

การบริหารจัดการน้ำเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา
ความขัดแย้งในพื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

STAKEHOLDERS PARTICIPATION IN INTEGRATED WATER RESOURCE
MANAGEMENT FOR CONFLICT RESOLUTION IN BANGBAN
WATER-RETENTION FIELD, PHRA NAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2566

KMITL-2023-AR-M-001-015

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

STAKEHOLDERS PARTICIPATION IN INTEGRATED WATER RESOURCE
MANAGEMENT FOR CONFLICT RESOLUTION IN BANGBAN
WATER-RETENTION FIELD, PHRA NAKORN SI AYUTTHAYA PROVINCE

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING IN URBAN AND ENVIRONMENTAL PLANNING
FACULTY OF ARCHITECTURE
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

2023

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2023

FACULTY OF ARCHITECTURE

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การบริหารจัดการน้ำเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
นักศึกษา	นายนภัทรพันธ์ เพ็องฟู
รหัสประจำตัว	59602009
ปริญญา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
พ.ศ.	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	รศ.ดร. อมร กฤษณพันธ์

บทคัดย่อ

ความแปรปรวนของสภาพอากาศในปัจจุบันทำให้ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก ในปี พ.ศ. 2564 มีมูลค่าความเสียหายกว่า 1.44 ล้านล้านบาท รัฐบาลจึงได้มีนโยบายในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมหลายโครงการ รวมถึงการปรับพื้นที่น้ำท่วม ให้เป็นพื้นที่กักน้ำในโครงการทุ่งรับน้ำในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง 12 ทุ่ง โดยมีทุ่งรับน้ำบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นโครงการนำร่อง โดยมีวัตถุประสงค์ในการในการศึกษาลักษณะทางกายภาพ สังคม และนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เปลี่ยนแปลงไปจากการดำเนินการทุ่งรับน้ำที่นำไปสู่ความขัดแย้ง เพื่อเสนอแนวทางในการดำเนินการในการบริหารจัดการน้ำ เพราะเมื่อทุ่งรับน้ำบางบาลถูกกำหนดเป็นพื้นที่รับน้ำก่อนระบายลงสู่ทะเล ทำให้วิถีชีวิตและการเพาะปลูกเปลี่ยนไป จากการกำหนดระยะเวลาในการส่งน้ำเข้าทุ่งเพื่อเพาะปลูกก่อนฤดูการ เพื่อเก็บเกี่ยวก่อนการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง และจ่ายค่าชดเชยให้กับบ้านเรือนหรือพื้นที่เกษตรที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม แต่การดำเนินการจริงไม่สามารถดำเนินการบริหารจัดการน้ำได้ตามระยะเวลาที่กำหนด การชดเชยยังขาดความสม่ำเสมอและไม่ทั่วถึงทำให้ประชาชนไม่พอใจในการทำงานของภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่น จนเกิดความขัดแย้งตาม 11 คู่กรณี จากการศึกษา พบว่า คู่ที่มีความขัดแย้งสูงที่สุด 3 ลำดับตามลำดับความรุนแรงของความขัดแย้ง ได้แก่ 1. ประชาชนทุ่งรับน้ำและหน่วยงานท้องถิ่น, 2. ตัวแทนประชาชนและประชาชนที่อาศัยอยู่ระหว่างคันกั้นน้ำ และ 3. ประชาชนที่อาศัยอยู่ระหว่างคันกั้นน้ำและหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งระดับความรุนแรงขึ้นอยู่กับความเสียหายและการชดเชยที่เกิด การดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลแม้จะมีกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ (การมีส่วนร่วมระดับการเข้าร่วมกิจกรรม) ระหว่างดำเนินการ (การมีส่วนร่วมระดับการให้คำปรึกษา) และหลังดำเนินการ (การมีส่วนร่วมระดับการให้ข้อมูลข่าวสาร) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมระดับต่ำ เป็นการให้ข้อมูลทางฝ่ายเดียว จึงทำให้เกิดความเสียหายในการดำเนินโครงการที่จะทวีความรุนแรงขึ้นได้ในอนาคตหากไม่เพิ่มระดับการมีส่วนร่วมด้วยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงสร้างการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เนื่องจากจากประชาชนในพื้นที่มีความเข้าใจและยอมรับในการเปลี่ยนแปลงของวิถีการน้ำในพื้นที่อยู่แล้ว หากให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นจะช่วยลดจุดเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายจากน้ำท่วมและลดความขัดแย้งลงได้ และทำให้การบริหารจัดการน้ำในรูปแบบทุ่งรับน้ำสามารถดำเนินการได้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Thesis	Stakeholders participation in integrated water resource management for conflict resolution in Bangban water-retention field, Phra Nakorn Si Ayutthaya province
Student	Mr Napatpan Fuangfoo
Student ID	59602009
Degree	Master of Urban and Regional Planning
Program	Urban and Environment Planning
Year	2023
Thesis Adviser	Assoc. Dr. Amon Krisanapan

ABSTRACT

Climate variability in 2021 caused repeated floods in Thailand which resulted over 1.44 trillion baht of flood damage. Lot of projects to solve flooding were run by government including turning flooding areas into basins including the 12 fields in the lower Chao Phraya River basin project of which Bang Ban basin in Bang Ban district, Phra Nakorn Sri Ayutthaya Province has been selected as the pilot project by studying existing conflicts and the level of project participation. The objectives were 1) to study the physical and societal characteristics of the area, including the relevant policies that have been implemented, and 2) to analyze the conflicts which were the consequences of project. The result of the study and analysis will lead to number of suggestions for future water management project. According to the plan, flood are blocked up in agricultural area for a while before draining later. As a result, this method affects way of people's life, way of farming and their compensation. In fact such actions did not work well as planned and lead to 11 groups of disputants. The most serious are 1) people in the basins and local officials 2) people living between dikes and their representatives and 3) people living between dikes and local agencies. The level of conflicts depend on damages and compensation people get. Although participation method had been used before (joined activities), during (advising) and after (providing information) the Bang Ban basin project but the involvements are considered at the low level. Moreover sharing information is one way flow. In order to reduce damages and conflicts, increase launching participation among stakeholders are necessary to reduce risks from floodings, lower the existing conflicts and significantly help implementing the government basin project.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และแจ้งอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจาก รศ.ดร.อมร กฤษณพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ที่ทำการเสนอแนะ ให้แนวทาง ตรวจสอบและแก้ไขวิทยานิพนธ์ตลอดมาจนสมบูรณ์ได้ ผู้ศึกษาจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณครอบครัวที่ให้ความเชื่อมั่นในการตัดสินใจในศึกษาครั้งนี้ และมีส่วนร่วมในการเดินทางก้าวสำคัญนี้ หวังว่าวิทยานิพนธ์นี้จะช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับครอบครัวได้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่และประชาชนในอำเภอบางบาลที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างสูง วิทยานิพนธ์นี้จะไม่สำเร็จได้เลยหากขาดข้อมูลที่ตรงไปตรงมา ถูกต้อง ละเอียด ครบถ้วน แม้คำถามในการเก็บข้อมูลอาจจะทำให้ลำบากใจในการสัมภาษณ์ แต่ทุกท่านยังเต็มใจให้ข้อมูล รวมถึงพาไปดูสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญต่อการรวบรวมข้อมูล รวมถึงบุคคลต่าง ๆ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่สนับสนุนข้าพเจ้าในช่วงของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทำให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ มากมาย

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม เจ้าหน้าที่คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะ และการออกแบบ รวมถึง เจ้าหน้าที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่เอื้ออำนวยในกระบวนการแต่ละขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์ได้อย่างราบรื่น

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น ที่คอยให้กำลังใจในการศึกษาตลอด ตั้งแต่ตอนเรียน จนถึงการศึกษาทำวิทยานิพนธ์นี้

นภัทรพันธ์ เฟื่องฟู

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	II
กิตติกรรมประกาศ.....	III
สารบัญ.....	IV
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญรูป.....	1
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.4 คำสำคัญ.....	4
1.5 นิยามและคำจำกัดความ.....	4
1.6 คำถามในการวิจัย.....	4
1.7 สมมติฐานในการวิจัย.....	5
1.8 ขอบเขตในการวิจัย.....	5
1.8.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	5
1.8.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	5
1.8.3 ขอบเขตด้านเวลา.....	5
1.9 วิธีการวิจัย.....	6
1.10 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม.....	8
2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	8

2.1.1 การบริหารจัดการน้ำ..... 8

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และ IV ง่ายอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.1.2 การมีส่วนร่วม.....	12
2.1.3 ความขัดแย้ง.....	15
2.1.4 ความต้องการ ความพอใจ ความเต็มใจ.....	21
2.1.5 แรงจูงใจ.....	22
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	24
2.2.1 รูปแบบการใช้ที่ดินภายหลังน้ำท่วมใหญ่ในอำเภอบางระกำ.....	24
2.2.2 แนวทางการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตามโครงการนำร่องการบริหารจัดการ และพัฒนาพื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่รองรับน้ำนอง เพื่อบรรเทาอุทกภัย ตามแนวพระราชดำริแก้มลิง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.....	24
2.3 นโยบายที่เกี่ยวข้อง.....	25
2.3.1 กฎหมายและแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง.....	25
2.3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	28
2.3.3 สรุปกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง.....	32
2.4 สรุปรวบรวมกรณีที่เกี่ยวข้อง.....	36
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	41
3.1 วิธีการวิจัย.....	41
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	41
3.3 เครื่องมือการวิจัย.....	44
3.4 วิธีการเก็บข้อมูล.....	45
3.5 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล.....	49

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และแจ้งอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไป.....	51
4.1 ลักษณะของพื้นที่ (ทุ่งรับน้ำบางบาล).....	51
4.1.1 ขนาดพื้นที่.....	51
4.1.2 สภาพภูมิประเทศ.....	52
4.1.3 อาณาเขตติดต่อ.....	55
4.1.4 การคมนาคมขนส่ง.....	56
4.1.5 ระบบสาธารณูปโภค.....	56
4.1.6 สาธารณสุข.....	56
4.1.7 การศึกษา.....	57
4.1.8 ประชากร.....	57
4.1.9 การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	58
4.2 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่.....	58
บทที่ 5 ข้อค้นพบ.....	62
5.1 สภาพชุมชนพื้นที่ศึกษา.....	62
5.1.1 พื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำ.....	63
5.1.2 พื้นที่ชุมชนริมน้ำระหว่างคันกันน้ำ.....	66
5.1.3 พื้นที่นอกคันกันน้ำ.....	68
5.2 การดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล.....	72
5.2.1 ช่วงก่อนปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ.....	71
5.2.2 ช่วงระหว่างการรับน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ.....	75
5.2.3 ช่วงระยะภายหลังการระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำ.....	80
5.3 สรุปสภาพชุมชนศึกษาและการบริหารจัดการน้ำทุ่งรับน้ำบางบาล.....	84

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และแจ้งอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 วิเคราะห์.....	88
6.1 การวิเคราะห์ด้านกายภาพที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน.....	88
6.1.1 พื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำบางบาล.....	89
6.1.2 พื้นที่ชุมชนริมน้ำระหว่างคันกันน้ำ.....	91
6.1.3 พื้นที่นอกคันกันน้ำ.....	95
6.2 ด้านความขัดแย้งในการบริหารจัดการน้ำ.....	98
6.3 การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม.....	106
บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	110
7.1 สรุป.....	109
7.2 ข้อเสนอแนะ.....	116
7.2.1 ข้อเสนอแนะทางด้านกายภาพของพื้นที่.....	118
7.2.2 ข้อเสนอแนะทางการบริหารจัดการเพื่อการมีส่วนร่วม.....	120
7.2.3 ข้อเสนอแนะทางการบริหารจัดการเพื่อขจัดความขัดแย้ง.....	121
7.2.3 ข้อเสนอแนะของงานวิจัย.....	122
บรรณานุกรม.....	123
ประวัติผู้เขียน.....	125

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และแจ้งอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ.....	29
2.2 แสดงอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของโครงการทุ้งรับน้ำบางบาล.....	33
2.3 แสดงประเด็นสำคัญของวรรณกรรมตัวแปรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย.....	37
3.1 แสดงจำนวนประชากรของประชาชนในอำเภอบางบาล.....	43
3.2 แสดงการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	46
4.1 แสดงเขตการปกครอง ตำบล และจำนวนหมู่ ในอำเภอบางบาล.....	55
5.1 แสดงหน่วยงานและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำโครงการทุ้งรับน้ำบางบาล.....	79
5.2 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ แนวทางการดำเนินการ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น.....	85
6.1 แสดงคู่มือของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระดับและผลของความขัดแย้ง.....	100
7.1 แสดงสถานการณ์ที่สัมพันธ์กันระหว่างทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับข้อค้นพบ.....	112

สารบัญญรูป

รูปที่	หน้า
1.1	ทุ่งรับน้ำลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา..... 2
1.2	ขอบเขตการปกครองอำเภอบางบาลและขอบเขตทุ่งรับน้ำบางบาล..... 5
1.3	กรอบแนวคิดในการวิจัย..... 6
3.1	ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนที่ต่างกันในพื้นที่อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา..... 42
3.2	แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชุมชนอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา..... 44
4.1	ขอบเขตพื้นที่ทุ่งรับน้ำ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา..... 51
4.2	ขอบเขตอำเภอบางบาลแบ่งตามการบริหารจัดการน้ำ..... 52
4.3	สภาพพื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำบางบาล..... 53
4.4	พื้นที่ชุมชนระหว่างคันกันน้ำ..... 54
4.5	พื้นที่นอกคันกันน้ำบริเวณตำบลมหาพราหมณ์..... 54
4.6	ตำแหน่งเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางบาล..... 56
4.7	ตำแหน่งสถานศึกษาในอำเภอบางบาล..... 57
4.8	ผังสีการใช้ประโยชน์ที่ดินอำเภอบางบาล..... 58
4.9	แผนที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา แสดงให้เห็นแม่น้ำเส้นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง..... 59
4.10	คลองบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา..... 60
5.1	ภาพจำลองบริบทของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล..... 63
5.2	ขอบเขตของทุ่งรับน้ำภายในอำเภอบางบาล..... 64
5.3	บ่อทรายในทุ่งรับน้ำบางบาลในตำบลบางหัก อำเภอบางบาล..... 66
5.4	ภาพพื้นที่นอกคันกันน้ำ..... 68
5.5	ตำแหน่งโรงสูบน้ำและประตูระบายน้ำโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล..... 77
5.6	พื้นที่ปลูกข้าว (นาข้าว) ในทุ่งรับน้ำบางบาล..... 74
5.7	สภาพชุมชนริมตลิ่งคลองบางบาลอำเภอบางบาลเมื่อถูกน้ำท่วม ตุลาคม พ.ศ. 2559..... 76

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และ IX อ่างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญรูป (ต่อ)

รูปที่	หน้า
5.8 สภาพวัดบุญกัญจนาวาส ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาลเมื่อถูกน้ำท่วม ตุลาคม พ.ศ. 2561	76
5.9 การก่อสร้างประตูลงระบายน้ำคลองบางบาล	81
5.10 โครงการคลองระบายน้ำบางบาล – บางไทร	82
5.11 การก่อสร้างกำแพงกันดินเพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่งคลองบางบาล ตำบลพระขาว อำเภอบางบาล	82
6.1 ขอบเขตพื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	89
6.2 ขอบเขตพื้นที่ระหว่างคันกันน้ำ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	91
6.3 การจำลองแนวทางการพัฒนาพื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาลด้วยการสร้างถนนคันกันน้ำ	93
6.4 ขอบเขตพื้นที่นอกคันกันน้ำ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	95
6.5 ขอบเขตการแบ่งพื้นที่ตามลักษณะทางกายภาพของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล อำเภอบางบาล	97
6.6 แม่น้ำและคลองในอำเภอบางบาล ไหลจากทิศเหนือสู่ทิศใต้	98
6.7 คู่อริความขัดแย้ง โครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ในระดับสภาพการขึ้นน้ำความขัดแย้ง	103
6.8 คู่อริความขัดแย้ง โครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ในระดับการรู้สึกถึงความขัดแย้ง	104
6.9 คู่อริความขัดแย้ง โครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ในระดับพฤติกรรมที่แสดงออก	105

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และขังอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศเป็นเรื่องธรรมชาติและมักจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาตามวงรอบเดิม เป็นปกติ แต่เมื่อสภาพอากาศแปรปรวนทำให้การเปลี่ยนแปลงมีความแตกต่างกันมากขึ้นในระยะเวลาสั้นๆ ที่ยากต่อการคาดการณ์ ไม่สามารถเตรียมการป้องกันหรือรองรับได้ทันจนก่อให้เกิดความเสียหายมากมาย เช่นเดียวกับกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ประเทศไทยต้องเผชิญ เช่น อุณหภูมิที่ลดลงเฉียบพลันในช่วงต้นปี ภัยแล้ง และอุทกภัยที่รุนแรง ภายในรอบปี (สิตาวีร์ ธีรวิรุฬห์ : ความแปรปรวนของสภาพอากาศ, 2559) การวางแผนในการบริหารจัดการจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยลดความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความแปรปรวนของสภาพอากาศ โดยการรักษาพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ในอดีตการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย มุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาภัยแล้ง แต่เมื่อต้องเผชิญกับอุทกภัยในหลายครั้งจึงพบกับปัญหาของการบริหารจัดการน้ำที่ต้องทำการแก้ไข ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มทั้งในระดับของผู้ใช้น้ำ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำ และผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการน้ำ หากการจัดสรรน้ำ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งได้ (อนุสรณ์ อุณโณ : นโยบายสังคมและการเมืองของมหาอุทกภัย, 2554)

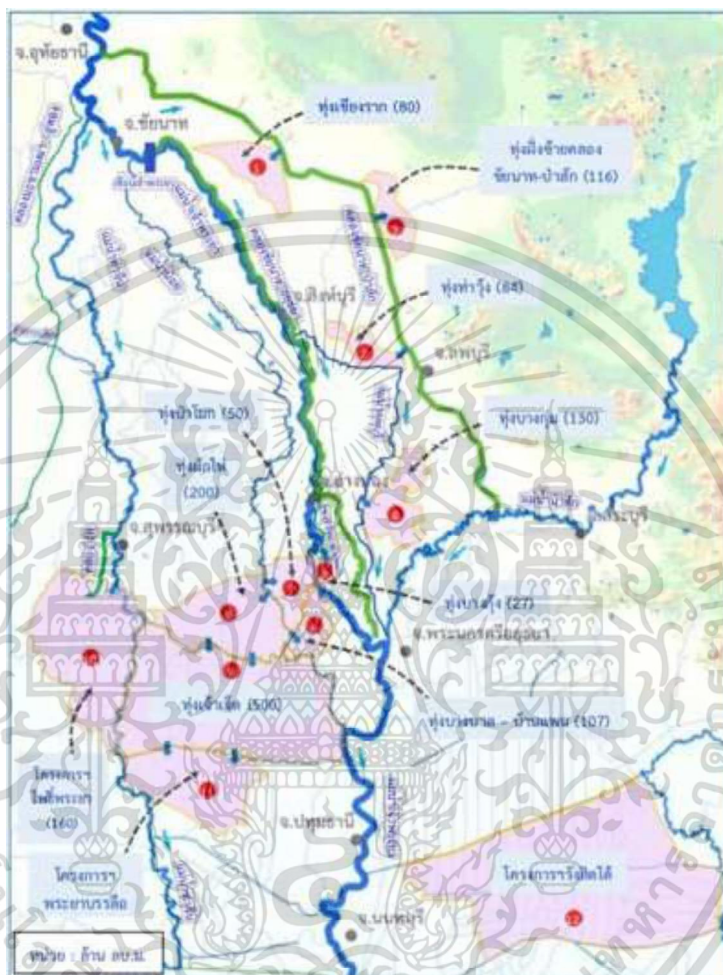
อุทกภัยเป็นหนึ่งในภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และสร้างความเสียหายเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2554 ประเทศไทยต้องเผชิญกับมหาอุทกภัย จากปริมาณที่มากกว่าปกติร้อยละ 30 และการบริหารจัดการที่มีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เกิดความเสียหายมูลค่ากว่า 1.44 ล้านล้านบาท เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายดังกล่าว จึงได้มีการบริหารจัดการน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม โดยเฉพาะพื้นที่สำคัญ เช่น นิคมอุตสาหกรรม, เขตเมือง และพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การก่อสร้างคันกั้นน้ำตามแนวแม่น้ำ, การก่อสร้างทางผันน้ำ, การปรับปรุงสภาพแหล่งน้ำ, การกำจัดพืชน้ำ, และการทำแก้มลิง การทำแก้มลิงเป็นการกักเก็บน้ำไว้ในพื้นที่หนึ่งในช่วงที่มีปริมาณน้ำมาก เพื่อรอระบายน้ำออกในช่วงที่น้ำลดลงซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับน้ำทะเล และยังถือเป็นการกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้งได้อีกด้วย แต่เนื่องจากปริมาณน้ำที่มีมากเกินไป พื้นที่บางส่วนที่มีลักษณะเหมาะสมทางภูมิศาสตร์ คือพื้นที่ราบลุ่มที่มีน้ำท่วมขังอยู่เป็นประจำ จึงถูกกำหนดให้เป็นทุ่งรับน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้รอระบาย ป้องกันน้ำท่วม

โครงการทุ่งรับน้ำ เป็นการจัดหาพื้นที่เกษตรที่มีภูมิศาสตร์เหมาะสมในการรับน้ำตามธรรมชาติ เสริมกับระบบชลประทาน เพื่อควบคุมการรับและระบายน้ำ และสามารถกักเก็บน้ำได้ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยกรมชลประทานได้เริ่มศึกษาพื้นที่ที่มีความเหมาะสมตั้งแต่ พ.ศ. 2551 และได้ดำเนินการเพื่อปรับพื้นที่เกษตรบางส่วนเป็นพื้นที่รับน้ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่ส่งผลกระทบต่อน้ำท่วมต่อกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นศูนย์กลางของการบริหารและเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ จึงกำหนดทุ่งรับน้ำทั้งหมด 12 ทุ่งตั้งแต่จังหวัดนครสวรรค์จนถึงจังหวัดปทุมธานี เป็นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ราบลุ่มภาคกลางที่เป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมอยู่บ่อยครั้งตามลักษณะของภูมิประเทศที่รับน้ำจากเทือกเขาทางภาคเหนือและระบายลงสู่ทะเล ได้แก่ ท่วมเชียงราก, ท่วมฝั่งซ้ายคลองชัยนาท-ป่าสัก, ท่วมท่าม่วง, ท่วมบางกุ่ม, ท่วมบางกุ้ง, ท่วมป่าโมก, ท่วมผักไผ่, ท่วมเจ้าเจ็ด, ท่วมพระยาบรรลือ, ท่วมโพธิ์พระยา, ท่วมรังสิตได้ และท่วมบางบาล

รูปที่ 1.1 ท่วมรับน้ำลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

ที่มา กรมชลประทาน (<https://www.naewna.com/local/364767>)

การดำเนินโครงการท่วมรับน้ำของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มจากการศึกษาโครงการในช่วง พ.ศ. 2551 โดยมีท่วบบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่นำร่อง โดยมีการสร้างระบบชลประทานเพื่อควบคุมระดับน้ำในพื้นที่ท่วมรับน้ำให้สามารถรับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาบางส่วนเก็บไว้ในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรไม่สามารถทำนาได้ในช่วงที่มีการกักเก็บน้ำไว้ แต่ยังสามารถทำนาได้ในช่วงที่ไม่ปล่อยน้ำเข้าทุ่ง จึงมีการกำหนดระยะเวลาในการเพาะปลูกและการรับน้ำเข้าทุ่งเพื่อไม่ให้กระทบต่อวิถีชีวิตของเกษตรกรมากเกินไป รวมถึงการส่งเสริมอาชีพในช่วงที่น้ำท่วมทุ่งนาด้วย เพื่อชดเชยรายได้ให้กับเกษตรกร สำหรับพื้นที่นาหรืออาคารบ้านเรือนที่ได้รับความเสียหาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีการสำรวจความเสียหาย เพื่อจ่ายค่าชดเชย บำรุงซ่อมแซม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การกำหนดพื้นที่รับน้ำส่งผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องหลายกลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกษตรกร และชุมชนที่อยู่ในบริเวณทุ่งรับน้ำ การดำเนินโครงการจำเป็นต้องมีการสร้างความเข้าใจ ร่วมกันเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของโครงการทุ่งรับน้ำ เพราะวิถีชีวิตของน้ำที่ถูกควบคุมไว้ส่งผลให้วิถีชีวิต เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะกับวิถีชีวิตของเกษตรกรที่พึ่งพาน้ำในการทำเกษตรและชุมชนริมแม่น้ำ เจ้าพระยาหรือคลองต่าง ๆ ที่เชื่อมต่อกัน ความแตกต่างของวิถีชีวิตที่ถูกกำหนดให้อยู่ในพื้นที่รับน้ำ กับผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการทุ่งรับน้ำภายใต้การบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานต่าง ๆ หากขาด ความเข้าใจร่วมกันแล้วอาจทำให้เกิดความขัดแย้ง และกลายเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ ต่อไป

ทุ่งรับน้ำเป็นหนึ่งในรูปแบบของการบริหารจัดการน้ำเพื่อลดความเสียหายที่เกิดขึ้นจากน้ำท่วม เพื่อเสริมประสิทธิภาพของการบริหารจัดการน้ำ การศึกษาการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจาก การบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งสำคัญ ภายใต้แนวความคิดที่ว่า การมีส่วนร่วม สามารถลดความขัดแย้งลงได้ การมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ นำมาศึกษาเพื่อค้นหาระดับหรือความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการน้ำ เพื่อนำ ข้อสรุปที่ได้ไปปรับใช้กับการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบของทุ่งรับน้ำอื่น ๆ ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่, ลักษณะของสังคมและ ประชากร, เศรษฐกิจ, การดำเนินชีวิตและวัฒนธรรม ของพื้นที่กรณีศึกษา
- 1.2.2 ศึกษาแผน นโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่กรณีศึกษา
- 1.2.3 ศึกษาผลกระทบด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจากการกำหนดพื้นที่ เป็นทุ่งรับน้ำบางบาล ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสังคม
- 1.2.4 ศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ ของพื้นที่ศึกษา
- 1.2.5 เสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการน้ำในทุ่งรับน้ำ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

โครงการทุ่งรับน้ำเป็นโครงการที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบ แตกต่างกันและมักจะก่อให้เกิดความขัดแย้ง การมีส่วนร่วมจะช่วยลดความขัดแย้งที่เป็นอุปสรรคต่อ การดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ การศึกษากระบวนการการมี ส่วนร่วมและความขัดแย้งของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลเพื่อสรุปแนวทางในการดำเนินการพัฒนา พื้นที่รับน้ำอื่น ๆ ต่อไป

1.4 คำสำคัญ

ทุ่งรับน้ำ, การบริหารจัดการน้ำ, การมีส่วนร่วม, ความขัดแย้ง

1.5 นิยามและคำจำกัดความ

ทุ่งรับน้ำ (ฝ่ายจัดสรรน้ำและปรับปรุงระบบชลประทาน กรมชลประทาน, 2558) เป็นหนึ่งในรูปแบบการบริหารจัดการน้ำภายใต้แนวพระราชดำริแก้ไขปัญหาน้ำท่วม แก้มลิง ซึ่งเป็นการกักเก็บน้ำในพื้นที่ระยะเวลาที่มีปริมาณน้ำมาก เพื่อรอการระบายออกสู่ทะเลผ่านคลองต่าง ๆ ดังนั้นระดับน้ำทะเลจึงมีความสำคัญต่อการระบายน้ำภายในแก้มลิง คือ เมื่อระดับน้ำทะเลสูงกว่าน้ำในแก้มลิงจะทำการปิดประตูน้ำเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำทะเลไหลเข้าสู่แก้มลิง และเมื่อระดับน้ำทะเลต่ำกว่าระดับน้ำในโครงการแก้มลิง จะทำการระบายน้ำออกจากแก้มลิง ทั้งการเปิดประตูน้ำให้น้ำไหลออกจากแก้มลิง หรือการสูบน้ำออกจากคลองลงสู่ทะเลเพื่อเตรียมพร้อมรับน้ำที่ไหลลงมา นอกจากนี้การเก็บน้ำในลักษณะแก้มลิงยังเป็นการชะลอน้ำไว้เพื่อเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งได้อีกด้วย

1.6 คำถามในการวิจัย

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ช่วยกระจายอำนาจทั้งทรัพยากรและการตัดสินใจ ให้กับท้องถิ่นและประชาชน ได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ ดังนั้น การใช้การมีส่วนร่วมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการน้ำ จะทำให้การบริหารจัดการน้ำเป็นไปตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่รับน้ำ สามารถสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้งที่เกิดความไม่พอใจเมื่อต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิมไป

การดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลก่อให้เกิดผลกระทบอย่างไรต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำของโครงการมีลักษณะอย่างไรและมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการของการดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลหรือไม่

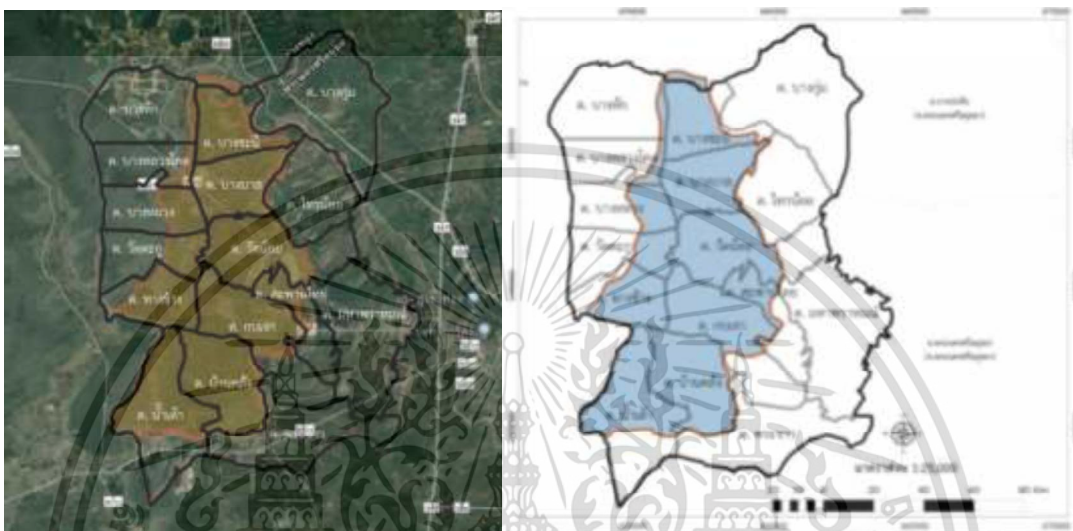
1.7 สมมติฐานในการวิจัย

การบริหารจัดการน้ำในรูปแบบทุ่งรับน้ำ เป็นการรับน้ำเข้าท่วมในพื้นที่เกษตรเพื่อกักเก็บไว้ในระยะเวลาหนึ่ง ทำให้เกษตรกรเสียโอกาสในการใช้พื้นที่เพาะปลูก สูญเสียรายได้ และได้รับความเสียหายในพื้นที่ ทำให้เกิดความไม่พอใจและนำไปสู่ความขัดแย้งได้ แต่กระบวนการมีส่วนร่วมจะช่วยสร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องและลดความขัดแย้งจากการดำเนินโครงการได้

1.8 ขอบเขตในการวิจัย

1.8.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาครอบคลุมพื้นที่ในทุ่งรับน้ำและนอกทุ่งรับน้ำที่อยู่ภายในเขตการปกครองอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับผลกระทบจากการกำหนดพื้นที่เป็นทุ่งรับน้ำ มีระดับน้ำและระยะเวลาในการท่วมของน้ำในพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป

รูปที่ 1.2 ขอบเขตการปกครองอำเภอบางบาลและขอบเขตทุ่งรับน้ำบางบาล
ที่มา : ที่ว่าการอำเภอบางบาล (2561)

1.8.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาทุ่งรับน้ำ เป็นการศึกษาปัญหาเพื่อหาผลกระทบของประชาชนเมื่อพื้นที่ถูกกำหนดให้เป็นทุ่งรับน้ำ ภายใต้การบริหารจัดการของภาครัฐ ในการกำหนดแผนการจัดสรรน้ำ การช่วยเหลือชดเชยให้กับประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ทั้งภายในและภายนอกทุ่งรับน้ำ

การศึกษากาการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมเพื่อลดความขัดแย้ง เป็นการศึกษาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วทั้งสิ้น ตั้งแต่พื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นทุ่งรับน้ำ เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก่อนที่จะเป็นทุ่งรับน้ำ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดของการมีส่วนร่วม ที่สร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนและทำให้การบริหารจัดการน้ำสามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่นไร้ความขัดแย้งที่รุนแรง

1.8.3 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษา และการเก็บข้อมูล ในช่วงเวลา เมษายน 2561 – กุมภาพันธ์ 2562 ครอบคลุมระยะเวลาการทำงานและการผันน้ำเข้าทุ่ง ทั้งนี้ การดำเนินการเก็บข้อมูล ทบทวนเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูล ได้ถูกกำหนดรวมไว้ในระยะเวลาดังกล่าว

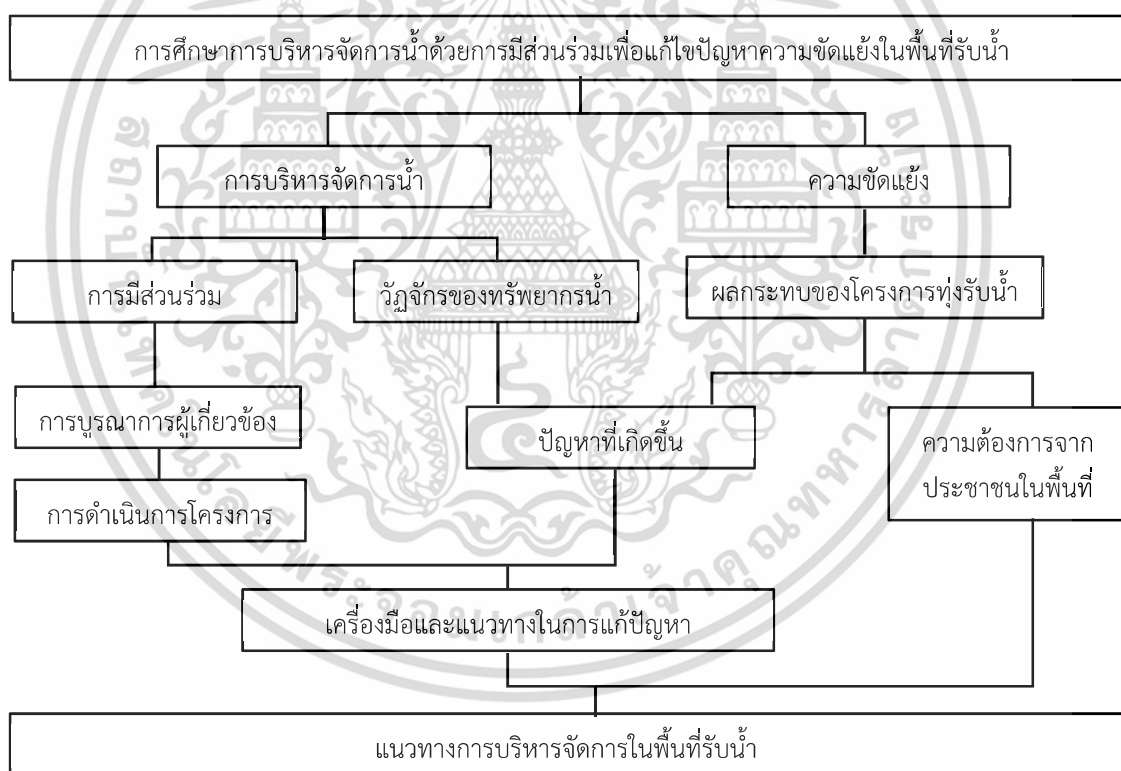
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.9 วิธีการวิจัย

การศึกษาโดยลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบโพลีโนบอลล์ (snowball sampling) ร่วมกับการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาบรรยายเพื่อทำการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

1.10 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษากาการบริหารจัดการน้ำของอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้เป็นพื้นที่รับน้ำ โดยอาศัยการกำหนดประเด็นปัญหาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และศึกษาการรับมือและปรับตัวของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำมาเปรียบเทียบกับทฤษฎีที่สอดคล้องกับแนวทางหรือนโยบายที่กำหนดไว้ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่รับน้ำในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

รูปที่ 1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย

การศึกษากาการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่รับน้ำ เนื่องจากการกำหนดพื้นที่รับน้ำย่อมส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ภายใต้แผนกาการบริหารจัดการ วิธีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบต่อให้เกิดความขัดแย้ง เกิดความแตกต่างกันทางเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่ขึ้นต้นการศึษาไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความคิดหรือเป้าหมายของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินการโครงการที่รับน้ำบางบาลจะต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างเป้าหมายร่วมกันในการดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่โครงการที่รับน้ำ ที่มีการบริหารจัดการและควบคุมน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การศึกษาจะทำให้เข้าใจถึงลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการที่รับน้ำบางบาล ซึ่งเป็นพื้นที่นำร่องของโครงการ 12 ที่รับน้ำเจ้าพระยา ร่วมกับการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการโครงการและประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ โดยอาศัยกลไกรูปแบบใดในการจัดการกับทรัพยากรน้ำและความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการรับน้ำเข้ากักเก็บในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และยังสามารถใช้พื้นที่เกษตรในการรับน้ำได้ตามเป้าหมายของโครงการที่รับน้ำ

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีผู้เกี่ยวข้องหลายกลุ่ม ที่ต้องจัดสรรทรัพยากรให้พอดีกับความต้องการของแต่ละกลุ่ม มิฉะนั้นจะเกิดความขัดแย้งเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของโครงการ รูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมจะช่วยสะท้อนความต้องการของผู้เกี่ยวข้องแต่ละกลุ่ม เพื่อค้นหาเครื่องมือและแนวทางการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่รับน้ำที่พึงพอใจต่อทุกกลุ่ม

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมเพื่อค้นคว้าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย และอธิบายข้อมูลภายใต้หลักการหรือแนวคิดตามที่ได้ศึกษา ได้แก่ การบริหารจัดการน้ำ, การมีส่วนร่วม, ความขัดแย้ง, ความต้องการและความพึงพอใจ และแรงจูงใจ นอกจากนี้ยังศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพิ่มเติม ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจบริบทการดำเนินการโครงการฟุ้งรับน้ำ และตัวแปรในการศึกษา โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคั้งนี้ ดังนี้

2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.1.1 การบริหารจัดการน้ำ

การจัดการน้ำแบบผสมผสาน (Integrated Water Resources Management : IWRM) (ชลธร ทิพย์สุวรรณ, 2557) เป็นแนวคิดการบริหารจัดการน้ำที่เปลี่ยนมุมมองของทรัพยากรน้ำว่าเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดแตกต่างจากแนวคิดก่อนๆ ที่มองว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างไม่จำกัดและไม่มีต้นทุนในการใช้ เพราะสถานการณ์น้ำในปัจจุบันนั้นเปลี่ยนแปลงไป คือ น้ำเป็นทรัพยากรที่มีความต้องการใช้มากขึ้น ส่งผลกระทบต่อผู้ที่มีความเกี่ยวข้องหลายส่วน ที่จะต้องร่วมมือส่วนรับผิดชอบ จัดสรรการใช้น้ำอย่างยั่งยืน สามารถมีน้ำใช้ได้ตลอดทั้งในเชิงพื้นที่และเวลา คือ การให้ความสำคัญตลอดลุ่มน้ำ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลาย และการจัดสรรน้ำให้เพียงพอตลอดวัฏจักร ผ่านการจัดการอย่างบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดการน้ำแบบผสมผสานจึงเป็นการบริหารจัดการน้ำในภาพรวมที่อาศัยผู้เกี่ยวข้องหลายส่วน

การจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) นำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการน้ำกับทุกส่วน ทั้งภาคอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ, ภาคเกษตรกรรม, การท่องเที่ยว, และภาคประชาชน เพื่อจัดลำดับความสำคัญการใช้น้ำและการกระจายการใช้น้ำให้เหมาะสมจากการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของการใช้น้ำ ตั้งแต่การผลิตน้ำประปาจนถึงการบำบัดน้ำเสีย เพื่อกำหนดต้นทุนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ควบคู่ไปกับการรักษาแหล่งน้ำและวัฏจักรของน้ำให้เป็นไปตามธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนมากที่สุด เช่น การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ให้กีดขวางหรือส่งผลกระทบต่อทางน้ำตามธรรมชาติ, ควบคุมการขยายตัวของเมืองใกล้แหล่งน้ำ เป็นต้น

ในทางสังคมยังคงต้องสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้น้ำ แม้น้ำจะเป็นทรัพยากรที่มีกรรมเวียนสามารถเติมใหม่ (Renewable) ได้ตามวัฏจักรของธรรมชาติ แต่ก็ก็มีปริมาณที่ค่อนข้างคงที่ อยู่ในปริมาณเฉลี่ยเท่าๆ เดิมเกือบทุกปีในแต่ละพื้นที่ การนำน้ำมาใช้ใหม่ได้ (reuseable) กับกิจกรรมที่ไม่ได้ใช้น้ำโดยตรง (non-cumsumptive use) จะช่วยลดทั้งปริมาณน้ำใช้

และปริมาณน้ำเสียลงได้ ดังนั้น การสร้างแรงจูงใจผ่านนโยบายให้นำน้ำกลับมาใช้ใหม่ เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) จึงต้องอาศัยหลายองค์ประกอบที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น แนวทางของนโยบายที่ครอบคลุมถึงนโยบายอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน ให้มีแนวทางไปในทิศทางเดียวกัน ตั้งแต่ต้นนโยบายระดับชาติและกฎหมายต่างๆ, บทบาทองค์กรบริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกลไกที่จะเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการน้ำให้ประสบความสำเร็จ

หลักการดับลิน (Dublin principle as a guide) (สำนักบริหารจัดการน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ, 2556) เป็นข้อสรุปที่ได้จากการประชุมสหประชาชาติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่กรุงรีโอเดอจาเนียโร พ.ศ. 2535 ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ไว้ 4 ประการ ได้แก่

1. น้ำจัดเป็นทรัพยากรที่จำกัดและเปราะบาง (Water as a finite and vulnerable resource) เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการการใช้น้ำในระยะยาวอย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจและรักษาวัฏจักรของน้ำตามธรรมชาติไว้จากทุกส่วน

2. การพัฒนาและการจัดการน้ำ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของผู้ใช้และผู้วางแผนและผู้กำหนดนโยบายทุกระดับ (Participatory approach) โดยการสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่างแท้จริงเพื่อสร้างเป้าหมายหนึ่งเดียวที่มีความสอดคล้องกัน ตั้งแต่ประชาชนระดับรากหญ้าที่ทำการเกษตรซึ่งเป็นผู้ใช้น้ำเป็นส่วนมาก จนถึงระดับผู้มีอำนาจตัดสินใจในการบริหารจัดการน้ำ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำทุกระดับจะต้องมีโอกาสในการแสดงและรับฟังความคิดเห็นเพื่อการตัดสินใจร่วมกัน นำไปสู่การดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ

3. สตรีมีบทบาทสำคัญในการจัดหา จัดการและดูแลรักษาน้ำ (The important role of woman) เปลี่ยนแปลงความเชื่อและสถานะทางสังคมเพื่อสร้างความเสมอภาคในการบริหารจัดการน้ำ เพราะน้ำเป็นทรัพยากรที่มีความจำเป็นต่อทุก ๆ คน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ หรือเปิดโอกาสให้คนทุกประเภทมีบทบาทในการบริหารจัดการน้ำอย่างเท่าเทียม

4. น้ำมีคุณค่าทางเศรษฐกิจสำหรับภาคการใช้ต่าง ๆ และจำเป็นต้องถือว่าเป็นสินค้าเชิงเศรษฐกิจ (Water as an economic good) ต้องเปลี่ยนแปลงความเชื่อเดิมที่คิดว่าน้ำเป็นของฟรีที่ได้จากธรรมชาติ ผ่านเครื่องมืออย่างการเก็บค่าน้ำในการจัดการอุปสงค์ เพื่อทบต้นทุนในการผลิตและเพื่อคุณภาพของการบริการน้ำ และการคำนึงถึงค่าน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งให้ความหมายกว้างกว่าแค่มูลค่าในการบริการน้ำ แต่ครอบคลุมถึงคุณค่าอันแท้จริงของน้ำที่มีความสำคัญต่อทุก ๆ ระดับ และถือว่าน้ำเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องจัดสรรงบประมาณมาใช้ในการบริหารจัดการ

จากหลักการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) และหลักการดับลิน สามารถสรุปได้ว่า น้ำเป็นทรัพยากรที่มีมูลค่าจำเป็นต้องมีการจัดสรรให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับน้ำทั้งสิ้น ตั้งแต่แหล่งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และทรัพยากรน้ำยังมี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จักรที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น การบริหารจัดการน้ำไม่เพียงเฉพาะที่จะต้องจัดสรรน้ำอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงในช่วงฤดูแล้งหรือขาดแคลนน้ำเพียงเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงการบริหารจัดการน้ำในช่วงเวลาที่มีปริมาณน้ำมากเกินไปเกินกว่าความต้องการเกิดเป็นอุทกภัยหรือภัยพิบัติ เพราะไม่มีใครต้องการน้ำที่มากเกินไป ซึ่งอาจท่วมและทำให้เกิดความเสียหายได้ จึงมีการผลักหรือป้องกันน้ำไม่ให้ไหลเข้าพื้นที่หรือขอบเขตของตนเอง ในช่วงนี้ของวัฏจักรน้ำ จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการอย่างเท่าเทียมด้วยเช่นกัน มิฉะนั้นผลจากการการบริหารจัดการน้ำจะกลายเป็นอุทกภัยหรือภัยพิบัติที่สามารถสร้างความเสียหายแก่ชีวิตหรือทรัพย์สินได้ แม้จะเป็นภัยที่เกิดจากวัฏจักรของน้ำตามธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงสาเหตุที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ได้ ดังนั้นการศึกษาโครงการทุ่งรับน้ำที่มีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม จึงต้องทำความเข้าใจการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในช่วงที่น้ำเป็นภัยพิบัติหรืออุทกภัย ได้แก่ ทฤษฎีวงรอบของการบริหารจัดการภัยพิบัติ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินสถานการณ์ภัยพิบัติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีวงรอบของการบริหารจัดการภัยพิบัติ (Disaster Management Cycle) (ณัฐ กัญจนโหด, 2554) เป็นการบริหารจัดการในพื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติ เพื่อป้องกัน ฟื้นฟู บรรเทา ความเสียหายที่เกิดจากภัยพิบัติในพื้นที่ แบ่งเป็น 4 ลำดับที่มีความต่อเนื่องกัน ดังนี้

1. การป้องกันและลดผลกระทบ (mitigation phase) เป็นการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นเมื่อเกิดภัยพิบัติ เช่น การสร้างเขื่อน, สร้างแนวป้องกันตามตลิ่ง, การทำแนวกันไฟ, การกำหนดรูปแบบการก่อสร้างอาคาร และการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อกำหนดเขตหวงห้าม เป็นต้น เป็นระยะที่ต้องอาศัยการประเมินจากข้อมูลและระยะเวลาในการดำเนินการ
2. การเตรียมพร้อม (preparation phase) ในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เช่น การจัดทำหรือปรับปรุงแผนป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ, การจัดทำระบบการแจ้งเตือน, การจัดทำระบบการติดต่อสื่อสารในภาวะฉุกเฉิน, ทดสอบระบบ, การฝึกอบรม และการซ้อมรับภัยพิบัติ เป็นต้น เพื่อให้หน่วยงานและชุมชนสามารถเผชิญกับภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Effectively)
3. การเกิดภัยพิบัติ (response phase) เป็นการดำเนินการตามแผนเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นทันที โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยชีวิต และป้องกันความเสียหายให้ได้มากที่สุด เช่น การอพยพ, การค้นหาผู้รอดชีวิต, การปฐมพยาบาล, การแจกจ่ายอาหารและยารักษาโรค และการประเมินความเสียหาย

4. การฟื้นฟูบูรณะ (recover phase) คือการช่วยเหลือผู้ประสบภัยให้เข้าสู่ภาวะปกติ โดยการช่วยเหลือฟื้นฟูนี้จะต้องกระทำไปโดยไม่ขัดแย้งกับการรับภัยพิบัติในภายหน้า ดังนั้นจึงเป็นการฟื้นฟูที่ต้องอาศัยการวางแผนเพื่อฟื้นฟูความเสียหายที่พัฒนาแตกต่างไปจากเดิม

นุศจี ทวีวงศ์ (แนวความคิดการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนเป็นฐาน, 2554) ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติโดยชุมชนเป็นพื้นฐานเพราะชุมชนเป็นผู้เข้าใจสถานการณ์และข้อจำกัดของประชาชนและพื้นที่มากที่สุด มากกว่ารัฐหรือหน่วยงานนอกชุมชนที่ขาดความเข้าใจในลักษณะของปัญหาภัยพิบัติและมีแนวทางการจัดการที่แตกต่างกันไปของแต่ละพื้นที่ การให้ชุมชนจัดการภัยพิบัติผ่านการมีส่วนร่วมภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐในการวางแผน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รับภัยพิบัติจึงเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพ ด้วยวิธีการการจัดเก็บข้อมูล, การเฝ้าระวังความเสี่ยง ช่วยสร้างความเข้าใจและความตระหนักอันนำไปสู่การยอมรับให้กับชุมชนกับภัยพิบัติที่ต้องเผชิญ และสามารถประเมินความเสี่ยงที่จะนำไปสู่การกำหนดแผนการจัดการภัยพิบัติ เช่น แผนป้องกันและลดผลกระทบ, แผนการจัดการในภาวะฉุกเฉิน และแผนเตรียมการฟื้นฟู โดยการดำเนินการผ่านการจัดตั้งคณะกรรมการและอาสาสมัครในระดับพื้นที่

การประเมินสถานการณ์ของภัยพิบัติโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชน อาศัย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. การประเมินภัย (Hazard Assessment) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะภัยที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่

2. การวิเคราะห์ความล่อแหลม (Vulnerability Analysis) เพื่อลำดับความเสี่ยงของทรัพย์สินหรือสถานที่ที่จะเกิดความเสียหาย รวมถึงสาเหตุของความเสียหายที่จะเกิดขึ้น

3. การประเมินกำลังความสามารถ (Capacity Assessment) ของชุมชนในการป้องกันภัยพิบัติ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้น สามารถจัดการกับความเสียหาย, ทรัพยากร ได้ขนาดไหน เพื่อกำหนดพื้นที่ในการดูแลรักษาปกป้องที่คุ้มค่ากับการดำเนินการ เช่น พื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ให้เหมาะสมกับขนาดและศักยภาพของชุมชน ได้แก่ การวางแผนของชุมชน, การจัดการที่ดิน, สาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐาน ที่อาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยน, ปรับปรุง หรือเสริมให้รองรับกับภัยพิบัติได้

4. การรับรู้ของชุมชนเกี่ยวกับความเสี่ยง (People's Perception of Risk) เพื่อสร้างความเข้าใจของคนในชุมชนเกี่ยวกับภัยพิบัติในทิศทางเดียวกัน

การจัดการภัยพิบัติไม่ได้เกิดขึ้นหลังจากการเกิดภัยพิบัติแต่จะต้องมีแผนการรองรับตั้งแต่ช่วงก่อนเกิดภัยพิบัติ ระหว่างการเกิดภัยพิบัติและภายหลังเกิดภัยพิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นให้ได้มากที่สุด การบริหารจัดการพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ หากพิจารณาเฉพาะการแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจะต้องทำให้ครบวงจรตามวัฏจักร โดยเฉพาะพื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติซ้ำซาก สามารถคาดเดา ควบคุม และวางแผนให้ครอบคลุมตั้งแต่ระยะเกิดภัยพิบัติ ระหว่างเกิดภัยพิบัติ การฟื้นฟูภัยพิบัติ และการเตรียมการป้องกันภัยพิบัติในระยะต่อไป หากทำการแก้ไขเฉพาะช่วงที่เกิดภัยพิบัติเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทุเลาความเสียหายลงได้ นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรและประชาชนที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยในการจัดการปัญหาอย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจระบบนิเวศของธรรมชาติที่เป็นต้นเหตุหลักของการเกิดภัยพิบัติ ความสัมพันธ์ของระบบนิเวศที่ครอบคลุมถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลาย ระดับและครอบคลุมพื้นที่มากกว่าแค่พื้นที่ที่เกิดความเสียหาย เช่น การจัดการทั้งลุ่มแม่น้ำ เป็นต้น หากการบริหารจัดการที่ขาดความเข้าใจพฤติกรรมของธรรมชาติ และสังคมของผู้ที่ได้รับผลกระทบ อาจส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้

2.1.2 การมีส่วนร่วม

James L. Creighton, Ph.D. กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่แค่เพียงแต่การให้ข้อมูลกับสาธารณะชน การให้ข้อมูลกับสาธารณะชนเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วม แต่การมีส่วนร่วมยังเป็นกระบวนการที่ดำเนินการโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจกับประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ในการดำเนินการกระบวนการมีส่วนร่วมจึงมีกิจกรรมหลายส่วนที่มีเป้าหมายแตกต่างกันไป ดังนี้ การให้ข้อมูลกับสาธารณะชน, การรวบรวมข้อมูลจากสาธารณะชน, การพิจารณาความเสี่ยงในประเด็นต่าง ๆ, การแสดงอำนาจที่มอบหมายที่จะได้ทำ, การบรรลุข้อตกลง, และการดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม

นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังมีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายและความล่าช้าเมื่อเปรียบเทียบกับ การตัดสินใจฝ่ายเดียว ในกระบวนการการพิจารณาปัญหา การตัดสินใจ และการนำไปปฏิบัติ โดยการตัดสินใจฝ่ายเดียวสามารถพิจารณาปัญหาได้เร็วกว่าการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม แต่นำไปปฏิบัติได้ยากกว่าจนทำให้เกิดความล่าช้าและไม่ยั่งยืน นอกจากนี้การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม ยังช่วยในการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าอันรุนแรง, ลดความเสี่ยง และเป็นการพัฒนาประชาสังคมอีกด้วย

การพิจารณาเพื่อกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถวิเคราะห์ได้จากความสัมพันธ์หลายรูปแบบ ดังนี้

1. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากผลกระทบที่เป็นไปได้ ประกอบด้วย ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง, ผู้ได้รับผลกระทบทางอ้อม, ผู้ได้รับผลประโยชน์จากความต้องการที่อาจเกิดขึ้น และผู้ได้รับผลประโยชน์หรือผู้มีความสนใจทั่ว ๆ ไป
2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากชนิดของผลกระทบ ประกอบด้วย ผลกระทบทางเศรษฐกิจ, ผลกระทบเนื่องจากอยู่ติดกัน, ผลกระทบจากประโยชน์ที่เกิดขึ้น, ผลกระทบที่เกิดจากคำสั่ง และผลกระทบจากความเชื่อหรือค่านิยมหรือปรัชญาทางการเมือง
3. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละภาคส่วน ประกอบด้วย สาธารณะชน, เอกชน, กลุ่มผลประโยชน์ (NGO) และปัจเจกบุคคล
4. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากตำแหน่ง ประกอบด้วย ท้องถิ่น, ภูมิภาค, ประเทศ, ประเทศเพื่อนบ้าน และระหว่างประเทศ
5. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามบทบาท ได้แก่ ผู้ร่วมตัดสินใจ ซึ่งมีอำนาจในการโต้แย้ง การนำไปปฏิบัติอาจไม่เกิดขึ้นหากขาดการสนับสนุนจากกลุ่มนี้, ผู้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันที่ให้ความสนใจอย่างกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรระดับอื่นของรัฐ, ศาล หรือสื่อมวลชน, ผู้ตรวจสอบทางเทคนิคที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าเนื้อหา, ผู้ให้คำแนะนำมีบทบาทเกี่ยวกับประเด็นจะเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมหรือเขียนรายงาน แต่จะไม่ทุ่มเทให้กับเรื่องนี้มากนัก, ผู้สังเกตการณ์จะติดตามผ่านสื่ออยู่ภายนอก โดยไม่ทำการเสนอแนะความคิดเห็นหรือเข้าร่วมใด ๆ จนกว่าจะพบความผิดปกติหรือความไม่ถูกต้อง จะกลายเป็นผู้ให้คำแนะนำหรือผู้เข้าร่วมอย่างแข็งขันได้ และบุคคลภายนอกอื่น ๆ ผู้ไม่แสดงออกอารมณ์ต่อสถานการณ์เป็นกลุ่มผู้ที่ตัดสินใจจะไม่เกี่ยวข้องกับประเด็น แม้จะมีบทบาทในเรื่องอื่น ๆ ก็ตาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เนื่องจากการมีส่วนร่วมมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม ที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ อย่างครบถ้วน และต้องดำเนินการให้เปิดประสิทธิภาพในทุก ๆ ขั้นตอน James L. Creighton จึงได้อธิบายถึงประสิทธิภาพที่ดีของการมีส่วนร่วมจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. มีความชัดเจนของเป้าหมาย
2. มีการบูรณาการร่วมกับกระบวนการตัดสินใจ
3. มีเป้าหมายแก้ปัญหาไปที่กลุ่มที่ได้รับผลเสียมากที่สุด
4. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ไม่เฉพาะการตัดสินใจขั้นสุดท้ายเท่านั้น
5. มีทางเลือกหลายระดับของการมีส่วนร่วม เพื่อสะท้อนถึงความหลากหลายของผู้มีส่วนร่วม
6. สร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสในการตัดสินใจ
7. ให้ความสนใจทั้งการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียวงใน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก

จุฑารัตน์ ชมพันธ์ (การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน “The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement” ในบริบทประเทศไทย, 2555) ได้ศึกษาแนวคิดของ James L. Creighton จากหนังสือ The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement และให้รายละเอียดของระดับการมีส่วนร่วม 7 ระดับ ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูล (Informing) ระดับการมีส่วนร่วมต่ำสุด เพราะประชาชนเป็นเพียงผู้ได้รับฟังข้อมูลเฉย ๆ ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ ถือเป็นกระบวนการขั้นแรก ๆ ของการมีส่วนร่วม
2. ระดับการฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision) นอกจากได้รับข้อมูลแล้วประชาชนยังมีโอกาสในการให้ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นได้ เพื่อนำความเห็นไปใช้ในการตัดสินใจ แต่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น
3. ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่การใช้ในประเทศไทยเป็นส่วนมาก ความคิดเห็นที่แสดงออกจากประชาชนถูกรับฟังและมีผลต่อการกำหนดทางเลือกหรือนโยบาย แต่ยังไม่ได้มีโอกาสในการตัดสินใจ
4. ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) มีการวางแผนร่วมกันระหว่างประชาชนและผู้ดำเนินการ เหมาะสมกับประเด็นที่มีข้อโต้แย้งมาก แม้จะมีส่วนร่วมในการวางแผน แต่อำนาจในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย ยังคงอยู่ที่ผู้ดำเนินการอยู่ดี
5. ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) เป็นการร่วมกันโดยให้อำนาจการดำเนินการและตัดสินใจระหว่างประชาชนและผู้ดำเนินโครงการเท่า ๆ กัน
6. ระดับการร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล (Delegated Power) โดยประชาชนสามารถร่วมตัดสินใจในทุกขั้นตอน และมีอำนาจในการตรวจสอบ อาจมีการกำหนดตัวแทนเข้าร่วมในกลุ่มผู้ดำเนินการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7. ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) ซึ่งเป็นระดับการมีส่วนร่วมสูงสุด ผู้ดำเนินการ เช่น หน่วยงานจากภาครัฐ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหรือสนับสนุนเท่านั้น

ส่วน ดร. ธีเรศ ศรีสถิตย์ (2558) ให้รายละเอียดของกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น การจัดประชุมหารือ, การให้ข่าวสาร เป็นต้น และให้รายละเอียดของระดับการมีส่วนร่วมไว้เพียง 5 ระดับตามการมีส่วนร่วมมากไปจนถึงน้อย ได้แก่

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นการมีส่วนร่วมระดับน้อยสุด คือ การให้ประชาชนได้รับทราบข้อมูล ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจได้

2. การให้คำปรึกษาหารือ (Consult) และการรับฟังความคิดเห็น เป็นการให้ข้อมูลกับประชาชนและรับความคิดเห็น ในการมีส่วนร่วมระดับนี้ ความเห็นที่แสดงออกมาอาจไม่ได้นำไปสู่กระบวนการการตัดสินใจ และประชาชนยังไม่มีสิทธิ์ในการตัดสินใจเช่นเดิม

3. การเข้าร่วมกิจกรรม (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสในกระบวนการพัฒนาที่นำไปสู่การตัดสินใจ ความคิดเห็นที่แสดงออกระหว่างกระบวนการจะเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจในบางขั้นตอน

4. ความร่วมมือ (Collaborate) เพิ่มอำนาจให้กับประชาชนในการตัดสินใจจากการร่วมรับผิดชอบและตัดสินใจ โดยการคัดเลือกตัวแทนของประชาชนให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการในกระบวนการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอน

5. การมอบอำนาจการตัดสินใจ (Empower) หรือการให้อำนาจแก่ประชาชน ถือเป็นการมีส่วนร่วมระดับสูงสุดที่ให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด โดยภาครัฐมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเพียงเท่านั้น

การมีส่วนร่วมนั้นควรเกิดขึ้นก่อนการตัดสินใจหรือการแก้ไขปัญหา ด้วยการจัดการระดมความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานการณ์นั้น ๆ เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมที่จะช่วยเสริมการดำเนินการต่าง ๆ ได้ตรงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้นจากการรับฟังเสียงสะท้อนจากประชาชน แม้จะต้องใช้เวลาในการพัฒนากระบวนการการมีส่วนร่วมในขั้นแรก แต่เมื่อดำเนินการจะทำได้เร็วและยั่งยืนกว่าการดำเนินการที่ขาดการมีส่วนร่วม และลดความเสี่ยงของความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การต่อต้าน จนไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ทั้งนี้การใช้ระดับการมีส่วนร่วมต้องมีความเหมาะสมกับสถานการณ์, ความเร่งด่วน และความพร้อมของประชาชน ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมที่จะใช้ในงานวิจัยนี้ สามารถแบ่งออกได้ 7 ระดับ จากการมีส่วนร่วมน้อยไปมาก ดังนี้

1. ระดับการให้ข้อมูล (Informing)
2. ระดับการฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision)
3. ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation)
4. ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement)
5. ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership)
6. ระดับการร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล (Delegated

Power)

7. ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.1.3 ความขัดแย้ง

Finch Stoner & Charles Wamkel (Management, 2529) กล่าวว่า ความขัดแย้งเกิดจากการต่อสู้ของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปเพื่อให้ได้ตามความต้องการ ทั้งความคิดและความสนใจที่แตกต่างกัน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับการจัดการและการนำความขัดแย้งให้เกิดประโยชน์ ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามปกติของสังคมมนุษย์ และได้มีการศึกษาทำความเข้าใจและมีข้อสรุปที่ตลกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลาที่สามารถสรุปได้ดังนี้

แนวคิดเรื่องความขัดแย้งดั้งเดิม (Traditional view) มองความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งไม่ดีที่ควรกำจัดออกไป โดยการสร้างกฎระเบียบที่เข้มงวด เพื่อกำจัดความขัดแย้งออกไป

แนวคิดเรื่องความขัดแย้งด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations View) มองความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ดีและไม่ดีได้ตามสถานการณ์ที่ต่างกัน

แนวคิดเรื่องความขัดแย้งในสมัยใหม่ (Contemporary View) มองว่า ความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา ปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ได้

Alan C. Filley (2518) เสนอวิธีการแก้ปัญหาหรือระงับความขัดแย้ง (Conflict Resolution or Supervision) 3 วิธี ได้แก่

1. วิธีชนะ-แพ้ (Win-Lose Method) เป็นวิธีการที่มีฝ่ายหนึ่งแพ้ไม่ได้รับประโยชน์ อีกฝ่ายหนึ่งแพ้ เพราะการบังคับ (Forcing) ใช้อำนาจหรือใช้เสียงข้างมากในการจัดการความขัดแย้ง เสียงข้างน้อยที่เป็นผู้แพ้จะคงเหลือความคับข้องใจไว้เพราะความขัดแย้งไม่ได้ถูกกำจัดไป แต่ถูกทำให้สงบลง (Smoothing) เป็นการหลีกเลี่ยง (Avoiding) ความรุนแรงของความขัดแย้งเพียงเท่านั้น

2. วิธีแพ้ทั้งคู่ (Lose-Lose Methods) ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับผลประโยชน์หรือบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองหรือได้มาเพียงบางส่วน เพราะการได้มาบางส่วนอาจดีกว่าการไม่ได้มาเลย โดยอาศัยการประนีประนอม (Compromising) หรือการต่อรอง (Bargaining) ซึ่งจะลดความขัดแย้งลงมาได้ แต่ไม่ใช่การลดความขัดแย้งอย่างแท้จริง ยังคงมีวัตถุประสงค์บางอย่างที่ไม่สามารถตอบสนองได้ และเป็นสาเหตุของความขัดแย้งหลงเหลืออยู่

3. วิธีชนะทั้งสองฝ่าย (Win-Win Methods) ทั้งสองฝ่ายที่เกิดความขัดแย้งสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามที่ต้องการ เป็นการแก้ไขปัญหาร่วมกัน (Integrative Problem Solving) หรือการเผชิญหน้ากัน (Confrontation) เพื่อให้คู่กรณีร่วมกันแก้ไขปัญห โดยการหาทางออกหรือข้อตกลงที่พอใจกันทั้ง 2 ฝ่าย เป็นการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งอย่างแท้จริง

เช่นเดียวกัน Robbins, Stephen P. (Organizational Behavior : concepts, Centrevsies and Application, 2526) ได้แบ่งกระบวนการของความขัดแย้งออกเป็นเพียง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. สภาพการณ์ซึ่งนำความขัดแย้ง (Potential Opposition), 2. การรู้สึกถึงความขัดแย้ง (Cognition), 3. พฤติกรรมที่แสดงออก (Behavior), และ 4. ผลของความขัดแย้ง (Outcomes) และให้รายละเอียดของสภาพการณ์ซึ่งนำความขัดแย้ง (Potential Opposition) ที่เกิดจากสาเหตุต่างๆ เช่น การสื่อสาร (Communication) ที่ไม่ใช่แค่การสื่อสารที่น้อยเกินไป แต่รวมถึงคุณภาพของการสื่อสารที่อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิด ทั้งจากผู้ส่งสารและผู้รับสาร, โครงสร้างของหน่วยงาน เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยามให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(Structure) ครอบคลุมถึงลักษณะหรือรูปแบบของการบริหารจัดการและความเท่าเทียมในการบริหารจัดการ, การพึ่งพากัน หรือระบบการให้ผลตอบแทนของหน่วยงาน และตัวแปรส่วนบุคคล (Personal Variables) ที่หมายถึงลักษณะความต้องการ บุคลิกภาพและค่านิยมของบุคคลหรือฝ่ายที่มีความแตกต่างกันจนอาจเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง

และ Robbins, Stephen P. ได้แบ่งสาเหตุของความขัดแย้ง 6 กลุ่ม ได้แก่

1. ความไม่เพียงพอของทรัพยากร
2. ลักษณะที่ต้องพึ่งพากัน การประสานงานที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน อาจทำให้อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง
3. การสื่อสารที่ไม่ชัดเจน โดยการสื่อสารที่ชัดเจนควรมีลักษณะดังนี้ เนื้อหาที่ถูกต้อง (Correct), มีความชัดเจน (Clear), มีความกระชับ (Concise) เน้นประเด็นที่มีความสำคัญ, มีความครบถ้วนสมบูรณ์ (Complete)
4. ความคลุมเครือของบทบาทและหน้าที่
5. ลักษณะของแต่ละบุคคล ที่มีความแตกต่างกันทั้งความคิด, ความคาดหวัง, ความเชื่อ, ค่านิยม, ประเพณี, การเลี้ยงดู, การศึกษา, ประสบการณ์ และความพึงใจ
6. บทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน ทำให้มีเป้าหมายที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่า ส่วนหนึ่งของสาเหตุของความขัดแย้ง นั้นคือการสื่อสารที่มีความบกพร่อง อันนำไปสู่การตีความและการเข้าใจความหมายที่ไม่ตรงกัน จนก่อให้เกิดทัศนคติที่ไม่ตรงกัน นอกเหนือจากความแตกต่างทางสังคมเดิม ซึ่งสอดคล้องกับ Roy W. Pneuman & Margaret E. Bruehl (Managing Conflict, 2525) ที่ได้แบ่งสาเหตุของความขัดแย้งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. ความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างกันระดับกลุ่มหรือบุคคลในหลายๆ ด้าน เช่น ภูมิหลัง, วัฒนธรรม, การศึกษา, ค่านิยม, ความเชื่อ, ประสบการณ์, วิธีคิด, อารมณ์, ภาวะผู้นำ และการรับรู้ เป็นต้น
2. การสื่อสาร (Communication) ที่เกิดจากความไม่สมบูรณ์ของข้อความจากแหล่งส่งที่ไม่มีความชัดเจน ไม่สามารถถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นข้อความที่สมบูรณ์ได้ อาจเกิดจากการใช้สื่อที่ไม่เหมาะสมกับข้อความที่ต้องการสื่อสาร ทำให้ผู้รับข้อความไม่สามารถตีความได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้รับข้อความเองด้วยเช่นกัน
3. สภาพขององค์กรที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ได้แก่ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ก่อให้เกิดการแข่งขันและแก่งแย่งจนก่อให้เกิดความขัดแย้ง, ความไม่โปร่งใสของโครงสร้างและบทบาทหน้าที่, กฎระเบียบที่เข้มงวดเกินไป, การแข่งขัน และการให้สิทธิพิเศษกับคนบางกลุ่มหรือบางคน จากการจัดการที่มีมาตรฐานต่างกัน

จากสาเหตุของความขัดแย้ง สู่การจัดการความขัดแย้ง ซึ่ง Kenneth W. Thomas & Ralph H. Kilmann (Conflict Mode Instrument, 2517) ได้ให้รายละเอียดของการจัดการกับความขัดแย้งไว้ ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. การเอาชนะ (Competition) เป็นลักษณะพื้นฐานของบุคคลหรือกลุ่มที่ต้องการบรรลุจุดประสงค์ของตนเองเป็นสำคัญ จึงพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การจัดการกับความขัดแย้งแบบนี้จะให้ผลลัพธ์ในรูปแบบ ชนะ-แพ้

2. การยอมรับ (Accommodation) เป็นการจัดการความขัดแย้ง โดยการอาศัยการให้ความพอใจแก่คู่กรณี จึงจำเป็นต้องมีการเสียสละเกิดขึ้น ทำให้ผลลัพธ์ในรูปแบบ แพ้-ชนะ

3. การหลีกเลี่ยง (Avoiding) ไม่สนใจ ไม่ยุ่งเกี่ยว ไม่ให้ความร่วมมือ และเพิกเฉยต่อปัญหา แม้ความขัดแย้งจะไม่รุนแรงขึ้น แต่ไม่ทำให้ปัญหานั้นถูกแก้ไขแต่อย่างใด ส่งผลให้มีผลลัพธ์ในรูปแบบ แพ้-แพ้

4. การร่วมมือ (Collaboration) เพื่อแก้ไขปัญหาคือเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง โดยมีเป้าหมายในการสร้างความพอใจให้เกิดขึ้นกับทั้ง 2 ฝ่าย เป็นรูปแบบการจัดการความขัดแย้งแบบ ชนะ-ชนะ

5. การประนีประนอม (Compromising) เป็นการสร้างข้อตกลงกันระหว่าง 2 ฝ่าย แต่ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ทั้ง 2 ฝ่าย จึงต้องเกิดการเสียสละบ้างบางส่วน ให้ความพอใจบ้างบางส่วนของทั้ง 2 ฝ่าย เกิดผลลัพธ์ในลักษณะ แพ้-แพ้ หรือ แพ้-ชนะ

นอกจากนี้ Thomas ได้บรรยายกระบวนการความขัดแย้งที่เริ่มต้นจากความคับข้องใจ (frustration) ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว จนเกิดมโนทัศน์ (conceptualization) ของความขัดแย้งขึ้น จนเกิดการรับรู้ถึงอีกฝ่าย ด้วยทัศนคติของทั้ง 2 ฝ่าย จึงยอมรับและมองความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างลำเอียง อาศัยว่าฝ่ายตนเองนั้นถูกต้องมีเหตุผล และมุ่งเน้นที่จะแก้ปัญหาด้วยการเอาชนะอีกฝ่ายเต็มที่ เผยออกมาเป็นพฤติกรรม (behavior) ที่หลากหลาย ทั้งการเอาชนะ, การร่วมมือ, การหลีกเลี่ยง รวมถึงการประนีประนอมต่อกัน เพื่อสื่อสารต่ออีกฝ่าย จนอีกฝ่ายแสดงปฏิกิริยา (reactions) ที่เป็นท่าทีต่อสถานการณ์ความขัดแย้งนี้ และพยายามแก้ไขปัญหาด้วยตนเองหรือให้บุคคลที่สามเข้ามาช่วย เช่น ผู้ดำรงเหนือกว่า, ผู้มีอำนาจเหนือกว่า หรือให้อนุญาตตุลาการเป็นผู้ตัดสิน เมื่อการจัดการจบลง ผลของความขัดแย้ง (outcome) ซึ่งมีผลต่อความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นต่อไป

Trusty (2514) สรุปจากผลงานของ Coser (2499), Pondy (2510) และ Gillette (2528) ว่าความขัดแย้งนั้นมีประโยชน์ในการพัฒนา ช่วยกระตุ้นความสัมพันธ์ภายในของแต่ละฝ่าย ช่วยเพิ่มความชัดเจนของปัญหาเพื่อการแก้ปัญหาที่ตรงประเด็นและมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ลักษณะของความขัดแย้งที่มีประโยชน์ คือ

1. ความขัดแย้งที่เสริมให้เกิดความเข้าใจระหว่างกลุ่มมากขึ้น
2. สร้างความตื่นตัวให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยความร่วมมือ
3. ความขัดแย้งที่มีเป้าหมายสอดคล้องกัน แต่มีวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายต่างกัน
4. ไม่ใช่ความขัดแย้งที่เกิดจากอคติส่วนตัว
5. มีความเป็นเหตุเป็นผลมากกว่าการใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา
6. มีความต้องการในการสื่อสารเพื่อการแก้ปัญหา
7. การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

8. ความขัดแย้งที่มีงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

9. ความขัดแย้งที่จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอื่น ๆ ต่อไป

Duke (2519) ได้เรียบเรียงรายละเอียดของ Coser (2499) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน เกี่ยวกับประโยชน์ของความขัดแย้งไว้ว่า หากความขัดแย้งมีมากขึ้นจะช่วยความชัดเจนในด้านต่าง ๆ ดีขึ้น เช่น ช่วยให้ขอบเขตของแต่ละฝ่ายชัดเจนมากขึ้น, เอกลักษณะของแต่ละฝ่ายจะชัดเจนมากขึ้น, สร้างโอกาสที่จะกำจัดความขัดแย้งออกได้ง่ายขึ้น, เสริมความสัมพันธ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากขึ้น, สร้างความสามัคคีภายในแต่ละฝ่าย และสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเมื่ออยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้ง Pnueman และ Bruehi (2525) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อต้องเผชิญกับความขัดแย้งจะมีการแสดงออกพฤติกรรมใน 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การอยู่เฉย ๆ ไม่สนใจความขัดแย้ง ปฏิเสธว่ามีความขัดแย้งอยู่ โดยอาศัยทัศนคติว่าความขัดแย้งจะลดลงไปเองเมื่อเวลาผ่านไป เมื่อความขัดแย้งไม่ได้ถูกแก้ไข ความคับข้องจึงยังคงอยู่และอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในครั้งต่อไปที่มีความรุนแรงขึ้น

2. การระงับความขัดแย้ง โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้ความขัดแย้งที่มีความรุนแรงหรืออันตรายสิ้นสุดลง ด้วยวิธีการและการแสดงออกพฤติกรรมต่าง ๆ จนเกิดผลลัพธ์ของความขัดแย้งที่หลากหลาย เช่น ชนง-ชนง, ชนง-แพ้ หรือ ชนง-ชนง

3. การบริหารความขัดแย้ง แตกต่างจากการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยเป็นการใช้ความขัดแย้งเพื่อพัฒนา

ส่วน Mack และ Snyder ได้ให้รายละเอียดของสถานการณ์ของความขัดแย้งในอีกแง่มุมที่ครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการเกิดความขัดแย้งและสาเหตุ รวมถึงพฤติกรรม ดังนี้

1. ความขัดแย้งเกิดขึ้นโดยบุคคล 2 ฝ่าย ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน
2. ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อทรัพยากรมีไม่เพียงพอหรือมีอยู่อย่างจำกัด
3. ความขัดแย้งก่อให้เกิดความต้องการที่จะทำร้าย, กีดขวาง, ใช้อำนาจ หรือการพยายามอยู่เหนืออีกฝ่ายเพื่อเอาชนะ
4. ความขัดแย้งทำให้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมขาดลงชั่วคราว

Litterer (2508) เสนอวิธีการในการลดความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. การสร้างกันชน (Buffer) โดยอาศัยบุคคลที่สามเข้ามาช่วยในการประสานความสัมพันธ์ ติดต่อกัน สื่อสาร ระหว่าง 2 ฝ่าย ที่ไม่ต้องการที่จะติดต่อกันโดยตรง
  2. การพัฒนาตนเอง เป็นการเสริมความรู้ความเข้าใจ เพื่อสร้างภาพเป้าหมายร่วมกัน มองเห็นภาพรวมและประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นหลังจากการกำจัดความขัดแย้งลงไปแล้ว
  3. การปรับปรุงโครงสร้างองค์กร
- แตกต่างกับ Anderson (1984) ที่เสนอวิธีการลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม 5 วิธี ได้แก่

1. การใช้ระบบการให้รางวัล เพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. สับเปลี่ยนหรือหมุนเวียนคน เพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ฝ่ายตรงข้าม
3. ตั้งกรรมการเฉพาะกิจจากตัวแทนของแต่ละฝ่าย
4. ตั้งผู้ประสานงาน
5. การแยกกลุ่มที่มีความขัดแย้งออกจากกัน เป็นการลดความขัดแย้ง แต่ได้เพียงแค่ระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น

Mary Parker Follett (Constructive Conflict, 1925) เสนอวิธีการจัดการความขัดแย้งที่คล้ายคลึงกับ Kenneth W. Thomas & Ralph H. Kilmann โดยสรุปเป็น 3 วิธี ได้แก่

1. การเอาชนะ (Domination) มุ่งรักษาผลประโยชน์ที่ตนเองที่ต้องการทั้งหมด สามารถจัดการได้รวดเร็วและง่ายในการกำจัดความขัดแย้งให้หมดไป
2. การประนีประนอม (Compromise) โดยการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับทั้ง 2 ฝ่าย แต่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของทั้ง 2 ฝ่าย ได้ทั้งหมด แต่ละฝ่ายจะต้องลดความต้องการลงและแบ่งผลประโยชน์ให้กัน โดยอาศัยแนวคิดที่ว่า ได้บ้างดีกว่าไม่ได้อะไรเลย
3. การบูรณาการ (Integration) เป็นการผสมกันของการเอาชนะและการประนีประนอม โดยการนำความต้องการของทั้งสองฝ่ายมารวมกันเพื่อหาแนวทางที่เกิดผลประโยชน์ให้กับทั้ง 2 ฝ่าย จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ เข้าประกอบในการทำข้อตกลงด้วย ซึ่งจะได้ผลลัพธ์ต่อความขัดแย้งที่ดีที่สุด

Georg Simmel (2511) เสนอวิธีการในการแก้ไขความขัดแย้งใกล้เคียงกับ Mary Parker Follett (2468) คือ การกำจัดความขัดแย้งให้หมดไปด้วยการเพิกเฉยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะ, การประนีประนอม และการคืนดีกัน ซึ่งให้ความสำคัญในเชิงจิตวิทยา นั่นคือ การปรับทัศนคติ ควบคุมอารมณ์ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทำให้เกิดความสงบและทำให้ความความขัดแย้งหมดไป เพราะ Simmel เชื่อว่า ความขัดแย้งมีมากขึ้นในที่ที่มีสันติภาพน้อย ดังนั้น หากสร้างความสงบหรือสันติภาพแล้วความขัดแย้งจะลดลง

นอกจากนี้ ดร. เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ ได้ให้รายละเอียดขององค์ประกอบที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในระดับบุคคล ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ภูมิหลัง, แบบฉบับ (Style), การรับรู้ เป็นการรับรู้ที่บิดเบือนไปจากความเป็นจริงของผู้รับสาร ซึ่งเกิดจากรู้อย่างที่แตกต่างกันทั้งสถานการณ์ อคติ ที่มีผลต่อการแปลความหมายของสารที่ได้รับ, ความรู้สึก

การบริหารจัดการความขัดแย้ง ไม่ใช่เพียงการกำจัดความขัดแย้งให้หมดไป แต่หมายถึงการลดความขัดแย้งลงให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและเพิ่มความขัดแย้งขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา โดยอาศัยการสังเกตสถานการณ์เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งและบริหารให้ถูกต้อง จากข้อมูลด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะของแต่ละฝ่ายที่มีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ครอบคลุมถึง ทัศนคติ, ค่านิยม, แรงจูงใจ, การศึกษา และความเชื่อ เป็นต้น
2. ความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ฝ่าย
3. ลักษณะและความชัดเจนของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. สภาพแวดล้อมทางสังคมของสถานการณ์ความขัดแย้ง มากกว่าแค่ 2 ฝ่ายที่มีความขัดแย้ง

5. ความสนใจของผู้อื่น ที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสถานการณ์ความขัดแย้งนี้

6. แนวโน้มของแนวทางที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

7. ผลของความขัดแย้งที่จะมีผลกระทบต่อทั้ง 2 ฝ่าย

ยุทธศาสตร์ของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มี 3 แบบ ได้แก่ แพ้-ชนะ (lose-win strategy), ชนะ-ชนะ (win-win strategy) และ แพ้-แพ้ (lose-lose strategy) โดยในแต่ละยุทธศาสตร์จะมีเทคนิควิธีที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. เทคนิควิธีของยุทธศาสตร์แบบแพ้-ชนะ (lose-win strategy) ได้แก่ การใช้อำนาจ, การคุกคามขู่เชิญทั้งทางกายและจิตใจ, การใช้เสียงข้างมาก (majority rule) ผ่านการโหวตเสียงข้างมากจะชนะ และทำให้เกิดเสียงส่วนน้อยที่กลายเป็นฝ่ายแพ้ไปในที่สุด และการใช้เสียงข้างน้อย (minority rule) ความคิดเห็นเพียงเล็กน้อยที่แสดงออกมามีความเป็นตัวแทนความคิดเห็นทั้งหมด

2. เทคนิควิธีของยุทธศาสตร์แบบแพ้-แพ้ (lose-lose strategy) ได้แก่ การประนีประนอม จากการลดความต้องการของแต่ละฝ่ายลง เพื่อสนองความต้องการของทั้งสองฝ่ายบางส่วน, การแลกเปลี่ยนความต้องการ โดยยอมให้อีกฝ่ายชนะบางเรื่องเพื่อหวังที่จะชนะในเรื่องอื่นบ้าง, การใช้อุบายที่สาม, การอาศัยระเบียบ กฎหมาย ในการตัดสิน และการโคจรหรือสับเปลี่ยนทางการบริหาร (administrative orbiting) เพื่อการสร้างระยะเวลาจนความขัดแย้งลดลง เป็นการแก้ปัญหาเพียงชั่วคราวเท่านั้น

3. เทคนิควิธีของยุทธศาสตร์แบบชนะ-ชนะ (win-win strategy) ได้แก่ การมีความเห็นที่สอดคล้องกัน (Consensus) โดยการร่วมใช้ความขัดแย้งในการหาข้อยุติร่วมกันผ่านข้อเท็จจริงต่าง ๆ และการตัดสินใจแบบผสมผสาน (Integrative decision-making)

กระบวนการการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มี 9 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การกำหนดปัญหาจากการสังเกตเพื่อกำหนดความชัดเจนของปัญหาความขัดแย้ง, 2. การตัดสินใจเลือกวิธีการที่จะใช้แก้ปัญหา, 3. การกำหนดทางเลือก, 4. การทดสอบความเป็นไปได้ของทางเลือกต่าง ๆ, 5. การตัดสินใจเลือกทางเลือก, 6. การวางแผนเพื่อปฏิบัติ, 7. การปฏิบัติตามแผน, 8. การประเมินผล และ 9. การติดตามผล เพื่อตรวจสอบว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งสำเร็จหรือไม่

สรุป ความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมชาติเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ความขัดแย้งภายในตนเองในการตัดสินใจ จนถึงกลุ่มหรือฝ่ายที่มีปฏิสัมพันธ์กัน และเกิดความแตกต่างกันตั้งแต่ทัศนคติ, วิธีการดำเนินงาน จนถึงเป้าหมายที่แตกต่างกัน การดำเนินการใดที่มีผู้เสียผลประโยชน์อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ความขัดแย้งสามารถนำไปสู่การพัฒนาสิ่งใหม่ที่จะช่วยแก้ปัญหาที่เป็นต้นเหตุของความขัดแย้งได้ อาศัยกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา สร้างข้อตกลงและความเข้าใจร่วมกัน ผ่านการสื่อสารระหว่างการเผชิญหน้าหรือใช้บุคคลที่สามเข้ามามีส่วนในการประนีประนอมเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่พอใจและเหมาะสมกับทุกฝ่าย ระดับความขัดแย้ง 4 ลำดับ ตามเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความรุนแรงจาก น้อย-มาก ได้แก่ สภาพการณ์ซึ่งนำความขัดแย้ง (Potential Opposition), การรู้สึกถึงความขัดแย้ง (Cognition), พฤติกรรมที่แสดงออก (Behavior) , ผลของความขัดแย้ง (Outcomes) และผลของความขัดแย้งสามารถเกิดได้เป็น 3 กรณี ได้แก่ เทคนิควิธีของยุทธศาสตร์แบบแพ้-ชนะ (lose-win strategy), แบบแพ้-แพ้ (lose-lose strategy) และแบบชนะ-ชนะ (win-win strategy) ตามแต่ละคู่กรณี

2.1.4 ความต้องการ ความพอใจ ความเต็มใจ

การกำหนดให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นโครงการที่รับน้ำย้อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนภายในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนทำให้สภาพความเป็นอยู่หรือระดับความพึงพอใจในการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป และนำไปสู่ความขัดแย้ง ความต้องการ ความพอใจ และความเต็มใจ จึงเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรายละเอียดของสภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ Abraham Maslow (Maslow's Hierarchical Theory, 1943) ได้ให้ทฤษฎีลำดับความต้องการ จากแนวคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความต้องการ (wanting animal) โดยมีความต้องการไปตามลำดับจากขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นสูง ได้แก่

1. ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological needs)
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs)
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs)
4. ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Esteem needs)
5. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs)

ต่อมา Clayton Alderfer (Existence Relatedness Growth Theory : ERG Theory, 1969) พัฒนาทฤษฎีความต้องการตามลำดับของ Abraham Maslow และเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการพื้นฐาน ดังนี้

1. ความต้องการในการดำรงชีวิต (Existence needs) เช่น ความต้องการน้ำ, ความต้องการอาหาร, ความต้องการที่พักอาศัย และความปลอดภัย เป็นต้น
2. ความต้องการมีความสัมพันธ์กับคนอื่น (Relatedness needs) เป็นความพึงพอใจในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในสังคมที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์, การเคารพนับถือ, การยอมรับ และความต้องการเป็นเจ้าของ เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคลหรือกลุ่มในสังคม
3. การต้องการความเจริญก้าวหน้า (Growth needs) เป็นความต้องการที่จะได้รับการยกย่องจากความสำเร็จในชีวิต ที่เป็นแรงผลักดันให้ดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีความเป็นไปได้ที่จะก้าวข้ามความต้องการอื่น ๆ เพื่อบรรลุความต้องการความเจริญก้าวหน้า

นอกจากความต้องการพื้นฐานที่เป็นตัวแปรในการขับเคลื่อนพฤติกรรมของสังคม จนทำให้เกิดความแตกต่างกันตามบริบทและนำไปสู่ความขัดแย้ง ยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในการรับบริการที่สามารถปรับเปลี่ยนไป หรือสามารถชดเชย ทดแทนได้ เพื่อรักษาระดับความเอกลक्षणนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พึงพอใจนั้นได้ นั่นคือ ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (นางสาวนันทิศา นุชสวาท, 2557) เป็นแนวคิดในการประเมินความพอใจในการบริโภคสินค้าหรือบริการ ที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคลในแต่ละสภาพแวดล้อมที่แตกต่างหรือเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผลทำให้ความพอใจ ที่รวมถึง ความสะดวกสบาย ผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปในระดับที่พอใจเท่าเดิม มากขึ้น หรือน้อยลงอย่างไร โดยการประเมินออกมาเป็นมูลค่าที่ผู้บริโภคพอใจที่จะจ่ายหรือยอมรับเพื่อแลกกับบริการ เช่นเดียวกันในกรณีของการเสียโอกาสในการรับบริการเดิม หรือการสูญเสียผลประโยชน์ ทำให้ความสะดวกสบาย ความสามารถ ถูกลดทอนลง สามารถประเมินมูลค่าที่เปลี่ยนไปเพื่อชดเชยจนเกิดความพึงพอใจ

สรุป ความต้องการพื้นฐานเพื่อการดำรงชีพและความต้องการที่เพิ่มขึ้นตามลำดับขั้น เป็นลักษณะที่มนุษย์ทุกคนพึงมี เมื่อได้ตอบสนองความต้องการจึงรู้สึกพึงพอใจ และเกิดความต้องการขึ้นต่อไปเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไม่จำกัด แต่เมื่อความต้องการถูกจำกัดหรือลดลง ด้วยทรัพยากรหรือความจำเป็น ทำให้สูญเสียความสามารถในการตอบสนองความต้องการของการเป็นมนุษย์ ขาดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จึงมีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์เพื่อชดเชยความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปจนเกิดความพึงพอใจ

2.1.5 แรงจูงใจ

Dalkir (2556) ได้กล่าวไว้ว่า แรงจูงใจ (Incentives) เป็นแรงผลักดันให้เกิดการกระทำ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. แรงจูงใจที่มีการให้รางวัลตอบแทน (Remunerative incentives) หรือแรงจูงใจทางการเงิน (Financial Incentive) เช่น การให้ค่าตอบแทน, การให้ส่วนแบ่ง, การให้รางวัลเป็นเงิน, การลดหย่อนภาษี เป็นต้น
2. แรงจูงใจทางคุณงามความดี (Moral incentives) ขึ้นอยู่กับการนิยามของการกระทำความดีของแต่ละสังคม ทำให้เกิดความต้องการที่จะการกระทำความดี เพื่อทำให้เกิดการยอมรับในสังคม สร้างความภาคภูมิใจให้กับตนเอง ในทางกลับกัน การกระทำที่ตรงกันข้ามอาจทำให้สังคมไม่ยอมรับ เกิดความขัดแย้งและถูกไล่ออกจากสังคม
3. แรงจูงใจแบบบีบบังคับ (Coercive incentives) เป็นการกระทำที่เกิดจากความไม่ต้องการหรือหลีกเลี่ยงที่จะถูกต่อต้านหรือถูกลงโทษ เช่น การโดยทำโทษ, การเสียค่าปรับ และการถูกจำคุก เป็นต้น

สำนักผังเมือง (2557) ได้ให้รายละเอียดของมาตรการสร้างแรงจูงใจทางผังเมือง เพื่อใช้ในการการพัฒนาเมืองให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ โดยอาศัยการพัฒนาผ่านเครื่องมือเพื่อกำหนดมาตรการ กลไก และเครื่องมือในการพัฒนาร่วมกับการบังคับใช้ผังเมืองรวม สามารถแบ่งประเภทของมาตรการได้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. มาตรการควบคุมหรือมาตรการเชิงลบ (Negative measures) ได้แก่ การควบคุมทางผังเมือง, การควบคุมการจัดสรรที่ดิน (Land subdivision control), การควบคุมอาคาร (Building control), การยกเว้นพิเศษ (Special exception), การควบคุมเขตพื้นที่ซ้อนทับ (Overlay zoning), การจัดทำแผนผังโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ (Planned unit development), ข้อเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบเน้นผลลัพธ์ตามระดับมาตรฐานการดำเนินการ (Performance zoning), การควบคุมการจอดรถยนต์ (Parking control) และการประมวลระเบียบและมาตรฐานการพัฒนา (Unified development codes)

2. มาตรการดำเนินโครงการพัฒนาหรือมาตรการเชิงบวก (Positive measures) ได้แก่ การจัดทำแผนงบประมาณโครงสร้างพื้นฐาน (Capital improvement program), การสงวนสิทธิ์การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land reservation) สำหรับโครงสร้างพื้นฐานในอนาคต, การกำหนดระดับการบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานและการบริการความสอดคล้องของบริการพื้นฐาน (Adequate public facilities and concurrency management) และการจัดทำผังโครงสร้างพิเศษ (Special project plan)

3. มาตรการส่งเสริมการพัฒนา (Incentive measures)

4. มาตรการสร้างความเป็นธรรม (Corrective measures) ได้แก่ การโอนและซื้อขายความหนาแน่นหรือสิทธิการพัฒนา (Transfer of development rights), ภาษีทรัพย์สิน (Property tax), ค่าธรรมเนียมผลกระทบจากการพัฒนา (Development impact fees) และภาษีการประเมินพิเศษ (Special assessment levy)

ประเสริฐ ศักดิ์ธนากุล (2545) รายละเอียดเพิ่มเติมถึงมาตรการที่ใช้ในการสร้างแรงจูงใจในการส่งเสริมหรือควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้วยการใช้อภิปรายและภาษี ผ่านการใช้เป็นสิ่งจูงใจ (trade-off bonus) และการให้การช่วยเหลือด้านการเงิน (Financial aids)

สิ่งจูงใจ (Trade-off bonus) เป็นการให้สิทธิพิเศษเพื่อจูงใจผู้ลงทุน หรือประชาชนที่ต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะภายใต้เงื่อนไขและข้อกำหนดของแนวทางในการพัฒนาเมือง ได้แก่ Incentive zoning ที่ให้ประโยชน์เพิ่มเติมแก่โครงการที่เอื้อประโยชน์ให้แก่สาธารณะ เช่น FAR bonus เป็นต้น, การโอนสิทธิการพัฒนา (Transfer of development right : TDR) ที่สามารถแลกเปลี่ยนหรือทำการซื้อขาย FAR ระหว่างพื้นที่ได้เพื่อรักษาและพัฒนาพื้นที่ที่มีความต้องการความหนาแน่น (Density) ต่างกัน, Floating zone เป็นการควบคุมโครงการภายใต้เขตที่ต้องพิจารณาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และ Transit impact zoning เพื่อกระตุ้นให้เกิดความหนาแน่นที่สอดคล้องไปกับการพัฒนาด้านคมนาคม เช่น TOD เป็นต้น

การช่วยเหลือด้านการเงิน (Financial aids) ผ่านการใช้มาตรการทางการเงินในการเอื้อประโยชน์ให้กับผู้ใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น Tax abatement การลดหย่อนภาษีให้กับโครงการที่เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะ, Tax increment financing การจัดเก็บภาษีเพิ่มเพื่อนำมาใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ, Land writedowns การจัดเก็บภาษีโรงเรือนจากโครงการเอกชนที่พัฒนาในที่ดินสาธารณะ, Public Infrastructure ให้รัฐและเอกชนร่วมกันพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และ project components การที่ภาคเอกชนลงทุนพัฒนาโครงการตามการชี้แนะของภาครัฐ

สรุป มาตรการทางการเงิน มีส่วนช่วยสร้างแรงจูงใจเพื่อใช้ในการชี้แนะแนวทาง ทั้งการแลกเปลี่ยนด้วยเงินโดยตรง การให้ค่าตอบแทน หรือการเรียกเก็บภาษีที่สูงขึ้นเพื่อใช้ในการควบคุมพฤติกรรมหรือการกระทำนั้นเอง เสริมด้วยการสร้างข้อตกลงของสังคมในรูปของกฎหมายในการให้ประโยชน์หรือบทลงโทษ เช่น การเสียค่าปรับ, การระงับสิทธิ และการยึดทรัพย์ เพื่อไม่ให้เกิด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การกระทำที่อาจก่อให้เกิดความเดือนร้อนในสังคม นอกจากมาตรการทางการเงินแล้ว การให้รางวัล และการสร้างค่านิยมในสังคม ยังเป็นอีกหนึ่งวิธีในการควบคุมการกระทำได้อีกด้วย การสร้างแรงจูงใจ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมการกระทำให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนด ซึ่งมีเครื่องมือ หลากหลายที่เหมาะสมกับความจำเป็นในการควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ตามระดับความสำคัญของ พฤติกรรมนั้น ๆ เช่น การสร้างแรงจูงใจเพื่อขอความร่วมมือในพฤติกรรมที่ไม่ส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับ สังคม หรือการบังคับอย่างชัดเจนในการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่กำหนด หากไม่ปฏิบัติตาม จะต้องถูกลงโทษทั้งทางสังคมหรือทางกฎหมายนั่นเอง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 รูปแบบการใช้ที่ดินภายหลังน้ำท่วมใหญ่ในอำเภอบางระกำ (นายชัชพล สายะพันธ์, 2558)

การศึกษาวิถีชีวิตของประชาชนที่อยู่ในอำเภอบางระกำซึ่งเป็นพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมใหญ่ อยู่หลายครั้ง และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการจัดการระบบชลประทาน โดยการศึกษา ครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการเก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง ได้แก่ สภาพทั่วไป ของครัวเรือน, การประกอบอาชีพและการใช้ประโยชน์ที่ดิน, เศรษฐกิจครัวเรือน ปีพ.ศ. 2551 และ เศรษฐกิจครัวเรือนปี พ.ศ. 2556 ร่วมกับการสังเกต โดยใช้ตัวอย่างร้อยละ 25 ของจำนวนครัวเรือนใน ชุมชนที่อยู่บริเวณริมคลอง ที่คัดเลือกมา 1 ชุมชน แล้วแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะ พื้นที่ที่อยู่อาศัย รวมทั้งหมด 69 ครัวเรือนจาก 174 ครัวเรือน และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์ด้วยสถิติ เช่น การแจกแจงความถี่ (Frequency distribution), ร้อยละ (Percent) และ ค่าเฉลี่ย (Mean) เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรในพื้นที่ที่ใช้พื้นที่ทุ่งบางระกำในการเพาะปลูก เลี้ยงชีพ แม้จะถูกน้ำท่วมพื้นที่เพิ่มขึ้นจากอดีตเป็น 4 เดือน แต่ระดับรายได้ได้ 329,400 บาทต่อ ครัวเรือน เงินสดออมเฉลี่ย 198,100 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งเป็นระดับรายได้ที่พึงพอใจสามารถ ดำรงชีวิตและหารายได้เสริมจากการทำประมง จึงสามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่ต้องอพยพออกจากพื้นที่

2.2.2 แนวทางการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์วัฒนธรรม ตามโครงการนำร่องการบริหารจัดการ และพัฒนาพื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่รองรับน้ำอง เพื่อบรรเทาอุทกภัย ตามแนวพระราชดำริแก้ม ลิง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (นางสาวสิรินทิพย์ สิ้นแสงแก้ว, 2009)

การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่มีความเปลี่ยนแปลงไประหว่างอดีตที่เป็นการ ดำรงชีวิตโดยพึ่งพาธรรมชาติและการทำเกษตรเป็นหลักของประชาชนในพื้นที่ทุ่งบางบาล เปรียบเทียบกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป หลังจากการพัฒนาพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับการเป็น โครงการแก้มลิง โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตลักษณะทางกายภาพ เช่น รูปแบบอาคาร, ภูมิทัศน์รอบอาคาร, การตั้งถิ่นฐาน และทางสัญจร รวมถึงรูปแบบการดำรงชีวิตที่ เปลี่ยนแปลงไปจากการศึกษาวิถีชีวิตในการทำเกษตร, การเลี้ยงสัตว์ และวัฒนธรรม ซึ่งสามารถ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาเรื่องราวของทุ่งรับน้ำบางบาลได้ โดยเฉพาะในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังพื้นที่ถูกกำหนดให้เป็นทุ่งรับน้ำ

2.3 นโยบายที่เกี่ยวข้อง

จากทฤษฎีการบริหารจัดการน้ำตามหลักการดับบลิว (Dublin principle as a guide) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำอย่างมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับรากหญ้าจนถึงระดับผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการน้ำ สำหรับโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลถูกบริหารโดยภาครัฐ ดังนั้น จึงได้ทำการศึกษาถึงนโยบาย กฎหมาย และแผนที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาโครงสร้างการบริหารจัดการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.3.1 กฎหมายและแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

2.3.1.1 พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทย เพื่อการจัดการน้ำที่รวดเร็วและเป็นเอกภาพ มีการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีความเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน ให้รัฐมีอำนาจในการดำเนินการจัดสรรการใช้อย่างเท่าเทียม และสร้างกลไกในการบริหารจัดการน้ำ โดยการจัดตั้งองค์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ประกอบด้วย คณะกรรมการทรัพยากรน้ำ แห่งชาติ, คณะกรรมการลุ่มน้ำ ที่มีหน้าที่ในการวางแผนการบริหารจัดการน้ำ และองค์กรผู้ใช้น้ำที่เกิดจากการรวมกลุ่มในระดับพื้นที่เพื่อขอสิทธิในการใช้น้ำ รวมถึงศูนย์บัญชาการเฉพาะกิจที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการน้ำในช่วงวิกฤต เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนและทรัพย์สินน้อยที่สุด

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย 9 หมวด และบทเฉพาะกาล โดยมีเนื้อหากล่าวถึงการนิยามความหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ หน้าที่และอำนาจขององค์กรบริหารจัดการน้ำ และบทลงโทษหากกระทำผิดพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 เพื่อให้การบริหารจัดการน้ำสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความสามารถในการใช้น้ำได้อย่างเท่าเทียมและเหมาะสมต่อทรัพยากร โดยวางแนวทางให้มีการใช้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ร่วมกับผังน้ำ ในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้องกับแผนการป้องกันและแก้ไขน้ำท่วมหรือภัยแล้งและแผนป้องกันและแก้ไขน้ำท่วม ต้องมีความสอดคล้องกับแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและแผนอื่น ๆ

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ได้กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสามารถออกกฎกระทรวงในการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อป้องกันความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินการกำหนดพื้นที่ที่เป็นแหล่งอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำเป็นเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามกฎหมาย และยังมีหน่วยงานที่เกิดจากการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการพิจารณาและบริหารจัดการน้ำ เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำที่ทำกรวางแผนป้องกันและแก้ไขน้ำท่วม ครอบคลุมการใช้งบประมาณ,

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้รับผิดชอบ, การประสานงาน, การบริหารจัดการความเสี่ยง, การจัดทำระบบเตือนภัย, การเผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชน, การระบายนและการกักเก็บน้ำเพื่อใช้ประโยชน์

ในด้านภัยที่เกิดจากน้ำได้มีการระบุให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าไปดำเนินการของพื้นที่ของประชาชนเพื่อทำลายสิ่งกีดขวางหรือการวางอุปกรณ์สูบน้ำเพื่อการระบายหรือป้องกันน้ำท่วม และลดความเสี่ยงความเสียหายคืบตามเกณฑ์ของกฎกระทรวง ทั้งนี้ ก่อนการดำเนินการต้องทำการแจ้งกับเจ้าของพื้นที่อย่างน้อย 3 วัน นอกจากนี้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีหน้าที่ในการเสนอความเห็นต่อการวางแผนป้องกันและแก้ไขน้ำท่วม และเก็บรวบรวมข้อมูลการใช้ น้ำ ประเภทที่ 1 ได้แก่ การใช้ น้ำเพื่อการดำรงชีพ, การเกษตรหรือการเลี้ยงสัตว์, อุตสาหกรรมครัวเรือน การบรรเทาสาธารณภัย ซึ่งเป็นการใช้น้ำปริมาณน้อยเพื่อสรุปและรายงานต่อ คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.)

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ได้กำหนดประเภทของการใช้ทรัพยากรน้ำตามกิจกรรมการใช้น้ำซึ่งมีความสอดคล้องกับปริมาณการใช้น้ำที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่อื่น ๆ และผู้ใช้ทรัพยากรน้ำอื่น ๆ ได้แก่ ประเภทที่ 1 การใช้น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค รักษาระบบนิเวศ การเกษตร อุตสาหกรรมครัวเรือนขนาดเล็กที่มีการใช้น้ำปริมาณน้อย, ประเภทที่ 2 การใช้น้ำในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ การท่องเที่ยวและการผลิตไฟฟ้า และประเภทที่ 3 กิจกรรมที่มีการใช้น้ำปริมาณมากที่ส่งผลกระทบต่อน้ำในระดับลุ่มน้ำ ผู้ใช้น้ำในแต่ละประเภทจะทำการรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นองค์กรผู้ใช้น้ำเพื่อขออนุญาตการใช้น้ำแก่หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลอยู่ ได้แก่ หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น, กรมชลประทาน, กรมทรัพยากรน้ำ, กรมทรัพยากรน้ำบาดาล, คณะกรรมการลุ่มน้ำ, คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และสำนักทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เพื่อพิจารณาการใช้น้ำทรัพยากรให้เหมาะสมกับสถานะและสถานการณ์ของน้ำในระดับลุ่มน้ำ นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของภาครัฐในการดำเนินการบริหารจัดการน้ำในช่วงเปิดภัยพิบัติทั้งน้ำแล้งและน้ำท่วม รวมถึงการอนุรักษ์น้ำด้วย

2.3.1.2 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ (พ.ศ. 2558-2569)

สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติได้กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ (ปี พ.ศ. 2558-2569) โดยมีความสอดคล้องจากยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ในประเด็นที่ 5 ด้านการเติบโตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์ 6 ด้าน ให้ประเทศมีการบริหารจัดการน้ำให้มีความให้เพียงพอและมีความมั่นคงต่อความต้องการทั้งการอุปโภคบริโภค การเกษตร อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ทุกระดับ ด้วยการสร้างเอกภาพการบริหารจัดการน้ำด้วยการจัดตั้งองค์กร ผลักดันให้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ เพื่อการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน ในด้านของน้ำท่วมและอุทกภัย กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 3 โดยมีเป้าหมายในการลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจที่มีความสำคัญจากน้ำท่วม บรรเทาความเสียหายและสนับสนุนการปรับตัวในพื้นที่เกษตร ด้วยการพัฒนาพื้นที่รองรับน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3.1.3 ยุทธศาสตร์กรมชลประทาน 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579)

เพื่อบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) กรมชลประทาน ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดยุทธศาสตร์ 5 ด้านเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการและพัฒนาองค์กร ได้แก่

1. การพัฒนาแหล่งน้ำและพื้นที่ชลประทานตามลุ่มน้ำ
2. การบูรณาการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำ
3. การป้องกันและบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากน้ำ
4. การสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับน้ำทุกระดับ
5. การปรับเปลี่ยนสู่องค์กรอัจฉริยะ

ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การป้องกันความเสียหายและสนับสนุนการบรรเทาภัยอันเกิดจากน้ำ การเพิ่มพื้นที่ของระบบชลประทานจะช่วยเพิ่มศักยภาพของการบริหารจัดการน้ำและลดความเสียหายที่จะเกิดภัยพิบัติได้ แบ่งขั้นตอนการจัดการภัยพิบัติออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ มาตรการป้องกันก่อนเกิดเหตุ, มาตรการจัดการระหว่างเหตุการณ์เกิดเหตุและมาตรการฟื้นฟูหลังเกิดเหตุ โดยมีกลยุทธ์ในการขยายและซ่อมแซมระบบชลประทานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของระบบชลประทาน รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างหน่วยงานและประชาชนทั้งการให้ข้อมูลข่าวสาร, การรับฟังความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

2.3.1.4 แผนแม่บทบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังมหาอุทกภัย ปี พ.ศ. 2554 รัฐบาลจึงได้เห็นความสำคัญในการทำยุทธศาสตร์เพื่อจัดการทรัพยากรน้ำ โดยให้คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักนายกรัฐมนตรี, กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงกลาโหม, กระทรวงคมนาคม, กรมชลประทาน และคณะกรรมการกฤษฎีกา จัดทำแผนงานเร่งด่วนในการบรรเทาความเสียหายจากน้ำมีเป้าหมายที่จะปรับปรุงสิ่งก่อสร้างเพื่อรองรับน้ำ เช่น คันกั้นน้ำ, ทางระบายน้ำ และทางผันน้ำ เป็นต้น เพื่อป้องกันพื้นที่เศรษฐกิจและชุมชนที่สำคัญ รวมถึงการจัดตั้งองค์การบริหารน้ำแบบผสมผสาน พร้อมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

หน่วยงานดังกล่าว ได้กำหนดแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระยะเร่งด่วน โดยมีเป้าหมายในการบริหารจัดการน้ำซึ่งประกอบไปด้วยแนวทางในการปฏิบัติหลายแนวทางสามารถสรุปได้ ดังนี้ 1. การปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างทั้งระบบชลประทานและอาคารบ้านเรือน 2. การพัฒนาการสื่อสารและระบบการเตือนภัย 3. ปรับปรุงการทำงาน อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4. การช่วยเหลือชดเชยเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ 5. สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ และ 6. การฟื้นฟูระบบนิเวศธรรมชาติ โดยมีหลายหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้อง สำหรับการดำเนินการได้มีการเสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรในการบริหารจัดการน้ำที่มีอำนาจ และสามารถรวบรวมข้อมูลและตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว เช่น คณะกรรมการลุ่มน้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากแนวทางการบริหารจัดการน้ำดังกล่าว สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ได้กำหนดให้คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) เป็นผู้ดำเนินการกำหนดแผนแม่บทบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) จึงได้วิสัยทัศน์ว่า “ทุกหมู่บ้านมีน้ำสะอาดอุปโภคบริโภค น้ำเพื่อการผลิตมั่นคง ความเสียหายจากอุทกภัยลดลง คุณภาพน้ำในเกณฑ์มาตรฐาน บริหารจัดการน้ำยั่งยืน ภายใต้การพัฒนาอย่างสมดุลโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน” และได้กำหนดแผนแม่บทออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่

1. การจัดสรรน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคที่เพียงพอและมีคุณภาพต่อครัวเรือน ชุมชนเมือง แหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ
2. การสร้างความมั่นคงจากการพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำ
3. การจัดการน้ำเพื่อลดการเกิดอุทกภัยตั้งแต่พื้นที่ชุมชนเมืองจนถึงระดับลุ่มน้ำ

4. การพัฒนาคุณภาพน้ำ การบำบัดน้ำเสีย พื้นฟูแม่น้ำลำคลอง
5. การรักษาระบบนิเวศเพื่ออนุรักษ์น้ำ ด้วยการรักษาป่าต้นน้ำ
6. การสร้างความร่วมมือขององค์กรบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ในด้านที่ 3 การจัดการน้ำท่วมและอุทกภัย ไม่ให้เกิดการสร้าง ความเสียหายอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น น้ำล้นตลิ่งเข้าท่วมชุมชน, สิ่งปลูกสร้างขวางทางระบายน้ำอันเนื่องมาจากการวางผังเมืองที่ไม่เหมาะสม และการท่วมของของปริมาณน้ำฝนที่ตกลงในพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่มีความหนาแน่นสูง จึงได้มีการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำโดยขยายเส้นทางการระบายน้ำ และปรับปรุงสิ่งกีดขวางทางระบายน้ำ พัฒนาพื้นที่แก้มลิงและระบบชลประทาน การสร้างทางระบายน้ำเลี้ยงพื้นที่สำคัญ และการเตรียมความพร้อมในการเผชิญอุทกภัย จึงต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อบรรลุจุดประสงค์ในด้านนี้ ได้แก่ กรมโยธาธิการและผังเมืองในการกำหนดผังน้ำให้สอดคล้องกับผังเมือง และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับเผชิญเหตุร่วมกับการทำงานของสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

2.3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การบริหารจัดการน้ำภายใต้แนวความคิดการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสานที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกประเภท จึงมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลากหลายหน่วยงานทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงและทางอ้อม จึงทำการศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจากการบูรณาการเพื่อจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อศึกษาถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำ และศึกษาถึงการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเหล่านี้เพื่อการจัดการและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงกลาโหมและกระทรวงคมนาคม

นอกจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ การจัดการความเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเกิดภัยพิบัติทางน้ำแล้ว ยังต้องอาศัยการทำงานร่วมกัน เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ของหน่วยงานต่าง ๆ เนื่องจากการบริหารจัดการน้ำที่ผ่านมาของประเทศไทยที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ โดยพบว่า ข้อด้อยที่ทำให้การบริหารจัดการน้ำ คือ การบริหารจัดการน้ำไม่เป็นเอกภาพ และไม่มีองค์กรที่มีอำนาจในการบริหารจัดการน้ำอย่างเบ็ดเสร็จ ทั้งยังขาดแผนหลัก (master plan) ในการจัดการน้ำในระยะยาว ทำให้ขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง จึงได้มีการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวงการคลัง, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กระทรวงอุตสาหกรรม, กระทรวงการคลัง, กระทรวงมหาดไทย เข้ามาร่วมวางแผน เช่น แผนการป้องกันเหตุเฉพาะพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชน, นิคมอุตสาหกรรม และแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาพื้นที่รับน้ำในเขตเจ้าพระยา ตอนบนและตอนล่างพร้อมการจัดตั้งแผนการผันน้ำเข้าพื้นที่ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเพาะปลูกในพื้นที่ กำหนดมาตรการลดความเสี่ยงความเสียหายเป็นกรณีพิเศษสำหรับพื้นที่รับน้ำโดยให้หน่วยงานที่กำหนดพื้นที่รับน้ำเป็นผู้รับผิดชอบค่าชดเชยให้กับรายได้ที่ขาดไป จัดตั้งศูนย์คลังข้อมูลน้ำแห่งชาติ ปรับปรุงระบบเตือนภัยของประเทศ

สำหรับการปรับปรุงองค์กรเพื่อบริหารจัดการน้ำอย่างเบ็ดเสร็จนั้น ในระยะแรก (เร่งด่วน) ได้มีการกำหนดคณะกรรมการเฉพาะกิจ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ร่วมด้วย รัฐมนตรีของกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการเพื่อติดตามแผนการดำเนินการที่กำหนดไว้ และจึงค่อยจัดตั้งองค์กรที่มีอำนาจในการตัดสินใจในระยะต่อไป เช่น คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ, คณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยา

2.3.2.1 คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

คณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สำนักงานคณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2555 เป็นคณะทำงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (พ.ศ. 2555) โดยการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการแก้ไขปัญหาที่วุ่นวายซึ่งสร้างความเสียหายและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจึงได้ทำการกำหนดแผนปฏิบัติงานออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ แผนปฏิบัติการระยะเร่งด่วนและแผนปฏิบัติการอย่างยั่งยืน และได้มอบหมายให้หน่วยงานต่าง ๆ รับผิดชอบปฏิบัติตามแผนงาน ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่
กรมชลประทาน	- พัฒนาระบบการคาดการณ์และเตือนภัย - ทำแผนการบริหารจัดการน้ำ - จัดทำทางน้ำหลากหรือทางระบายน้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่
กระทรวงมหาดไทย	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นฟูและพัฒนาพื้นที่สำคัญ เช่น ย่านประวัติศาสตร์, ชุมชน, นิคมอุตสาหกรรม - ปรับปรุงแผนการดำเนินการของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย - พัฒนาระบบการเจรจาสื่อสารกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบ - ปรับปรุงเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่าง ๆ - กำหนดมาตรฐานของสิ่งก่อสร้าง
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงสภาพน้ำในแม่น้ำ - จัดทำระบบบำบัดน้ำเสีย
กระทรวงกลาโหม	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่สำคัญที่ได้รับความเสียหาย
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่เสี่ยงตลอดลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา - ช่วยเหลือและกำหนดมาตรการเยียวยาผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการเป็นพื้นที่รับน้ำ - พัฒนาพื้นที่แก้มลิงเพื่อใช้ในการกักเก็บน้ำหลากในช่วงที่เกิดอุทกภัย - จัดทำแผนการผันน้ำเข้าแก้มลิง - กำหนดมาตรการการชดเชยค่าเสียหายกรณีพิเศษสำหรับพื้นที่รับน้ำ
คณะกรรมการกฤษฎีกา	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงหรือจัดตั้งองค์กรที่มีความสามารถอย่างรวดเร็วในการบริหารจัดการน้ำ - พื้นที่ระบบนิเวศตั้งแต่ต้นน้ำ, กลางน้ำและปลายน้ำ
กระทรวงคมนาคม	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงสิ่งก่อสร้าง และขจัดสิ่งกีดขวางทางน้ำ - เสริมคันกันน้ำให้กับพื้นที่เสี่ยง เช่น นิคมอุตสาหกรรม, ชุมชน และพื้นที่พาณิชยกรรม - จัดทำแผนการคมนาคมเมื่อเกิดภัย
สำนักนายกรัฐมนตรี	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินการฟื้นฟูและปรับปรุงสิ่งก่อสร้างตามแผน - พัฒนาระบบคลังข้อมูลในการพยากรณ์และเตือนภัย - ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรที่มีอำนาจในการบริหารจัดการน้ำอย่างรวดเร็ว - สร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ เช่น ประชาชน, สื่อ - สร้างอาสาสมัครภาคประชาชน เพื่อช่วยในการสื่อสารระหว่างภาครัฐและประชาชน

ที่มา : ผู้วิจัย, 2564

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.3.2.2 คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.)

จัดตั้งขึ้นตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2561 โดยมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเบ็ดเสร็จ ด้วยการเสนอนโยบาย แผนงานกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือแผนปฏิบัติการในการบริหารจัดการน้ำตามแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (ปี พ.ศ. 2558-2569) พิจารณาแผนงานด้านการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานอื่น ๆ จัดสรรงบประมาณประสานงานกับหน่วยงานราชการ องค์กรส่วนท้องถิ่นและคณะกรรมการอื่น ๆ และปฏิบัติการตามคำสั่งของคณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ ร่วมกันกับตัวแทนจากหน่วยงานอื่น ๆ ประกอบด้วย รองนายกรัฐมนตรี 6 คน ตัวแทนจากภาครัฐ 12 คน ได้แก่ รัฐมนตรีจากกระทรวงมหาดไทย, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ เลขาธิการคสช. อธิบดีกรมชลประทาน, กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมทรัพยากรน้ำ และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ผู้อำนวยการ สสนก. ผู้ทรงคุณวุฒิ 6 คน คณะกรรมการลุ่มน้ำ 6 คน และเลขานุการ รวมทั้งหมด 33 คน

2.3.2.3 คณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยา

คณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยามีหน้าที่ในการจัดทำแผนและเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ เกี่ยวกับนโยบาย แผนและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ ประสานงานร่วมกับองค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามแผน กำหนดการจัดสรรปริมาณน้ำในสอดคล้องกับกิจกรรมและความต้องการใช้น้ำอย่างเป็นธรรม ส่งเสริมและแนะนำการบริหารจัดการน้ำให้หน่วยงานท้องถิ่น รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในลุ่มน้ำ ประสานงานร่วมกับคณะกรรมการลุ่มน้ำอื่น ๆ เผยแพร่ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนลุ่มน้ำ ปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติมอบหมาย โดยมีองค์ประกอบของคณะกรรมการ ดังนี้ ผู้ว่าราชการ จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดชัยนาท จังหวัดอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสมุทรปราการ, ผู้แทนจากกรุงเทพมหานคร กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ ทรัพยากรน้ำ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมโยธาธิการและผังเมือง กรมโรงงานอุตสาหกรรม, ตัวแทนจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น 3 คน, ตัวแทนจากผู้น้ำภาคเกษตรกรรม 5 คน, ตัวแทนจากผู้น้ำภาคอุตสาหกรรม 3 คน, ตัวแทนจากองค์กรผู้น้ำภาคพาณิชยกรรม การบริการและการท่องเที่ยว 2 คน, ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน, ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 2 กรมทรัพยากรน้ำ และผู้อำนวยการส่วนประสานและบริหารจัดการลุ่มน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ

2.3.3 โครงสร้างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรม การบริหารจัดการน้ำเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนตีสวนเสียหลายกลุ่มโดยกลุ่มที่มีความสำคัญในการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบของทุ่งรับน้ำ นั่นคือ กลุ่มผู้วางแผนการบริหารจัดการน้ำ หรือภาครัฐ จึงได้ทำการศึกษาขอบเขตของอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานภาครัฐเพิ่มเติม โดยอาศัยการคัดกรองหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ตั้งแต่ผู้กำหนดโครงการทุ่งรับน้ำ คือ กรมชลประทาน, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ผู้ดูแลประชาชน และให้ความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ กรมปกครอง และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย รวมถึงการฟื้นฟูภายหลังเกิดความเสียหายในพื้นที่และส่งเสริมให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในพื้นที่รับน้ำ ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, กรมส่งเสริมการเกษตร, กรมวิชาการเกษตร และกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยแบ่งตามระบบราชการแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ตาม พรบ.แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้แก่ ส่วนกลาง, ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น

โครงการทุ่งรับน้ำบางบาลเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ไขปัญหาหน้าท่วมในภาพรวมของประเทศ โดยการกำหนดให้พื้นที่บางส่วนกักเก็บน้ำไว้ก่อนระบายลงสู่ทะเล ซึ่งการกำหนดให้พื้นที่เอกชนเป็นพื้นที่รับน้ำไม่สามารถดำเนินการได้โดยกฎหมายของกรมชลประทาน แต่เมื่อมีมติรัฐมนตรีกำหนดให้ทุ่งบางบาลเป็นทุ่งรับน้ำ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบจากการกักเก็บน้ำในระดับสูงเป็นเวลานาน ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือฟื้นฟู ทำความเข้าใจ และส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ เช่น การส่งเสริมการทำประมงในช่วงรับน้ำเข้าพื้นที่, การส่งเสริมอาชีพอื่น ๆ ระหว่างกักเก็บน้ำเข้าทุ่ง, การให้ความรู้ในการทำเกษตรในพื้นที่น้ำท่วม, การสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของโครงการทุ่งรับน้ำ, การให้ความช่วยเหลือเมื่อเกิดน้ำท่วมในพื้นที่, การก่อสร้างระบบชลประทานเพื่อบริหารจัดการน้ำ และการวางแผนเพื่อพัฒนาพื้นที่ภายใต้การเป็นพื้นที่รับน้ำ เป็นต้น

หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำและประชาชนในพื้นที่รับน้ำ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล, เทศบาล, สำนักงานป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ, สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ, สำนักชลประทาน, สำนักงานเกษตรจังหวัด, สำนักงานเกษตรอำเภอ และสำนักงานประมงจังหวัด มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล

กระทรวง	หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่	ส่วนราชการ		
			ส่วนกลาง	ส่วนภูมิภาค	ส่วนท้องถิ่น
กระทรวงมหาดไทย	กรมการปกครอง	ดำเนินการด้านการรักษาความสงบและความมั่นคงของประเทศ ดำเนินการพัฒนาและบริหารการปกครองในระดับท้องถิ่น สนับสนุนงานตามอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอ	●		
	องค์การบริหารส่วนจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ตราข้อบัญญัติที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย จัดทำแผนร่วมกับแผนพัฒนาจังหวัด สนับสนุนราชการส่วนท้องถิ่น จัดสรรเงินแก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่น ให้บริการแก่เอกชน รัฐวิสาหกิจ โดยเรียกค่าตอบแทนผ่านการ ตราข้อบัญญัติ ข้อบัญญัติจะใช้ได้เมื่อผู้ว่าราชการเป็นผู้อนุมัติ ข้อบัญญัติใช้ได้เฉพาะในของเขตของจังหวัดนั้น ๆ ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย			●
	เทศบาลตำบลบางบาล	ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม			●
	เทศบาลตำบลมหาพรหมณ์	จัดการน้ำทิ้งการอุปโภคบริโภคและการเกษตร บำรุงรักษาทางระบายน้ำ			●
	องค์การบริหารส่วนตำบลกบเจา	ส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ			●
	องค์การบริหารส่วนตำบลกบเจา	กิจการเกี่ยวกับการผังเมือง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น			●
	องค์การบริหารส่วนตำบลกบเจา	การกักตุนน้ำเสีย การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย			●
	องค์การบริหารส่วนตำบลกบเจา	ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ (พรบ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 พรบ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537)			●
	กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	พัฒนาเทคโนโลยีการป้องกัน เตือนภัยสาธารณภัย วางแผนใน การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายในการป้องกันสาธารณภัย สร้างความ ตระหนักในการป้องกันภัย ปฏิบัติการช่วยเหลือและบูรณาการ กับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย พิ้นฟูสภาพที่ เกิดสาธารณภัยขนาดใหญ่ (กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมป้องกันและบรรเทาสา ธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2557)	●		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระทรวง	หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่	ส่วนราชการ		
			ส่วนกลาง	ส่วนภูมิภาค	ส่วนท้องถิ่น
กระทรวงมหาดไทย	กองส่งเสริมการป้องกันสาธารณภัย	พัฒนาระบบและกลไกการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัย ทั้งก่อนเกิด ขณะเกิดและภายหลังเกิดภัย ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ พัฒนาและเผยแพร่ความรู้ด้านการจัดการความเสี่ยงจากสาธารณภัย ช่วยเหลือเบื้องต้นผู้ประสบภัยอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ที่ประสบภัย	●		
	ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เขต 1 ปทุมธานี (สระบุรี, พระนครศรีอยุธยา, ปทุมธานี, นนทบุรี)	ช่วยเหลือผู้ประสบภัยขนาดใหญ่ ฟื้นฟูสภาพพื้นที่ผู้ประสบภัย ให้ความรู้และแนะนำด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย แก่หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ฝึกอบรมซ้อมการป้องกันภัย สนับสนุนกิจกรรมอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันภัย		●	
	ศูนย์ เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร	พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้เหมาะสมกับการบริหารจัดการสาธารณภัย พัฒนาระบบฐานข้อมูล	●		
	สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ประสานงานและเผยแพร่องค์ความรู้กับหน่วยงานอื่น ๆ ภายในจังหวัด จัดเก็บรวบรวมข้อมูล พื้นที่เสี่ยงของจังหวัด จัดทำแผนและโครงการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย		●	
	สถาบันพัฒนาบุคลากรด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	ฝึกอบรมหรือสนับสนุนการฝึกอบรมให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชน	●		
	กรมการพัฒนาชุมชน	ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน กำหนดแผนในการพัฒนาชุมชน จัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน ฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ แก่ข้าราชการ, ผู้นำชุมชน, เครือข่ายองค์กรชุมชน (กฎกระทรวงการแบ่งส่วนราชการกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2552)	●		
	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	จัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาชุมชนของจังหวัด ประสานงานพัฒนาชุมชนของจังหวัด สนับสนุนงานของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ		●	
	สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางบาล	ดำเนินการและประสานงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน พัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น OTOP		●	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับบริการเชิงงานเพื่อการศึกษาค้นคว้า ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระทรวง	หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่	ส่วนราชการ		
			ส่วนกลาง	ส่วนภูมิภาค	ส่วนท้องถิ่น
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรมชลประทาน	พัฒนาแหล่งน้ำ และจัดสรรน้ำให้เพียงพอต่อทุกประเภทกิจกรรม ป้องกันความเสียหายที่เกิดจากน้ำ กักเก็บ ควบคุม รักษา ส่งและระบายน้ำ จัดรูปที่ดินตามกฎหมายการจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ปฏิบัติการตามที่รัฐมนตรีมอบหมายภายใต้กฎหมาย	●		
	สำนักชลประทานที่ 10	วางแผนและดำเนินการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร, สาธารณูปโภค, อุตสาหกรรม, การคมนาคม, พลังงานและรักษาระบบนิเวศ ดำเนินการควบคุมโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก ดูแล รักษา ปรับปรุงสิ่งก่อสร้างในระบบชลประทาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและองค์กรผู้ใช้น้ำ ป้องกันความเสียหายจากน้ำ บูรณาการทำงานร่วมกับแผนยุทธศาสตร์อื่นๆ ทำการสำรวจและศึกษาเบื้องต้นเพื่อการออกแบบระบบชลประทาน ปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานอื่น ตามที่ได้รับมอบหมายจากกรมชลประทาน		●	
	โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล	ประสานงานและบูรณาการหน่วยงานในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งน้ำในระดับพื้นที่ภายใต้กรมชลประทาน สำรวจและออกแบบระบบชลประทานเบื้องต้น วางแผนการก่อสร้างและงบประมาณในการก่อสร้างหรือซ่อมแซมระบบชลประทานภายในโครงการ เช่น โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า, โครงการตามพระราชดำริ และโครงการอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและรวมข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ให้คำแนะนำและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำแก่เกษตรกร		●	
	กรมส่งเสริมการเกษตร	พัฒนาเกษตรกร	●		
	สำนักงานเกษตรจังหวัด พระนครศรีอยุธยา	ส่งเสริมและพัฒนาองค์กรเกษตรกรและวิสาหกิจเกษตรกรของชุมชน ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรทุกประเภท		●	
	สำนักงานเกษตรอำเภอบางบาล	วางแผนส่งเสริมการผลิตการเกษตรในอำเภอ ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำเกษตรกับเกษตรกร		●	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

กระทรวง	หน่วยงาน	อำนาจหน้าที่	ส่วนราชการ		
			ส่วนกลาง	ส่วนภูมิภาค	ส่วนท้องถิ่น
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรมวิชาการเกษตร	พัฒนาวิชาการทางด้านการเกษตร ให้ข้อมูลและบริการและเทคโนโลยีแก่เจ้าหน้าที่และเกษตรกร	●		
	กรมประมง	ศึกษาค้นคว้าพัฒนาองค์ความรู้ด้านการทำประมง	●		
	สำนักงานประมง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา (เขต 1)	สนับสนุนอาชีพประมงให้เหมาะสมกับจังหวัด ภายใต้กฎหมาย ระเบียบและข้อตกลงต่าง ๆ จัดทำแผนพัฒนาด้านประมง สนับสนุนงานให้กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการเพิ่ม ผลผลิตในแหล่งน้ำ		●	
	ศูนย์วิจัยและ พัฒนาการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำจืด เขต 8 (พระนครศรีอยุธยา)	ศึกษาพัฒนาพันธุ์ปลาจืด ผลิตและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำ		●	

ที่มา : ผู้วิจัย, 2564

2.3.3 สรุปกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

จากกฎหมาย ยุทธศาสตร์ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำในระดับ
ลุ่มน้ำและในระดับประเทศ มุ่งเน้นแก้ปัญหาอุทกภัยเพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ให้ความสำคัญ
กับการจัดสรรทรัพยากรน้ำเพื่อการใช้งานอย่างเท่าเทียม เหมาะสมกับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างชัดเจนมาก
ขึ้นเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้น้ำ การพัฒนาระบบชลประทานและโครงสร้างพื้นฐาน
ที่เกี่ยวข้องกับน้ำเพื่อเสริมประสิทธิภาพในการจัดการน้ำได้อย่างเป็นระบบสามารถใช้งานได้จริง และ
ยังมีแนวคิดในการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ทั้งภาค
ประชาชน ภาคเอกชน และหน่วยงานรัฐ ควบคู่กับการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรที่มีอำนาจในการ
ตัดสินใจในการบริหารจัดการน้ำที่รวดเร็ว สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

จากการแก้ไขการบริหารจัดการน้ำให้สอดคล้องกับสถานการณ์น้ำในปัจจุบัน
จำเป็นต้องมีการบูรณาการหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่หน่วยงานส่วนกลางที่มีอำนาจหน้าที่
ในการวางแผน หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นชั่วคราวเพื่อวางแผนในการบริหารจัดการน้ำในระยะสั้นและระยะ
ยาว จนถึงหน่วยงานระดับท้องถิ่นที่ปฏิบัติตามแผนงานในระดับพื้นที่เพื่อบรรลุเป้าหมายในการ
บริหารจัดการน้ำให้ตรงกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับน้ำ

การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างที่ประกอบด้วยพื้นที่มี
ความสำคัญหลายด้าน ได้แก่ พื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจ ทั้งแหล่งอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว พื้นที่
เกษตร และชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นสูง การบริหารจัดการน้ำในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างนี้จึง
เกี่ยวข้องกับหน่วยงานหลายระดับเพื่อจัดการน้ำและดูแลประชาชนในแต่ละภาคส่วนให้เกิดความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น เมื่อเผยแพร่ให้ผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทั่วถึง พร้อมทั้งยังสามารถจัดสรรน้ำให้ประชาชนสามารถดำเนินกิจกรรมใช้ประโยชน์จากน้ำได้อย่างเพียงพอตามความต้องการ ในส่วนของอุทกภัยจึงต้องมีการป้องกันความเสียหายกับพื้นที่ที่มีความสำคัญ โครงการทุ่งรับน้ำจึงจัดตั้งขึ้นเพื่อรับน้ำตลอดแนวแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสาขาเพื่อป้องกันการเอ่อท่วมเป็นบริเวณกว้างที่ไม่สามารถจำกัดได้ เป็นพื้นที่รับน้ำท่วม หากมีความเสียหายที่เกิดขึ้นควรได้รับการดูแลและฟื้นฟูชดเชยอย่างรวดเร็วและเหมาะสมตามนโยบายที่กำหนดไว้

คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำเป็นผู้กำหนดแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ (ปี พ.ศ. 2561 – 2580) เป็นแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยรวมของประเทศ ให้คณะกรรมการลุ่มน้ำในแต่ละลุ่มน้ำสามารถนำแนวทางไปกำหนดแผนบริหารจัดการน้ำระดับลุ่มน้ำ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นคณะกรรมการทำแผนร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนทั้งในส่วนของภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและการเกษตร โดยมีกรมทรัพยากรน้ำทำหน้าที่ในการสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการลุ่มน้ำ โดยการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งหมดจะอยู่ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 การปฏิบัติงานของหน่วยงานท้องถิ่นในระดับพื้นที่ ได้แก่ เกษตรอำเภอ, องค์การบริหารส่วนตำบล, เทศบาลตำบล, สำนักงานลประทาน, โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำ และสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จะต้องปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 และแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ (ปี พ.ศ. 2561 – 2580) เป็นแนวทาง ภายใต้การสนับสนุนของคณะกรรมการลุ่มน้ำ

2.4 สรุปวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปสาระสำคัญ, ตัวแปร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ ดังนี้

ตารางที่ 2.3 แสดงประเด็นสำคัญของวรรณกรรมตัวแปรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ทฤษฎี	สาระสำคัญ	ตัวแปร	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
การบริหารจัดการน้ำ	<ul style="list-style-type: none"> - การสร้างความเข้าใจกับทุกฝ่ายถึงความสำคัญและวัฏจักรของน้ำ - การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของน้ำ - ความต้องการนโยบายและงบประมาณที่เห็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำในทิศทางเดียวกัน - จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - การรับรู้และความเข้าใจของสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ที่จะทำให้เกิดปัญหาส่วนรวมในทิศทางเดียวกัน และนำไปสู่เป้าหมายที่จะแก้ไขปัญหามิในทิศทางเดียวกันด้วย 	<ul style="list-style-type: none"> - เกษตรกร - กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว - ประชาชน - กลุ่มอุตสาหกรรม - ชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ทฤษฎี	สาระสำคัญ	ตัวแปร	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
การบริหารจัดการน้ำ	<ul style="list-style-type: none"> - การบริหารจัดการพื้นที่เสี่ยงต่อภัยพิบัติอย่างต่อเนื่อง 4 ลำดับ ได้แก่ การป้องกัน, การเตรียมพร้อมรับมือ, การปฏิบัติระหว่างเกิด และการฟื้นฟูหลังเกิดภัยพิบัติ - การรับรู้และทำความเข้าใจภัยพิบัติของชุมชน - การประเมินความสามารถในการรับรู้ความเสี่ยงภัยของทรัพย์สินและสถานที่โดยชุมชน 		
การมีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - การเปรียบเทียบความรวดเร็วของกระบวนการการวางแผนและนำไปปฏิบัติระหว่างแบบที่มีหรือไม่มีการมีส่วนร่วม - การบูรณาการทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง - การมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการแก้ปัญหา - การมีส่วนร่วมในทุก ๆ ขั้นตอน จึงจะถือเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง - การมีหลายทางเลือกในระหว่างกระบวนการมีส่วนร่วม - การประเมินระดับการมีส่วนร่วม 	<ul style="list-style-type: none"> - การประเมินระดับการมีส่วนร่วมของการดำเนินการภายในทุ่งรับน้ำที่ผ่านมา 	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชน - กลุ่ม NGO - เอกชน - หน่วยงานท้องถิ่นและภูมิภาค - ผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ - ผู้ตรวจสอบทางเทคนิค - กลุ่มผู้ที่ได้รับผลเสียมากที่สุด
การกระจายอำนาจ	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วม - ความพร้อมของหน่วยงานท้องถิ่น - ความพร้อมของประชาชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการให้อำนาจแก่ท้องถิ่นและประชาชน 	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานท้องถิ่น - องค์กรกึ่งรัฐ - หน่วยงานเอกชน - ประชาชน
ความขัดแย้ง	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับของความขัดแย้ง 6 ระดับ ได้แก่ ระยะก่อนเกิดความขัดแย้ง, เริ่มรับรู้ความขัดแย้ง, ความขัดแย้งที่รับรู้ได้, ความขัดแย้งที่ชัดเจน, ความขัดแย้งที่จบลงแล้ว และผลของความขัดแย้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - ความชัดเจนของปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่โดยมีสาเหตุมาจาก การสื่อสาร, การจัดสรรทรัพยากร, ความไม่ชัดเจน หรือโครงสร้างของการบริหารจัดการน้ำ 	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่เผยแพร่ให้ประชาชนใช้เพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ทฤษฎี	สาระสำคัญ	ตัวแปร	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ความขัดแย้ง	<ul style="list-style-type: none"> - ผลของความขัดแย้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ ชนะ – แพ้, ชนะ – ชนะ และ แพ้ – แพ้ - สาเหตุของความขัดแย้ง ได้แก่ ความไร้ประสิทธิภาพของการสื่อสาร, โครงสร้างองค์กร, การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด, บทบาทหน้าที่ที่คลุมเครือ, ลักษณะพื้นฐานที่ต่างกัน และเป้าหมายที่ต่างกัน - ลักษณะของความขัดแย้งที่มีประโยชน์ ได้แก่ การมีเป้าหมายที่สอดคล้องกัน, ความต้องการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหา, เป็นประโยชน์เพื่อสาธารณะ และไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอื่น - การแก้ไขปัญหาและลดความขัดแย้ง ได้แก่ การใช้บุคคลที่สามเข้ามามีบทบาท, การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ, การให้รางวัล, การก่อตั้งคณะกรรมการกลาง และการใช้ผู้ประสานงานระหว่าง 2 ฝ่าย - วิธีการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การเอาชนะ, การประนีประนอม, การบูรณาการ และการเพิกเฉย - กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง 9 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย, การเลือกวิธีแก้ปัญหา, การกำหนดทางเลือก, การทดสอบทางเลือก, การเลือกทางเลือก, การวางแผนการปฏิบัติ, การปฏิบัติตามแผน, การประเมินผล และการติดตามผล 	<ul style="list-style-type: none"> - แนวทางของนโยบายและแผนที่ใช้ในการดำเนินการที่ผ่านมา 	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

ทฤษฎี	สาระสำคัญ	ตัวแปร	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ความต้องการ และความ พึงพอใจ	- เมื่อความพึงพอใจเปลี่ยนแปลง ไป สามารถเพิ่มเติมหรือลดเซย เพื่อรักษาระดับความพึงพอใจให้ เท่าเดิม โดยการประเมินมูลค่า ความพึงพอใจที่เปลี่ยนแปลงไป	- การช่วยเหลือและ ชดเชยที่เกิดขึ้นเมื่อวิถี ชีวิตในทุ่งรับน้ำ เปลี่ยนแปลงไป	ผู้บริโภคสินค้าหรือ บริการ
แรงจูงใจ	- การให้รางวัลตอบแทนในรูปแบบ ต่าง ๆ ได้แก่ การใช้มูลค่า (ค่าตอบแทน, เงิน, ส่วนแบ่ง, ภาษี), การยกย่องทางสังคม และ การบังคับ (การใช้บทลงโทษ, กฎหมาย) - มาตรการทางผังเมืองในการสร้าง ความเป็นธรรม ได้แก่ การเก็บ รายได้ในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ มาชดเชยให้กับพื้นที่ที่เสีย ประโยชน์ - มาตรการทางการเงิน การเก็บ เพิ่มหรือลดภาษีในกรณีต่าง ๆ - อำนาจในการดำเนินการเก็บหรือ ลด และบริหารรายได้ของท้องถิ่น	- นโยบายหรือแผนใน การแก้ไขปัญหาหรือ พัฒนาในพื้นที่	

ที่มา : ผู้วิจัย, 2564

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตัวแปร จะนำไปใช้ในการตั้งคำถามในการเก็บข้อมูลเพื่อพิสูจน์
สมมติฐานและตอบคำถามการวิจัย ในระเบียบวิธีวิจัยต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้การศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวของกระบวนการบริหารจัดการน้ำในทุ่งรับน้ำบางบาล ทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับการใช้การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ผ่านการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และสร้างความน่าเชื่อถือ (Reliable) ของการวิเคราะห์ผ่านกระบวนการการบรรยาย ภายใต้กรอบทฤษฎีจากการทบทวนวรรณกรรม

3.1 วิธีการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในภาพรวม เพื่ออธิบายลักษณะของปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ โดยอาศัยการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลที่เผยแพร่หรือค้นพบใหม่ขึ้นมาจากการลงสำรวจพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์อย่างกว้างๆ กับหลายอย่าง ไม่จำเป็นต้องมีขอบเขตชัดเจน ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ของการวิจัย โดยมีผู้เก็บข้อมูลเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการวิจัยที่จะสามารถรวบรวมและเชื่อมโยงข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและเป็นธรรมชาติ ผ่านการสังเกต, สัมภาษณ์ รวมถึงการทบทวนเอกสาร

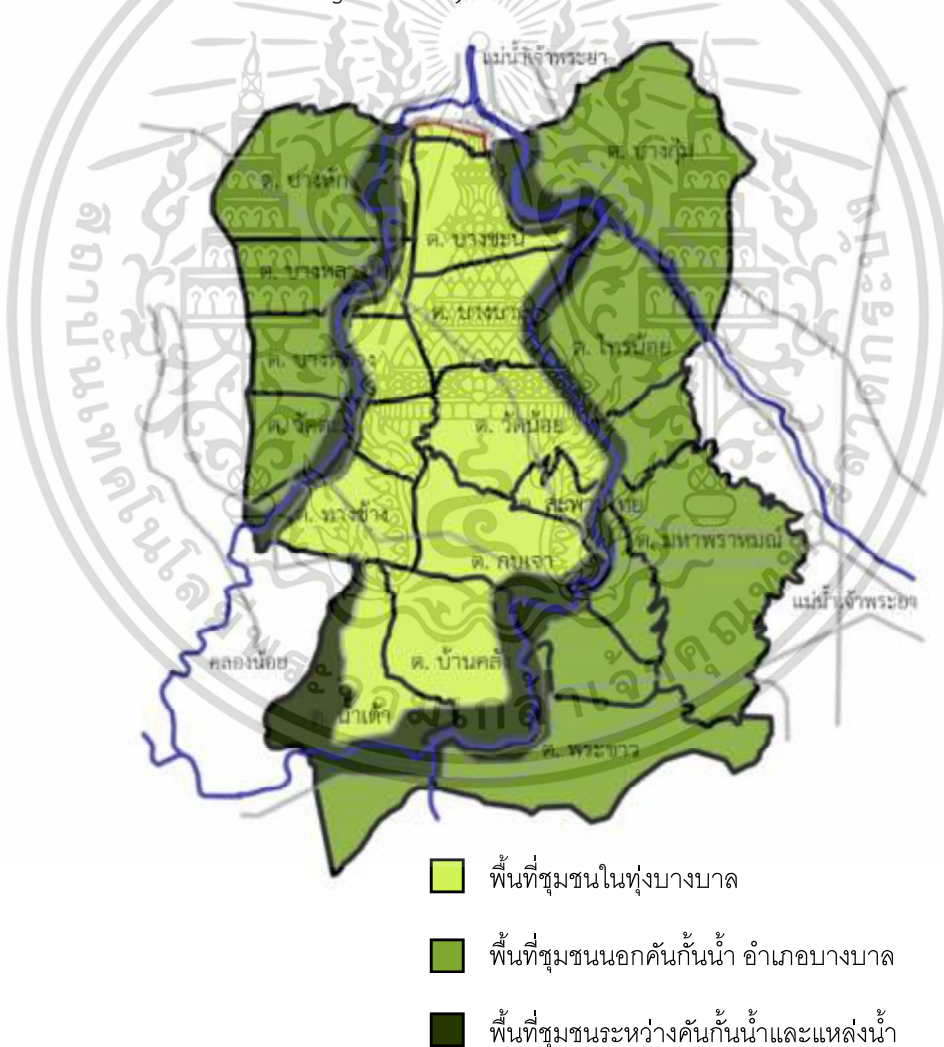
จึงเหมาะสมที่จะใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำการวิจัยนี้ ร่วมกับการสังเกตและการสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง ที่ประกอบด้วยคำถามแบบกำหนดคำตอบ (fixed-alternative questions) และคำถามปลายเปิด (Open end questions) เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ใหม่ๆ ที่อาจพบเพิ่มเติมระหว่างการสัมภาษณ์ เตรียมชุดคำถามให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละกลุ่ม เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์, การกระทำ, แบบแผนการกระทำ และความเชื่อมโยงของปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ (ภายใต้กรอบแนวคิดการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ IWRM) โดยนำประเด็นที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งมาพิจารณาเป็นประเด็นหลัก และศึกษาคู่กรณีที่มีความแตกต่างกัน เช่น เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่, ตำแหน่งที่ตั้งเชิงพื้นที่, อาชีพ และหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นต้น

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เพื่อศึกษาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการถูกกำหนดเป็นพื้นที่รับน้ำ จึงทำการศึกษาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ที่ได้รับผลกระทบจากการบริหารจัดการน้ำ จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการบริหารจัดการน้ำได้ ดังนี้ ประชาชนทั่วไป, เกษตรกร, กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว, กลุ่มอุตสาหกรรม, ชุมชน, ภาคเอกชน, หน่วยงานท้องถิ่น และองค์กรกึ่งรัฐกึ่งเอกชน สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชน และหน่วยงานรัฐ

จากการศึกษาพื้นที่ในระยะที่ 1 ซึ่งเป็นการสำรวจเพื่อทำความเข้าใจชุมชน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ พบว่า การสร้างระบบชลประทานเพื่อการบริหารจัดการน้ำของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลในอำเภอบางบาลทำให้เกิดการแบ่งพื้นที่ชุมชนของอำเภอบางบาลออกเป็น 3 ส่วนโดยอ้างอิงจากถนนชลประทานที่ขนานคลองและแม่น้ำที่ไหลผ่านอำเภอบางบาล จนทำให้เกิดพื้นที่ทุ่งรับน้ำและ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่ขนาดใหญ่บริเวณกลางอำเภอ บางบาล พื้นที่ระหว่างคันกันน้ำทั้งสองฝั่งซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนหนาแน่น และพื้นที่นอกคันกันน้ำ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มหลักของการศึกษาครั้งนี้ เพราะประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการควบคุมน้ำของโครงการทุ่งรับน้ำ ผ่านการควบคุมการผันน้ำเข้าและออกน้ำในทุ่งรับน้ำบางบาล มีทั้งประชาชนที่อยู่ในและนอกทุ่งรับน้ำ ตามลักษณะของทุ่งรับน้ำที่อาศัยถนนริมคลองและแม่น้ำเป็นคันกันน้ำ ทำให้ประชาชนที่อยู่อาศัยระหว่างแม่น้ำและคันกันน้ำได้รับผลกระทบ ประชาชนที่อยู่นอกทุ่งรับน้ำจึงเป็นหนึ่งในผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเป็นคู่กรณีสำคัญของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ดังนั้น การศึกษาความขัดแย้งในกรณีศึกษา จึงครอบคลุมประชาชนนอกทุ่งรับน้ำ ภายในอำเภอบางบาล รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการน้ำตลอดทั้งวัฏจักร ทั้งในช่วงน้ำแล้งซึ่งทรัพยากรน้ำมีปริมาณน้อยต้องอาศัยการจัดสรรให้กับประชาชนที่ต้องการโดยเฉพาะเกษตรกรที่เป็นกลุ่มอาชีพหลักของอำเภอบางบาล และในช่วงน้ำท่วมที่มีปริมาณน้ำมากและถูกกักเก็บไว้ในทุ่งรับน้ำบางบาล จนถึงช่วงการฟื้นฟูหลังกระบายน้ำออกจากทุ่งที่จะต้องมีการดำเนินการช่วยเหลือ ซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นไปตามทฤษฎีวงรอบของการบริหารจัดการภัยพิบัติ (Disaster Management Cycle)

รูปที่ 3.1 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนที่ต่างกันภายในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่มา : ผู้วิจัย 2564

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบได้ว่า สภาพชุมชนในอดีตของอำเภอบางบาลมีวิถีชีวิตเดิมใกล้ชิดกับแหล่งน้ำ ทั้งการอุปโภค บริโภค และการทำเกษตร จึงตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมคลองและสร้างบ้านใต้ถุนสูงเพื่อเลี่ยงความเสียหายของน้ำท่วม ทำให้มีประชาชนส่วนใหญ่อาศัยเป็นชุมชนที่อยู่ระหว่างคันกันน้ำและแม่น้ำและคลองอย่างหนาแน่น กว่าบริเวณอื่น ส่วนบริเวณในทุ่งรับน้ำพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นนาข้าว ในขณะที่พื้นที่นอกคันกันน้ำจะเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งที่ตั้งของหน่วยงานราชการ หมู่บ้านจัดสรรและพื้นที่พาณิชยกรรมต่าง ๆ

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรของประชาชนในอำเภอบางบาล

กลุ่มประชาชน	จำนวนประชากร (ครัวเรือน)	ร้อยละ
จำนวนประชากรทั้งหมด	11,884	100
จำนวนประชากรที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม	9,063	76
จำนวนประชากรที่ไม่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม	2,821	24
จำนวนประชากรในทุ่งรับน้ำ	357	3
จำนวนประชากรระหว่างแหล่งน้ำและคันกันน้ำ	9,125	77
จำนวนประชากรนอกคันกันน้ำ	2,392	20

ที่มา : ที่ทำการอำเภอบางบาล (2560), ชูเกียรติ ทรัพย์ไพศาล (2551)

จำนวนประชากรทั้งหมดของอำเภอบางบาลอำเภอบางบาล มีประชากร 34,574 คน เป็นชาย 16,606 คน หญิง 17,978 คน แบ่งเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในทุ่งรับน้ำ 2,190 คน ประชาชนที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่ทุ่งรับน้ำ 32,384 คน อำเภอบางบาลประกอบด้วย 16 ตำบล 111 หมู่บ้านส่วนประชากรที่อยู่ภายนอกทุ่งรับน้ำสามารถแบ่งเป็นประชากรที่อยู่ระหว่างคันกันน้ำ 9,125 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 77 ของประชากรทั้งหมดในอำเภอบางบาล และประชากรที่อยู่นอกคันกันน้ำ 2,392 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดในอำเภอบางบาล จะเห็นได้ว่าประชาชนในชุมชนระหว่างคันกันน้ำมีจำนวนมากที่สุด จึงเป็นกลุ่มผู้สัมภาษณ์ที่มากที่สุด ส่วนพื้นที่ในทุ่งรับน้ำบางบาลแม้จะมีประชาชนอาศัยอยู่น้อย แต่เป็นพื้นที่ที่มีร่องรอยการบริหารจัดการน้ำชัดเจนเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการน้ำ ในหลายช่วงของปี

การคัดเลือกกลุ่มประชากรในการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล จะเป็นการคัดเลือกจากกลุ่มประชากรที่ได้จัดเก็บข้อมูลเบื้องต้นในการเก็บข้อมูลในระยะที่ 1 จำนวน 300 ตัวอย่าง ด้วยการคัดเลือกแบบก้อนหิมะ (Snowball selection) จากการพบปะและแนะนำแบบปากต่อปากโดยประชาชนที่อยู่ในอำเภอบางบาล จากนั้นจึงคัดเลือกตัวอย่างที่มีบริบทสอดคล้องกับการศึกษา ได้แก่ ประชาชนในกลุ่มพื้นที่ที่การแบ่งทางกายภาพ ประชาชนที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมทั้งในพื้นที่ที่เกษตรกรรมและอาคารบ้านเรือน ตัวแทนประชาชนที่มีบทบาทในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อนำมาสัมภาษณ์ด้วยการสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง จำนวน 65 คน เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน และการถามกลุ่มประชากรซ้ำในคำถามเดียวกันเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำ
4. ความพร้อมของหน่วยงานท้องถิ่นในการรับอำนาจและหน้าที่ในการบริหารจัดการน้ำ
5. สาเหตุของความขัดแย้งที่สามารถเกิดจากความบกพร่องทางการสื่อสาร, การจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ และโครงสร้างการบริหารที่ไม่ชัดเจน
6. การช่วยเหลือและการชดเชยเปรียบเทียบกับความต้องการและความเสียหายจากผลกระทบจากน้ำ
7. แนวทางและนโยบายที่ดำเนินการในปัจจุบัน
8. เครื่องมือและกลไกในการบริหารจัดการน้ำ

นำประเด็นดังกล่าวมาพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไป เป็นการเก็บข้อมูลทั่วไปตามลักษณะของตัวแปรรูปธรรม (Concept) ของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ชื่อ, เพศ, อายุ, อาชีพ, ตำแหน่งที่อยู่อาศัย, กลุ่มที่อยู่ร่วมกันภายในชุมชน และ ความเกี่ยวข้องกับทุ่งรับน้ำบางบาล

2. ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะของตัวแปรนามธรรม (Construct) เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมในการดำเนินการภายในทุ่งรับน้ำในระยะเวลาที่ผ่านมา ครอบคลุมเนื้อหาของการมีส่วนร่วมเอกสารประกอบการดำเนินงานและการบริหารจัดการน้ำ เช่น ลักษณะของความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่, การช่วยเหลือเมื่อเกิดความเสียหายจากน้ำท่วม, ระดับของการมีส่วนร่วม, กระบวนการมีส่วนร่วม, รูปแบบการมีส่วนร่วม, สาเหตุของความขัดแย้ง และความต้องการในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เป็นต้น

3. ข้อมูลในลักษณะเฉพาะ ที่เน้นความคิดเห็นส่วนตัว และความต้องการที่จะนำไปแนวทางในการแก้ไข เช่น เป้าหมายของการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่, แนวทางในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่, ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการน้ำ และความเข้าใจในสถานการณ์ในการบริหารจัดการน้ำ เป็นต้น

ทั้งนี้แนวคำถามและรายละเอียดของการสัมภาษณ์ จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้ง 3 กลุ่ม คือ คำถามเกี่ยวกับการบริหารจัดการของภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินโครงการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงอุปสรรคในการดำเนินงาน หากเป็นกรณีที่สัมภาษณ์กลุ่มประชาชนทั่วไปจะเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิตการดำรงชีพตั้งแต่ก่อนเป็นทุ่งรับน้ำ จนถึงการทำเนินการทุ่งรับน้ำ ผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อการดำรงชีวิต ตามความเหมาะสมต่อการเก็บข้อมูล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานของผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย

3.4 วิธีการเก็บข้อมูล

ในการดำเนินการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ในระยะแรกจะเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างร่วมกับการสังเกต เพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวภายในพื้นที่ เช่น แนวทางการบริหารจัดการน้ำที่ดำเนินการอยู่, ปัญหาและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อเป็นทุ่งรับน้ำ, การช่วยเหลือและชดเชยในปัจจุบัน และผู้ที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิด เพื่อให้ได้รับข้อมูลในภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับโครงการทุ่งรับน้ำทั้งหมดผ่านการคัดเลือกตัวอย่างด้วยการเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คัดเลือกแบบก้อนหิมะ (Snowball selection) และข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในระยะนี้จะมีส่วนสำคัญในการออกแบบแบบสอบถามและกำหนดกลุ่มประชากรตัวอย่างในการเก็บข้อมูลระยะถัดไป

ในระยะที่ 2 ของการเก็บข้อมูลจะเป็นการใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการเก็บข้อมูล โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota sampling) โดยการแบ่งตามกลุ่มของประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำในทุ่งรับน้ำบางบาล ได้แก่ หน่วยงานรัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง และประชาชนในพื้นที่อำเภอบางบาลทั้งในและนอกทุ่งรับน้ำ สำหรับประชาชนในอำเภอบางบาลนั้นจะต้องแบ่งกลุ่มตามขอบเขตของการบริหารจัดการน้ำ และเขตตามภูมิศาสตร์ของพื้นที่ เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน

ในการเก็บข้อมูลตามประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะทำให้ได้ข้อมูลตามตัวแปร เช่น ความเข้าใจในสถานการณ์การบริหารจัดการน้ำ, เป้าหมายของการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ และสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ส่วนตัวแปรอื่น ๆ จะสะท้อนออกจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ต่างกัน คือ ระดับและกระบวนการมีส่วนร่วม, ความต้องการเรื่องการชดเชยและการช่วยเหลือ ที่ได้ข้อมูลจากกลุ่มประชาชนซึ่งมุ่งเน้นที่ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยในพื้นที่และเกษตรกรซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่และอาศัยทรัพยากรน้ำเป็นสิ่งสำคัญในการประกอบอาชีพ การกระจายอำนาจ, ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติการ, แนวทางในการบริหารจัดการและเครื่องมือกลไกที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำ จะเป็นข้อมูลที่ได้จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มที่เป็นหน่วยงานรัฐ ถึงแม้ว่าสัดส่วนของประชาชนจะมีมากกว่าหน่วยงานรัฐมาก แต่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนจึงจำเป็นต้องมีการกระจายแบบสอบถามไปให้ครบทั้ง 3 กลุ่ม ตามจำนวนประชากรที่ระบุไว้แล้ว

ตารางที่ 3.2 แสดงการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์	ตัวแปร	เครื่องมือ	แหล่งข้อมูล	หมายเหตุ
1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่, ลักษณะของสังคมและประชากร, เศรษฐกิจ, การดำเนินชีวิตและวัฒนธรรม ของพื้นที่กรณีศึกษา	สถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่	ทบทวนวรรณกรรม	รายงานการบริหารจัดการน้ำลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง	
			เอกสารโครงการทุ่งรับน้ำ	
			งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
	การสัมภาษณ์	การ	หน่วยงานท้องถิ่น อำเภอและเทศบาลตำบล	
			โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล	
			เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น	
สภาพความขัดแย้งในพื้นที่	การสังเกต	สัมภาษณ์	ประชาชนในพื้นที่	
			เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เฉพาะในการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ตัวแปร	เครื่องมือ	แหล่งข้อมูล	หมายเหตุ
		ทบทวนวรรณกรรม	ข่าว	
2. ศึกษาแผนนโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่กรณีศึกษา	นโยบายหรือแผนในการแก้ไขปัญหาคือพัฒนาในพื้นที่	การสัมภาษณ์	เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น	เป็นการสัมภาษณ์เพื่อทราบแนวทางเบื้องต้น
			โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล	
		ทบทวนวรรณกรรม	โรงงานสูบน้ำ (เจ้าหน้าที่ควบคุม)	การศึกษารายละเอียดเพื่อยืนยันข้อมูล
			กฎหมาย	
			กรมชลประทาน	
			สำนักงานชลประทานที่ 10	
			โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล	
			กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น	
			หน่วยงานท้องถิ่น อำเภอและเทศบาลตำบล	
			กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	
			คณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยา	
	แนวทางของนโยบายและแผนที่ใช้ในการดำเนินการที่ผ่านมา	การสัมภาษณ์	เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น	
			ประชาชนในพื้นที่	
	การช่วยเหลือและชดเชยที่เกิดขึ้นเมื่อวิถีชีวิตในทุ่งรับน้ำ	การสัมภาษณ์	เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น	การเก็บข้อมูลในระยะที่ 1
			ประชาชนในพื้นที่	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ตัวแปร	เครื่องมือ	แหล่งข้อมูล	หมายเหตุ
2. ศึกษาแผนนโยบาย และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่กรณีศึกษา	เปลี่ยนแปลงไป	การสัมภาษณ์	เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น	การเก็บข้อมูลในระยะเวลาที่ 2 เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล
			ประชาชนในพื้นที่	
3. ศึกษาผลกระทบด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปจากการกำหนดพื้นที่เป็นทุ่งรับน้ำบางบาล ซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสังคม	ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่เปรียบเทียบกับก่อนและหลังการกำหนดพื้นที่เป็นทุ่งรับน้ำ	การสัมภาษณ์	ประชาชนในพื้นที่	
			หน่วยงานเอกชน	
	ทบทวนวรรณกรรม	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง		
		เอกสารบันทึกวิถีชีวิตอำเภอบางบาล		
ความชัดเจนของปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่โดยมีสาเหตุมาจากการสื่อสาร, การจัดสรรทรัพยากร, ความไม่ชัดเจน หรือโครงสร้างของการบริหารจัดการน้ำ	การสัมภาษณ์	ประชาชนในพื้นที่	เอกชน	ถามทุกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล
		เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ตัวแปร	เครื่องมือ	แหล่งข้อมูล	หมายเหตุ
	การรับรู้ และความ เข้าใจของส ถาณการณ์ น้ำท่วมใน พื้นที่	การ สัมภาษณ์	ประชาชนในพื้นที่ เอกชน	การ สอบถาม ข้อมูลพื้นที่ ฐานของผู้ให้ สัมภาษณ์
4. ศึกษาและ วิเคราะห์กระบวนการ มีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการน้ำ ของ พื้นที่ศึกษา	ปัจจัยที่เป็น อุปสรรค ของการให้ อำนาจแก่ ท้องถิ่นและ ประชาชน	การ สัมภาษณ์ ทบทวน วรรณกรรม	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน ท้องถิ่น กฎหมาย, นโยบาย	
	การประเมิน ระดับการมี ส่วนร่วม ของการ ดำเนินการ ภายในทุ่ง รับน้ำที่ผ่าน มา	การ สัมภาษณ์	ประชาชนในพื้นที่ เจ้าหน้าที่หน่วยงาน ท้องถิ่น เอกชน	
5. เสนอแนะแนวทาง ในการบริหารจัดการ น้ำในทุ่งรับน้ำ	เป้าหมายที่ จะแก้ไข ปัญหาใน ทิศทาง เดียวกัน ด้วย	การ สัมภาษณ์ การบรรยาย	ประชาชนในพื้นที่	
			เจ้าหน้าที่หน่วยงาน ท้องถิ่น	
			เอกชน	

ที่มา : ผู้วิจัย 2564

3.5 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการจัดกลุ่มเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ ลำดับความสำคัญ เพื่อหารูปแบบการดำเนินการบริหารจัดการภายในพื้นที่ทุ่งรับน้ำ และบรรยายข้อมูลที่ค้นพบอย่างเป็นระบบ เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้ในลักษณะสามเส้า (Data triangulation) ของแหล่งข้อมูลจากหลายกลุ่มตัวอย่าง จากการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย (Methodological Triangulation) ทั้งการสังเกต, สัมภาษณ์ และทบทวนเอกสาร นำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกับข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (Investigation Triangulation) และนำมา
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาต
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิเคราะห์ผ่านทฤษฎี เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในบทสรุปที่ได้จากการวิจัย ผ่านการบรรยายและสถิติ
เชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

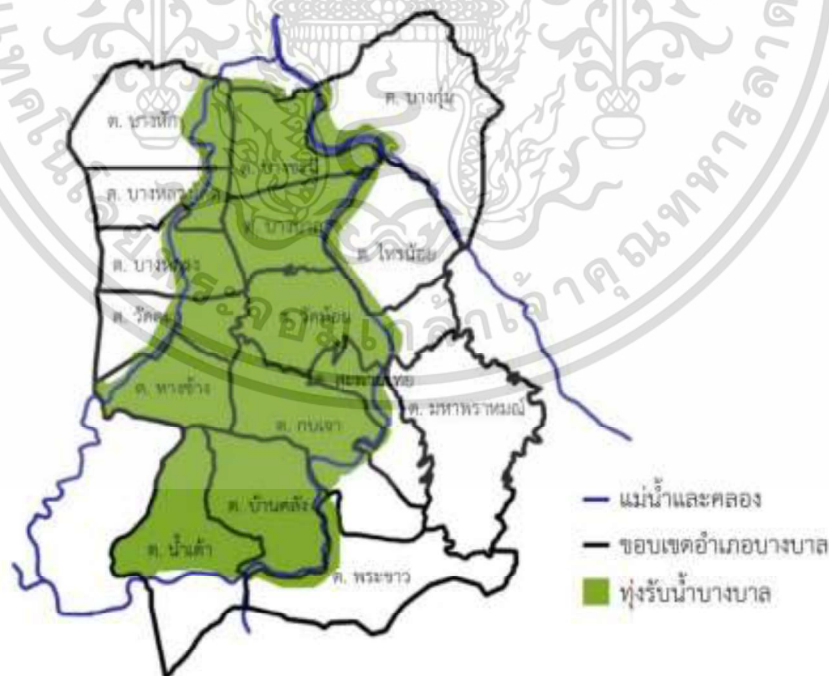
ข้อมูลทั่วไป

การศึกษาการบริหารจัดการน้ำและผลกระทบที่เกิดขึ้นในโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล เป็นการศึกษาเปรียบเทียบกับความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อพื้นที่บางส่วนของอำเภอบางบาลถูกกำหนดให้เป็นทุ่งรับน้ำ ดังนั้นนอกจากการศึกษาลักษณะของพื้นที่แล้ว ยังจำเป็นต้องศึกษาถึงความเป็นมาและวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนในพื้นที่ ตามขอบเขตของการศึกษาที่ครอบคลุมถึงพื้นที่ของอำเภอบางบาล มีรายละเอียด ดังนี้ .

4.1 ลักษณะของพื้นที่ (ทุ่งรับน้ำบางบาล)

4.1.1 ขนาดพื้นที่

ทุ่งรับน้ำบางบาลมีพื้นที่ 27,450 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 31 ของพื้นที่อำเภอบางบาล (84,568ไร่) อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ตำบลบางหัก, ตำบลบางหลวงโคด, ตำบลบางหลวง, ตำบลวัดตะกู, ตำบลทางช้าง, ตำบลน้ำเต้า, ตำบลบางชะนี, ตำบลบางบาล, ตำบลวัดน้อย, ตำบลสะพานไทย, ตำบลกบเจา และตำบลบ้านค้ำ มีสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่เกษตรกรรมร้อยละ 92.4, ชุมชนร้อยละ 4.6 และบ่อทรายร้อยละ 3

รูปที่ 4.1 ขอบเขตพื้นที่ทุ่งรับน้ำ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

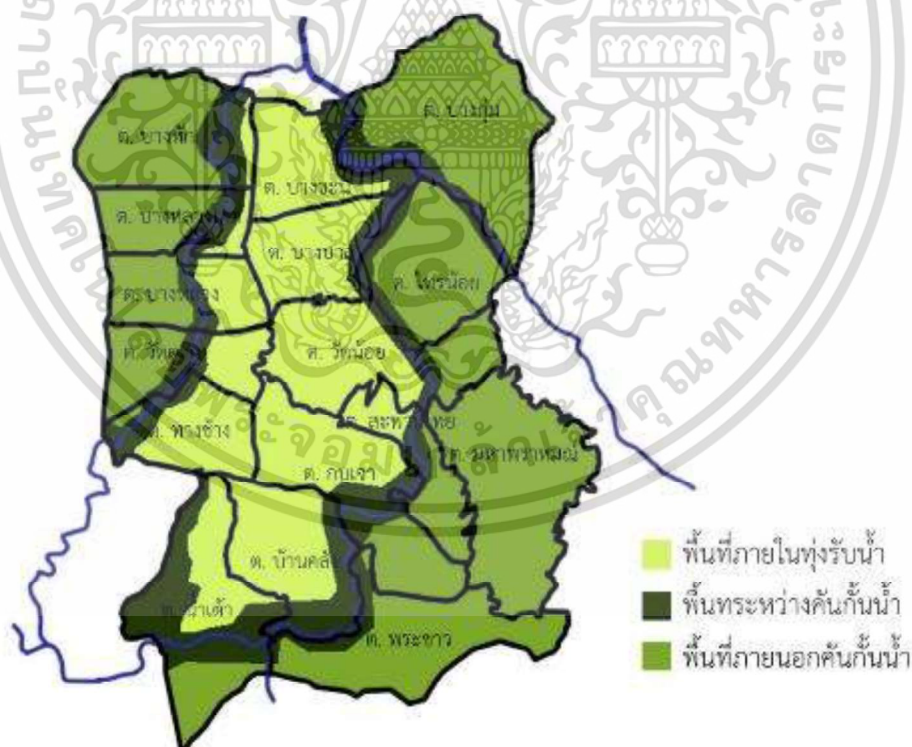
ที่มา : ผู้วิจัย 2565

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.2 สภาพภูมิประเทศ

อำเภอบางบาลอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มต่ำริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีลักษณะลาดเอียงจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ เป็นทุ่งขนาดใหญ่ไม่มีภูเขาหรือป่าไม้ ส่วนทุ่งรับน้ำบางบาลมีลักษณะเป็นเกาะเนื่องจากมีแม่น้ำล้อมรอบ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา, คลองบางบาล, คลองมโนราห์ (คลองบางปลาหมอ) และคลองน้อย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรที่มีระบบชลประทาน สามารถแบ่งสภาพภูมิประเทศตามลักษณะของพื้นที่น้ำท่วมโดยใช้แนวถนนเป็นคั่นกันน้ำในแต่ละส่วนได้ 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ตอนบนจะมีน้ำท่วมบางส่วนของพื้นที่สูงประมาณ 0.50 - 1.00 เมตร เป็นพื้นที่ที่มีระยะเวลาในการท่วมมน้อยที่สุด เพราะน้ำที่ท่วมจะถูกระบายต่อไปยังพื้นที่ตอนกลาง, พื้นที่ตอนกลาง มีน้ำท่วมสูง 1.00 - 1.50 เมตร มีระยะเวลาท่วมมนานก่อนจะกลับสู่ภาวะปกติ และพื้นที่ตอนล่างเป็นพื้นที่ต่ำที่สุดของทุ่ง มีระดับน้ำท่วมสูงมากกว่า 1.50 เมตร และมีระยะเวลาในการท่วมมนานที่สุด เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่รองรับน้ำจากตอนบนและตอนกลางเพื่อระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำ

เมื่อกำหนดให้พื้นที่ทุ่งนาที่มีแม่น้ำและคลองล้อมรอบเป็นทุ่งรับน้ำ ได้มีการก่อสร้างถนนคั่นกันน้ำไปตามแนวคลองและแม่น้ำทั้ง 2 ฝั่งของแหล่งน้ำล้อมรอบทุ่งรับน้ำไว้ ดังนั้น นอกจากการแบ่งพื้นที่ตามการบริหารจัดการน้ำแล้วยังสามารถแบ่งพื้นที่ตามขอบเขตของโครงการทุ่งรับน้ำ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ ได้แก่ พื้นที่ทุ่งนาภายในทุ่งรับน้ำ, พื้นที่ระหว่างคั่นกันน้ำ และพื้นที่ภายนอกคั่นกันน้ำ

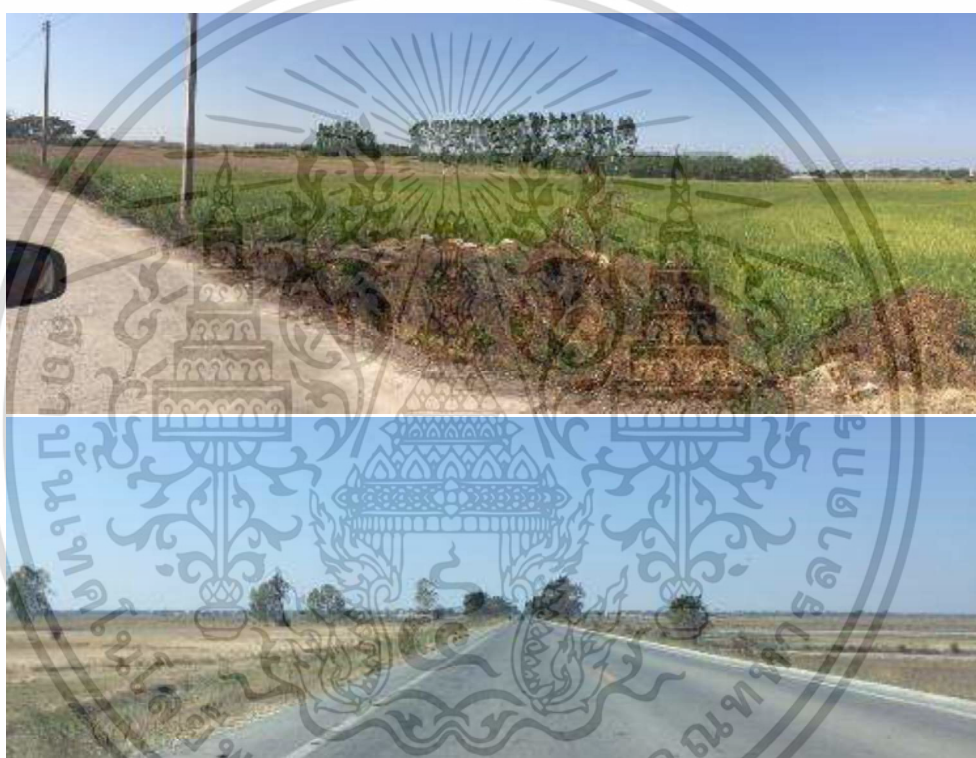

รูปที่ 4.2 ขอบเขตอำเภอบางบาลแบ่งตามการบริหารจัดการน้ำ

ที่มา : ผู้วิจัย 2565

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

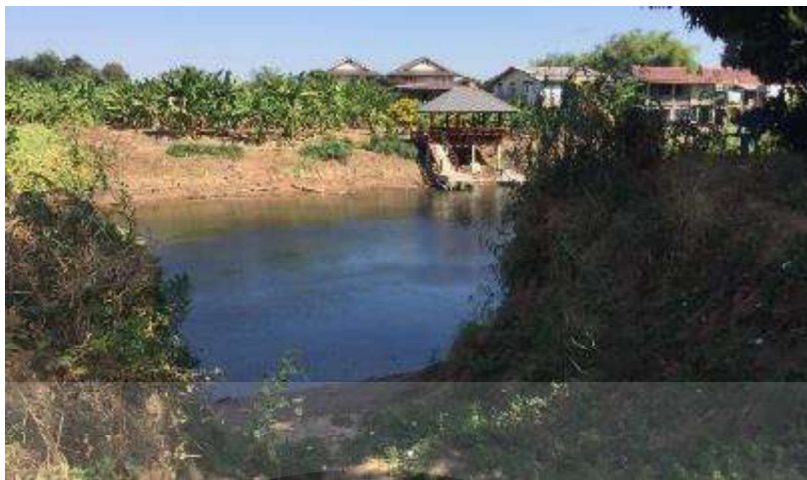
พื้นที่ทุ่งนาภายในทุ่งรับน้ำมีขนาด 27,450 ไร่ (43,920,000 ตารางเมตร หรือร้อยละ 31 ของพื้นที่ในอำเภอบางบาล ประกอบด้วยทุ่งนาตอนบน ตอนกลาง และตอนล่าง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา มีชุมชนอยู่บริเวณถนนคันกั้นน้ำ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบางหัก, ตำบลบางหลวงโคต, ตำบลวัดน้อย, ตำบลบางหลวง, ตำบลวัดตะกู, ตำบลทางช้าง, ตำบลน้ำเต้า, ตำบลกบเจา, และตำบลสะพานไทย และครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของตำบลบางชะนี, ตำบลบางบาล และตำบลบ้านคลัง หากแบ่งตามสภาพทางภูมิศาสตร์ จะมีพื้นที่ตำบลภายในทุ่งรับน้ำที่อยู่ในพื้นที่ตอนบน ได้แก่ ตำบลบางชะนี, ตำบลบางหัก, ตำบลบางบาล และตำบลบางหลวงโคต พื้นที่ที่อยู่ในตอนกลาง ได้แก่ ตำบลบางหลวง, ตำบลวัดน้อย, ตำบลสะพานไทย, ตำบลกบเจา, ตำบลทางช้าง และตำบลวัดยม ส่วนพื้นที่ตำบลที่อยู่ตอนล่างในทุ่งรับน้ำ ได้แก่ ตำบลบ้านคลังและตำบลน้ำเต้า

รูปที่ 4.3 สภาพพื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำบางบาล
ที่มา : ผู้วิจัย 2561

พื้นที่ระหว่างคันกั้นน้ำ มีขนาด 16,579 ไร่ (26,526,257 ตารางเมตร หรือร้อยละ 19 ของพื้นที่ในอำเภอบางบาล) ประกอบด้วยพื้นที่เกษตรและพื้นที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่น เนื่องจากเป็นชุมชนเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่การกำหนดพื้นที่เป็นทุ่งรับน้ำ ครอบคลุมพื้นที่ทุกตำบลของอำเภอบางบาล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.4 พื้นที่ชุมชนระหว่างคันกั้นน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย 2562

พื้นที่นอกคันกั้นน้ำ มีขนาด 44,198 ไร่ (70,716,354 ตารางเมตร หรือร้อยละ 50 ของพื้นที่ในอำเภอบางบาล) ประกอบด้วยพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่เกษตรและพื้นที่พาณิชย์ โดยพื้นที่นอกคันกั้นน้ำในสวนตะวันตกจะเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรมากกว่าพื้นที่ในฝั่งตะวันออกที่เป็นแหล่งชุมชน สถานที่ราชการและพื้นที่พาณิชย์ เนื่องจากเชื่อมต่อกับถนนทางเข้าอำเภอของอำเภจากถนนทางหลวงสาย 3412 และสาย 3263

รูปที่ 4.5 พื้นที่นอกคันกั้นน้ำบริเวณตำบลมหาพรามหมณ์
ที่มา : ผู้วิจัย 2562

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.3 อาณาเขตติดต่อ

อำเภอบางบาล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีเนื้อที่ 84,568 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอเสนาและอำเภอดักใหญ่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ส่วนทุ่งรับน้ำบางบาล เป็นพื้นที่ที่มีแม่น้ำและคลองล้อมรอบหลายสาย ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับ แม่น้ำเจ้าพระยา และคลองโผงเผง (คลองบางหลวง)

ทิศตะวันออก ติดกับ คลองโผงเผง (คลองบางหลวง) และคลองมโนราห์

ทิศตะวันตก ติดกับ คลองบางบาล

ทิศใต้ ติดกับ คลองบางบาลและแม่น้ำน้อย

ทุ่งรับน้ำบางบาลมีพื้นที่ครอบคลุม 15 ตำบล ภายใต้ 5 องค์การบริหารตำบล 2 เทศบาลตำบล โดยมีเขตการปกครอง ดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงเขตการปกครอง ตำบล จำนวนหมู่ อำเภอบางบาล

เขตการปกครอง	ตำบล	จำนวนหมู่
องค์การบริหารตำบลกบเจา	กบเจา	7
องค์การบริหารตำบลบ้านคลัง	บ้านคลัง	5
องค์การบริหารตำบลน้ำเต้า	น้ำเต้า	3
	ทางช้าง	5
	วัดตะกู	5
	บางหลวง	2
เทศบาลตำบลมหาพราหมณ์	วัดยม	3
	สะพานไทย	2
เทศบาลตำบลบางบาล	บางบาล	5
	บางหลวงโดด	3
	บางชะนี	4
	บางหัก	4
องค์การบริหารตำบลหัวเวียง	หัวเวียง	2
องค์การบริหารตำบลโผงเผง	โผงเผง	4

ที่มา : ผู้วิจัย 2564

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 4.6 ตำแหน่งเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบางบาล

ที่มา : ผู้วิจัย 2565

4.1.4 การคมนาคมขนส่ง

อำเภอบางบาลสามารถเข้าถึงได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกใช้เส้นทางหลวงสาย อยุรยา-อ่างทอง, ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3412 สายอยุธยา-บางบาง-เสนา และถนนคันคลองชลประทาน และการเข้าถึงทางน้ำได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา, แม่น้ำน้อย, คลองบาลหลวง และคลองบางบาล โดยเส้นทางน้ำนี้ถูกใช้เป็นเส้นทางหลักในการลำเลียงทรายจากบ่อทราย

4.1.5 ระบบสาธารณสุข

การใช้น้ำในอำเภอบางบาลสำหรับน้ำดื่มมีทั้งการใช้น้ำบรรจุขวดและน้ำฝน น้ำในการอุปโภคใช้น้ำประปา, น้ำบาดาล และน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ น้ำประปาอาจมีสภาพไม่เหมาะสมกับการใช้งาน เช่น มีสิ่งเจือปนหรือขุ่น เมื่อเกิดน้ำท่วม

4.1.6 สาธารณสุข

ภายในอำเภอบางบาลมีโรงพยาบาลประจำอำเภอ 1 แห่ง, สำนักงานสาธารณสุข 1 แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล 15 แห่ง และคลินิก 2 แห่ง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.7 การศึกษา

ในอำเภอบางบาลมีตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งสิ้น 25 โรงเรียน รวมทั้งศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางบาลอีก 1 แห่ง

4.1.8 ประชากร

อำเภอบางบาล มีประชากร 34,574 คน เป็นชาย 16,606 คน หญิง 17,978 คน แบ่งเป็น ประชากรที่อาศัยอยู่ในทุ่งรับน้ำ 2,190 คน ประชาชนที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่ทุ่งรับน้ำ 32,384 คน อำเภอบางบาลประกอบด้วย 16 ตำบล 111 หมู่บ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพื่อใช้ประโยชน์จากการความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างในการทำนา ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและรายได้ จึงเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานเกิดขึ้นในพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา โดยชาวอยุธยาจะเลือกตั้งถิ่นฐานกระจุกตัวเป็นกลุ่มอาคารอยู่ในบริเวณเดียวกันอยู่ริมแม่น้ำและคลอง สามารถเดินไปมาหาสู่กันได้ และมีวิถีชีวิตความสัมพันธ์กับแหล่งน้ำทั้งในการอุปโภค, การบริโภค, การคมนาคม และการใช้น้ำเพื่อการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาข้าว ตำแหน่งของพื้นที่จะแยกกับที่อยู่อาศัยอย่างชัดเจน ถึงแม้จะอยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมสูง แต่ประชาชนสามารถปรับตัวอยู่ในพื้นที่ด้วยการอาศัยอยู่ในบ้านที่มีการยกใต้ถุนสูง และใช้การสัญจรโดยเรือ

ประชาชนในอำเภอบางบาลส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร โดยเน้นการทำนาเป็นหลัก มีพื้นที่ทำนาข้าวร้อยละ 78 ของพื้นที่ทั้งหมด เดิมปลูกข้าวพื้นเมือง ได้แก่ ข้าวขึ้นน้ำหรือข้าวฟางลอย (Floating Rice, FR) ซึ่งสามารถปลูกในพื้นที่ที่มีน้ำลึก 1.0 - 3.5 เมตร โดยข้าวจะสามารถโตพ้นน้ำได้ ส่วนการทำเกษตรรูปแบบอื่น ๆ เช่น การทำสวนไม้ผล, พืชผัก รวมถึงปศุสัตว์และประมงน้ำจืด เป็นส่วนน้อยในพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมไม่ถึง เป็นการเลี้ยง นอกจากนี้ยังมีการทำกำนธูปและดอกไม้จันทร์ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมระดับครัวเรือน รวมถึงการตั้งโรงงานทำอิฐซึ่งเป็นอาชีพที่มีมาอย่างยาวนาน เป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่สมัยอดีต (สมัยอยุธยา) แต่ในปัจจุบันไม่มีการขยายตัวมากนัก และมีการประกอบกิจการปอทรายเพิ่มขึ้นภายในพื้นที่อำเภอบางบาล โดยการขนส่งทรายจากพื้นที่ผ่านถนนที่สร้างขึ้นเป็นคันระหว่างแม่น้ำ การพัฒนาถนนในพื้นที่ (พ.ศ. 2475) ทำให้ประชาชนเปลี่ยนรูปแบบการคมนาคมเป็นการสัญจรทางบก และลดบทบาทของการสัญจรทางน้ำลง การตั้งถิ่นฐานเปลี่ยนจากริมน้ำไปกระจุกตัวหนาแน่นตามแนวถนนและพัฒนาจนเกิดเป็นย่านพาณิชย์ในพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง ส่วนชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ริมน้ำจะอยู่ถูกขนาบด้วยถนนคันกั้นน้ำ และมีการก่อสร้างคันกั้นน้ำชั้นที่ 2 เพื่อยกระดับหลังคันกั้นน้ำให้สูงขึ้นเพื่อกักเก็บน้ำการตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมน้ำ

รูปที่ 4.10 คลองบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสร้างถนนกั้นน้ำขนาด 2 ข้างกันแนวแม่น้ำหรือคลองภายในพื้นที่ โดยการเสริมความสูงของถนนไปตามแนวถนนเดิม มีจุดประสงค์เพื่อการสร้างเส้นทางสัญจรและการควบคุมระดับการท่วมของน้ำในแม่น้ำ นอกจากการสร้างถนนแล้วกรมชลประทานได้ทำการสร้างเขื่อน, เขื่อนทดน้ำ และประตูน้ำต่าง ๆ เช่น เขื่อนเจ้าพระยา, เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ และประตูระบายน้ำฝักไถ่ในการควบคุมปริมาณน้ำในแม่น้ำน้อยก่อนระบายสู่แม่น้ำเจ้าพระยา และควบคุมปริมาณน้ำไม่ให้ส่งผลกระทบต่อชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยควบคุมให้มีปริมาณน้ำท่าสูงสุดเฉลี่ย 2,485 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที (ข้อมูลปริมาณน้ำสูงสุดช่วงปี 2499-2551) ปริมาณน้ำที่สถานีที่จังหวัดนครสวรรค์ควรอยู่ที่ 2,500 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที และควบคุมปริมาณน้ำที่อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ให้เกิน 3,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที หากปริมาณน้ำท่าที่จังหวัดนครสวรรค์อยู่ในระหว่าง 3,000 - 4,500 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที จะทำให้เกิดน้ำล้นตลิ่งเข้าท่วมทั้งพื้นที่ทุ่งฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และเกิดน้ำท่วมอย่างมากในตัวเมืองสำคัญๆ บริเวณตอนล่างของแม่น้ำ ได้แก่ จังหวัดสิงห์บุรี, จังหวัดอ่างทอง, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และกรุงเทพมหานคร การควบคุมปริมาณน้ำในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ส่งผลให้ปริมาณน้ำเหนือเขื่อนสูงขึ้น แต่ในกรณีที่มีปริมาณน้ำมากกรมชลประทานจะทำการผันน้ำเข้าพื้นที่เก็บน้ำชลประทานหรือทุ่งรับน้ำที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อควบคุมปริมาณน้ำที่ผ่านอำเภอบางไทรให้อยู่ในระดับที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลรองรับได้ ไม่เกิดความเสียหาย (สมาคมวิศวกรที่ปรึกษาแห่งประเทศไทย (วปท.), การควบคุมและบรรเทาอุทกภัยในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและการแก้ไขปัญหาอุทกภัยอย่างยั่งยืน, ออนไลน์, 2564)

พื้นที่ทุ่งนาของอำเภอบางบาล ที่อยู่ระหว่างแม่น้ำและคลองภายในอำเภอบางบาล จึงถูกกำหนดให้เป็นทุ่งรับน้ำ เพื่อรองรับการเกิดอุทกภัยในลุ่มน้ำเจ้าพระยามีความรุนแรงและมีความถี่มากขึ้น ร่วมกับการใช้มาตรการต่าง ๆ ได้แก่ การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่และขนาดกลาง, การขุดลอกลำน้ำธรรมชาติ, การทำแนวคันน้ำ และการสร้างคันกั้นน้ำ ซึ่งเป็นการดำเนินการก่อสร้างเครื่องมือในการบริหารจัดการน้ำโดยกรมชลประทาน ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการก่อสร้าง เช่น การประชุมประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง, การศึกษาเพื่อจัดทำแบบจำลองทางคณิตศาสตร์สำหรับพยากรณ์น้ำท่วมในลุ่มน้ำเจ้าพระยา และการศึกษาเพื่อติดตั้งระบบโทรมาตร ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือในการร่วมกันวางแผนการบริหารจัดการน้ำ เพื่อจัดสรรและควบคุมน้ำให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุด และลดความเสียหายที่เกิดจากน้ำให้ได้มากที่สุด

บทที่ 5

ข้อค้นพบ

5.1 สภาพชุมชนพื้นที่ศึกษา

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอำเภอบางบาลเป็นพื้นที่ราบลุ่มต่ำมีแม่น้ำและคลองไหลผ่านหลายสาย ประชาชนในพื้นที่ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยการทำนาในพื้นที่ราบขนาดใหญ่ที่มีน้ำท่วมถึงตลอดทุกปี ประชาชนในพื้นที่ได้มีการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อการดำรงชีพในลักษณะภูมิประเทศด้วยการสร้างบ้านใต้ถุนสูง ใช้การสัญจรโดยเรือ และเลือกพันธุ์ข้าวที่สามารถทนน้ำได้หรือข้าวฟางลอย โดยการทำนาปี 1 ครั้งต่อปี ต่อมาเมื่อมีการก่อสร้างเขื่อนเจ้าพระยาเพื่อการควบคุมน้ำทำให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้และส่งน้ำผ่านระบบชลประทานไปตามพื้นที่ลุ่มภาคกลางซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงในการทำนาข้าว ทำให้ชาวนาภาคกลางสามารถทำนาได้สูงสุด 3 รอบต่อปี เป็นนาปี 1 รอบ และนาปรัง 2 รอบ ด้วยการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวที่ปลูกเป็นพันธุ์ข้าวที่โตไว นอกจากนั้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มีการพัฒนาด้านการเป็นแหล่งอุตสาหกรรม มีการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมหลายแห่งขึ้นซึ่งโดยส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา และจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังมีพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอีกด้วย

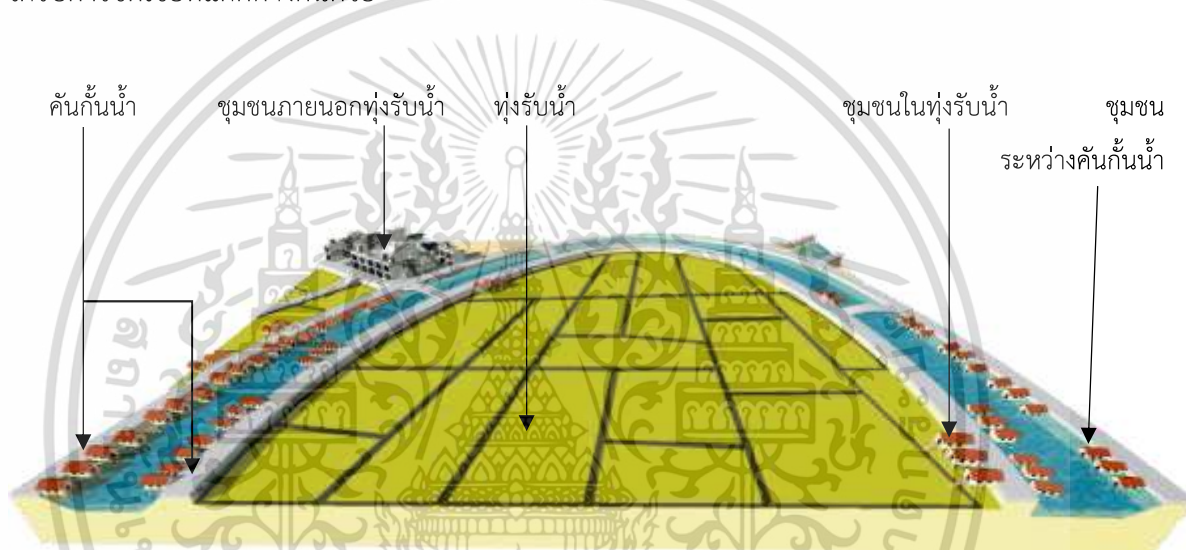
เมื่อมีอุทกภัยเกิดขึ้นซ้ำซากในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2535, พ.ศ. 2545, พ.ศ. 2549 และพ.ศ. 2554 ซึ่งเป็นอุทกภัยครั้งใหญ่ของประเทศไทย จึงได้มีแผนการทำพื้นที่แก้มลิงในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ได้แก่พื้นที่ทุ่งนาในอำเภอบางบาล, อำเภอสนา และอำเภอดักไถ่ จัดตั้งขึ้นเป็นทุ่งรับน้ำกักเก็บน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าทุ่งนา เพื่อระบายลงสู่ทะเลเมื่อน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับลดลง เพื่อป้องกันน้ำท่วมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ นิคมอุตสาหกรรมและเมืองที่มีความหนาแน่น

ทุ่งรับน้ำบางบาลในอำเภอบางบาลมีลักษณะเป็นเกาะที่ถูกแม่น้ำและลำคลองล้อมรอบขอบเขตของทุ่งรับน้ำจะอ้างอิงแหล่งน้ำที่ไหลล้อมรอบ เพื่อการกักเก็บน้ำในทุ่งให้ได้รับดับที่สูงมากขึ้น จึงได้มีการก่อสร้างถนนเป็นแนวคั่นกันน้ำขนาบแม่น้ำทั้งสองฝั่ง ทำให้พื้นที่ในอำเภอบางบาลสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ทุ่งนาภายในทุ่งรับน้ำ, พื้นที่ระหว่างคั่นกันน้ำ และพื้นที่ภายนอกคั่นกันน้ำ ดังนั้น เพื่อทำการศึกษาก็ได้เลือกพื้นที่ศึกษาที่สามารถสะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนในตำบลบางบาล, พื้นที่ชุมชนริมน้ำในตำบลน้ำเต้า และพื้นที่นอกคั่นกันน้ำในตำบลมหาพราหมณ์ ทั้งนี้การเก็บข้อมูลจะใช้เหตุการณ์ของ 3 ตำบลนี้ในการอธิบายผลกระทบที่เกิดขึ้นให้เห็นถึงความแตกต่างกัน ของพื้นที่ ซึ่งในการสัมภาษณ์จะครอบคลุมถึงประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ด้วย

พื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาลที่มีขนาดใหญ่ มีการปล่อยน้ำเข้าทุ่งเพื่อการกักเก็บและการส่งน้ำเพื่อทำการเกษตร เนื่องจากพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ มีระดับความสูงของพื้นที่ต่างกัน จึงสามารถแบ่งพื้นที่ตามลักษณะภูมิศาสตร์ ได้เป็น 3 ส่วน คือ พื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยให้พื้นที่ศึกษาส่วนต้นน้ำเป็นพื้นที่เกษตรกรรมในตำบลบางบาล การศึกษาพื้นที่ปลายน้ำเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนริมน้ำ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในตำบลน้ำเต้า นอกจากนี้จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจพื้นที่ในระยะที่ 1 แล้ว พบว่ามีความแตกต่างของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างที่อยู่อาศัยกับพื้นที่เกษตรกรรมหรือการประกอบอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับทุ่งรับน้ำ ได้แก่ ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกทุ่งรับน้ำแต่มีพื้นที่ทำกินอยู่ในทุ่งรับน้ำ, ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ระหว่างคันกันน้ำและมีพื้นที่ทำกินอยู่ในทุ่งรับน้ำ, ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในทุ่งรับน้ำและมีพื้นที่ทำกินอยู่ในทุ่งรับน้ำ, ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่นอกทุ่งรับน้ำแต่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับทุ่งรับน้ำ, ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ระหว่างคันกันน้ำแต่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับทุ่งรับน้ำ, ประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในทุ่งรับน้ำแต่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับทุ่งรับน้ำ กลุ่มประชาชนเหล่านี้จะได้รับผลกระทบจากการบริหารจัดการน้ำแตกต่างกันรวมถึงมีพฤติกรรมการเตรียมรับน้ำท่วมและการได้รับการชดเชยที่แตกต่างกันด้วย

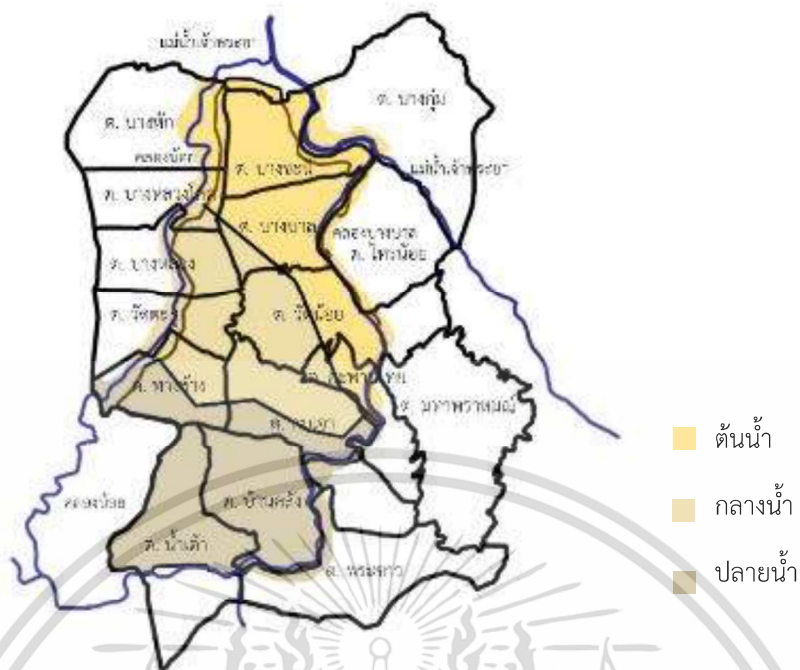
รูปที่ 5.1 ภาพจำลองบริบทของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล

ที่มา : ผู้วิจัย 2566

5.1.1 พื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำ

หลังคันกันน้ำคือบริเวณภายในทุ่งรับน้ำ ประกอบด้วยพื้นที่ชุมชนร้อยละ 4.6 ซึ่งตั้งอยู่ตามแนวถนนคันกันน้ำ ป่อทรายร้อยละ 3 และพื้นที่เกษตรกรรมหรือทุ่งนาร้อยละ 92.4 ภายในทุ่งรับน้ำมีถนนตัดผ่าน 3 เส้น หลักๆ ทำให้ภายในทุ่งรับน้ำแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนต้นน้ำ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบางบาล, ตำบลบางชะนี, ตำบลบางหัก, ตำบลวังน้อย และตำบลบางหลวงโคต ส่วนกลางน้ำครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลสะพานไทย, ตำบลกบเจา, ตำบลบางหลวง, ตำบลวัดตะกู และตำบลทางช้าง และส่วนปลายน้ำครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลทางช้าง, ตำบลบางคลังและตำบลน้ำเต้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.2 ขอบเขตของทุ่งรับน้ำภายในอำเภอบางบาล
ที่มา : ผู้วิจัย 2565

การปล่อยน้ำเข้าทุ่งจะดำเนินการโดยการผ่านสูบน้ำเข้าทุ่งบริเวณด้านทิศเหนือและบริเวณรอบข้างของทุ่งรับน้ำบางบาล ปล่อยน้ำเข้าทุ่งตามคลองชลประทานและค่อยๆ เอ่อท่วมจนเต็มพื้นที่ และกักเก็บน้ำไว้เป็นเวลา 3 - 4 เดือน จึงจะทำการสูบน้ำออกจากพื้นที่บริเวณทิศใต้หรือปลายน้ำของทุ่งรับน้ำ เมื่อแม่น้ำเจ้าพระยาสามารถรองรับน้ำที่กักเก็บไว้ในทุ่งรับน้ำไว้ เพื่อระบายลงสู่ทะเล แต่เนื่องจากพื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาลเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะความลาดเอียงจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ พื้นที่บริเวณปลายน้ำจึงเป็นพื้นที่ที่น้ำท่วมสูงสุดเนื่องจากเป็นพื้นที่ต่ำและเป็นพื้นที่ที่ต้องเผชิญกับระยะเวลาในการท่วมของน้ำนานกว่าส่วนอื่น¹ เนื่องจากเป็นจุดระบายน้ำ นอกจากนี้ การประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ภายในทุ่งรับน้ำนอกเหนือจากการทำนา อาจก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการระบายน้ำเนื่องจากกิจกรรมอื่น ๆ ไม่ต้องการให้เกิดน้ำท่วมจึงมีการทำคันกันน้ำไว้หรือทางสัญจรไว้ ซึ่งมีผลต่อการระบายน้ำภายในทุ่งรับน้ำ ในกรณีของการระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำบางบาลอาจจะมีความล่าช้าเนื่องจากการระบายน้ำออกจากทุ่งต้องอาศัยความพร้อมของพื้นที่รับน้ำในของแหล่งน้ำด้วย เนื่องจากการระบายน้ำจากทุ่งรับน้ำจะเป็นการระบายน้ำออกจากทุ่งอื่น ๆ ด้วย ทำให้ประชาชนที่เผชิญอยู่กับระดับน้ำที่สูงอยู่แล้ว ไม่ต้องการให้มีการระบายน้ำออกมาเพิ่มอีก ทำให้เกิดความล่าช้าในการระบายน้ำและความขัดแย้งต่อคนนอกทุ่งรับน้ำบางบาล

ในช่วงเวลาของการทำเกษตร เนื่องจากการปลูกข้าวในทุ่งรับน้ำมักจะได้รับการอนุญาตให้ทำการปลูกข้าวก่อนพื้นที่อื่น ๆ ก่อนฤดูฝน จึงจำเป็นต้องพึ่งน้ำจากระบบชลประทานใน

¹ ประชาชนในอำเภอบางบาล อาชีพค้าขายในพื้นที่ชุมชนระหว่างคันกันน้ำ อายุ 34 ปี, สัมภาษณ์, 25 เอกสารนี้เมษายน 2561 งานไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การทำนา² กรมชลประทานจะอนุญาตให้โรงสูบน้ำสามารถสูบน้ำเข้าในพื้นที่ได้ โดยเกษตรกรในพื้นที่ จะรวมกันเพื่อขอดำเนินการสูบน้ำเข้าพื้นที่ ดังนั้น พื้นที่บริเวณปลายน้ำจะมีโอกาสได้รับน้ำช้ำกว่า พื้นที่บริเวณต้นน้ำขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการน้ำในแต่ละปี หรือขึ้นอยู่กับความพร้อมของระบบ ชลประทานในพื้นที่ ทำให้เกษตรกรไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้พร้อมกันทั้งทุ่ง และการเก็บเกี่ยวก็ ไม่สามารถทำได้พร้อมกัน พื้นที่ท้ายน้ำมีความเสี่ยงที่จะเก็บเกี่ยวไม่ทันและถูกน้ำท่วมข้าวเสียหาย เนื่องจากข้าวที่นำมาปลูกไม่ใช่สายพันธุ์ที่ทนน้ำ³ รูปแบบในการทำนายังส่งผลให้ไม่สามารถทำนาได้ พร้อมกันทั้งทุ่ง เนื่องจากพื้นที่นาในทุ่งรับน้ำร้อยละ 70 เป็นการทำนาในลักษณะของการเช่า เจ้าของ พื้นที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่และไม่ได้ลงมือทำนาเอง การจ้างทำนาจึงต้องทำในลักษณะของการเวียนผู้ รับจ้างไปแต่ละแปลงทำให้เกิดความล่าช้าลงไปด้วย แต่หากในปีไหนที่มีปริมาณน้ำน้อย อยู่ในสภาวะ ภัยแล้ง จำเป็นต้องมีการกักเก็บน้ำไว้ในเขื่อนเพื่อต้นน้ำเค็มหรือเก็บน้ำไว้เพื่อผลิการบริโภค⁴ จะไม่ อนุญาตให้ทำการสูบน้ำเข้าทุ่งรับน้ำเพื่อทำนา

ภายในทุ่งรับน้ำยังมีการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบอื่นนอกจากการปลูกข้าว ได้แก่ การทำสวนกล้วย, ชุมชน และการทำบ่อทราย เมื่อทางสัญจรที่สะดวกมากขึ้นภายในทุ่งรับน้ำทำให้ สามารถขนย้ายทรัพยากรออกจากพื้นที่ได้ง่ายมากขึ้น เป็นไปตามความต้องการทรัพยากรจาก ภายนอกพื้นที่ นั่นคือ ทรายก่อสร้าง การทำบ่อทรายในพื้นที่จะต้องทำการขุดเปิดหน้าดินเป็นบริเวณ กว้างเพื่อสูบน้ำทรายออกและขนส่งออกไปนอกพื้นที่ทางบกและทางน้ำ โดยใช้ทางหลวงสาย 3412 และ สาย 3263 การทำบ่อทรายภายในทุ่งรับน้ำจะมีมากอยู่ในบริเวณ ตำบลบางหัก ตำบลบางชะนี ตำบล บางหลวง ตำบลวัดตะกุก และตำบลวัดน้อย⁵

² หัวหน้าฝ่ายวิศวกรรม โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2561

³ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอบางบาล, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562

⁴ เจ้าหน้าที่โรงสูบน้ำที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2561

⁵ เจ้าหน้าที่สำนักงานอำเภอบางบาล, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2561)

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.3 ป่อทรายในทุ่งรับน้ำบางบาลในตำบลบางหัก อำเภอบางบาล
ที่มา : ผู้วิจัย 2561

5.1.2 พื้นที่ชุมชนริมน้ำระหว่างคันกันน้ำ

จากการสำรวจพื้นที่ ในระยะที่ 1 พบว่า การสร้างแนวถนนคันกันน้ำตลอดแนวแม่น้ำและคลองรอบทุ่งรับน้ำ เป็นการก่อสร้างถนนที่มีความสูงเพื่อการกักเก็บน้ำ แต่เนื่องจากชุมชนดั้งเดิมในอำเภอบางบาล ตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งของตลิ่งริมน้ำทำให้ชุมชนถูกคันถนนคันกันน้ำที่มีความสูงกว่าล้อมไว้ การกันคันกันน้ำทำให้สามารถป้องกันน้ำเอ่อเข้าท่วมทุ่งนาก่อนกำหนดได้ ซึ่งเมื่อถึงช่วงที่น้ำหลาก ในช่วงเดือนกันยายน โรงสูบน้ำก็จะสูบน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ ลดระดับความสูงของแม่น้ำลงได้ และด้วยลักษณะของอาคารบ้านเรือนที่เป็นบ้านใต้ถุนสูงชุมชนจึงสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับน้ำในแม่น้ำลำคลองได้ แต่หากน้ำในแม่น้ำมีปริมาณมากเกินไปแม้จะทำการปล่อยน้ำเข้าทุ่งแล้ว ก็ยังเกิดน้ำท่วมเข้าพื้นที่ชุมชน และเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถป้องกันหรือควบคุมน้ำได้เนื่องจากเป็นพื้นที่ชุมชนติดกับแม่น้ำโดยตรง จึงทำให้เกิดน้ำท่วมชุมชนได้⁶ และน้ำท่วมยังทำให้ตลิ่งพังส่งผลต่ออาคารบ้านเรือน เกิดการทรุดตัวหรือพังทลายได้ จำเป็นต้องมีการอพยพออกจากพื้นที่⁷ สำหรับในช่วงที่ยังไม่ถึงระยะเวลาในการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง น้ำในแม่น้ำและคลองมีโอกาสที่จะเพิ่มสูงขึ้นจนสร้างความเสียหายให้กับ

⁶ ประชาชน อาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป, อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่างคันกันน้ำ ตำบลวัดน้อย, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2561

⁷ เอกสารนี้ใช้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ตำบลพระขาว, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2561 อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

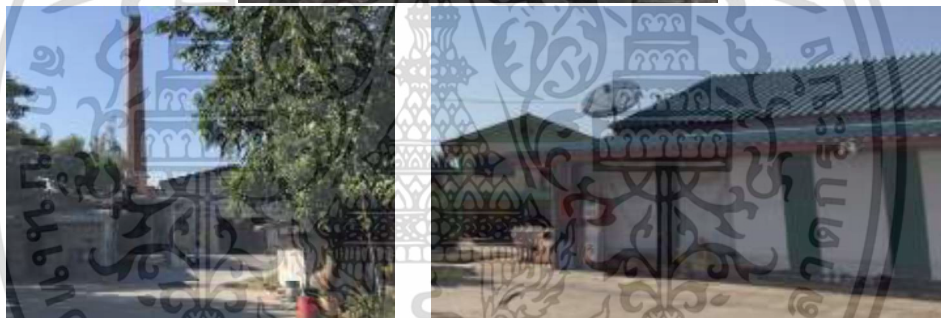
บ้านเรือน และน้ำไม่สามารถระบายเข้าไปในทุ่งรับน้ำทำให้น้ำที่อยู่ในคันกั้นน้ำมีระดับสูงขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากน้ำในช่วงของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างที่ไหลผ่านอำเภอบางบาลนี้ เป็นส่วนที่อยู่ใต้เขื่อนเจ้าพระยา ระดับน้ำในคลองน้อยและคลองบางบาลที่ไหลมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา จึงมีระดับน้ำเพิ่มขึ้นหรือลดลงตามการปล่อยน้ำของเขื่อนเจ้าพระยา ซึ่งการปล่อยน้ำออกจากเขื่อนสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดทั้งปี ชุมชนริมตลิ่งในอำเภอบางบาล จึงต้องเผชิญความเสี่ยงในการท่วมของน้ำตลอดทั้งปี⁸

การพัฒนาด้านคมนาคมและการขยายตัวของชุมชนทำให้เกิดการสร้างอาคารบ้านเรือนใหม่ๆ หรือการสร้างบ้านที่พังทลายไปจากน้ำท่วม โดยการก่อสร้างใหม่จะทำการถมที่ให้สูงเท่าระดับถนนเพื่อป้องกันน้ำท่วม โดยเฉพาะประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยใหม่ ตามคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลพระขาวเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2561 ว่า “คนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่จะไม่ทำบ้านได้สูง ถ้าสร้างกันน้ำท่วมก็จะถมที่ให้สูงเท่าถนน”

5.1.3 พื้นที่นอกคันกั้นน้ำ

พื้นที่นอกคันกั้นน้ำภายในอำเภอบางบาลครอบคลุมหลายตำบล จึงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินหลายประเภทในพื้นที่นอกคันกั้นน้ำ ได้แก่ พื้นที่ชุมชนและที่อยู่อาศัย, พื้นที่พาณิชย์, พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่อุตสาหกรรมขนาดเล็ก พื้นที่ในลักษณะนี้ครอบคลุมตำบลบางหัก, ตำบลบางกุ่ม, ตำบลบางหลวงโคด, ตำบลบางหลวง, ตำบลวัดตะกู, ตำบลไทรน้อย, ตำบลวัดน้อย, ตำบลน้ำเต้า, ตำบลพระขาว, ตำบลสะพานไทย และตำบลมหาพราหมณ์ และพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือ ตำบลมหาพราหมณ์ เนื่องจากตำบลมหาพราหมณ์เป็นตำบลที่สามารถเข้าถึงได้จากถนน 347 และเป็นที่ตั้งของหน่วยงานท้องถิ่นหลายหน่วยงาน ได้แก่ ที่ว่าการอำเภอบางบาล, โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาล, การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสาขาอำเภอบางบาล, สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบางบาล และสำนักงานเกษตรอำเภอบางบาล จึงทำให้พื้นที่นี้มีความสำคัญและถูกป้องกันจากน้ำท่วม เนื่องจากพื้นที่ของตำบลมหาพราหมณ์เป็นพื้นที่ที่มีความสูง น้ำท่วมไม่ถึงเดิมอยู่แล้ว ทำให้พื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ของหน่วยงานราชการในบริเวณนี้ถูกใช้เป็นพื้นที่รองรับประชาชนที่ไม่สามารถอาศัยอยู่ในที่อยู่อาศัยได้เมื่อเกิดน้ำท่วม และรับฝากทรัพย์สินมีค่า รวมทั้งปศุสัตว์ด้วย

⁸ ประชาชนในอำเภอบางบาล อาชีพแม่ค้าในพื้นที่ชุมชนระหว่างคันกั้นน้ำ อายุ 34 ปี, สัมภาษณ์, 25 เอกสารนี้ เมษายน 2561 งานไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.4 สภาพพื้นที่นอกคันกันน้ำ

ที่มา : ผู้วิจัย 2561

เนื่องจากเส้นทางการคมนาคมเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวกมากขึ้นและการสร้างคันกันน้ำทำให้พื้นที่ในส่วนของตำบลมหาพราหมณ์ ไม่ถูกน้ำท่วมถึง เกิดการสร้างอาคารรองรับกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น ทั้งในเชิงพาณิชย์และที่พักอาศัย เพื่อตอบรับการอพยพเข้ามาหาแหล่งงานของคนในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มคนที่เป็นแรงงานในโรงงานทำอิฐ และกลุ่มเกษตรกรที่รับจ้างทำนา ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของอาคารไปตามแนวถนน เกิดการถมคลองหรือร่องน้ำสาธารณะ เพื่อปรับเป็นพื้นที่ก่อสร้างอาคาร การก่อสร้างกำแพงกันดินที่ทำให้คลองแคบลง เมื่อการคมนาคมเปลี่ยนจากทางน้ำเป็นทางบก ทำให้เกิดการก่อสร้างอาคารไปตามแนวถนน ทั้งถนนที่เข้าสู่อำเภอผ่านตำบลมหาพราหมณ์ซึ่งเป็นพื้นที่น้ำท่วมไม่ถึงและถนนที่เป็นคันกันน้ำ ทำให้บริเวณรอบนอกถนนคันกันน้ำมีการปรับที่เพื่อการก่อสร้างมากขึ้น และไม่ต้องการให้น้ำท่วม “เริ่มมีหอพักหรือบ้านให้เช่าสำหรับคนที่มาทำงานในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นแรงงานที่มาทำโรงอิฐ” จากคำสัมภาษณ์ของผู้อยู่อาศัยอยู่ในตำบลมหาพราหมณ์ซึ่งเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมทำให้เห็นว่ามีความต้องการขยายตัวของเมืองในบริเวณพื้นที่นอกคันกันน้ำมากขึ้น และเป็นเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่ก่อสร้างใหม่ที่ต้องการให้น้ำท่วม ดังนั้น เมื่อมีปริมาณน้ำมากเกินไป แม้จะไม่ได้ท่วมล้นคันกันน้ำออกมา แต่น้ำจะเอ่อล้นออกจากแนวคลองหรือทางน้ำสาธารณะที่อยู่ภายนอกคันกันน้ำ มีการรับมือโดยการทำการกันกระสอบทรายเพื่อป้องกันน้ำท่วมเข้าบริเวณอาคาร หรือน้ำท่วมเข้าพื้นที่เกษตร

5.2 การดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล

อุทกภัยเป็นภัยที่สร้างความเสียหายให้กับประเทศไทย และเป็นปัญหาที่มีเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า แม้จะไม่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีความรุนแรงในแต่ละครั้งที่แตกต่างกัน แต่เมื่อเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ดังเช่นในปี พ.ศ. 2535, พ.ศ. 2538, พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2554 ก็ได้สร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาล จากปริมาณน้ำที่ไม่สามารถระบายลงทะเลได้ทันตามวัฏจักรธรรมชาติ เนื่องจากปริมาณน้ำที่มีมากเกินไปและเส้นทางการระบายน้ำที่ไม่สามารถใช้งานได้เต็มที่ จึงมีแนวคิดที่จะลดความเสียหายจากอุทกภัยด้วยการกักเก็บน้ำไว้ชั่วคราวก่อนที่จะทยอยระบายน้ำลงสู่ทะเลต่อไป ด้วยการสร้างพื้นที่แก้มลิงไว้ตลอดแนวลุ่มน้ำ พร้อมกับการสร้างระบบชลประทานเพื่อควบคุมน้ำในแหล่งน้ำต่าง ๆ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นแก้มลิงเดิม คือ พื้นที่ที่มีน้ำท่วมขังในช่วงน้ำหลากเป็นปกติ สามารถรองรับปริมาณน้ำได้มาก อยู่ในพื้นที่ที่สามารถผันน้ำเข้าออกจากพื้นที่ได้ และสร้างผลกระทบต่อพื้นที่น้อยที่สุด ดังนั้น พื้นที่ทุ่งนาขนาดใหญ่ที่มีน้ำท่วมเป็นประจำที่มีลักษณะเป็นพื้นที่แก้มลิง จึงถูกกำหนดเป็นทุ่งรับน้ำ เพื่อรองรับปริมาณน้ำในช่วงฤดูน้ำหลาก กักเก็บน้ำไว้ในทุ่งเพื่อรอการระบายลงสู่ทะเล เพิ่มความสามารถในการกักเก็บน้ำในทุ่งให้สามารถกักเก็บน้ำได้ในระดับที่สูงขึ้น ป้องกันน้ำไม่ให้น้ำท่วมแผ่ขยายกว้างไปสร้างความเสียหายแก่พื้นที่อื่น ๆ เช่น พื้นที่อุตสาหกรรม, ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว สำหรับลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เป็นพื้นที่ที่มีทุ่งนาที่มีลักษณะเป็นพื้นที่แก้มลิงหลายพื้นที่ และได้กำหนดให้เป็นพื้นที่ทุ่งรับน้ำทั้งหมด 12 ทุ่ง มีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่รับน้ำในลักษณะของทุ่งรับน้ำมากขึ้น โดยมีทุ่งรับน้ำบางบาลเป็นพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาโครงการทุ่งรับน้ำและได้ดำเนินการการกักเก็บน้ำเข้าทุ่งรับน้ำบางบาลเป็นต้นมา

การกำหนดพื้นที่เป็นทุ่งรับน้ำดำเนินการโดยกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แม้การกำหนดให้พื้นที่เอกชนเป็นพื้นที่รับน้ำไม่สามารถกระทำได้โดยอำนาจของรัฐ แต่การดำเนินการได้ผ่านมติความเห็นชอบให้พื้นที่บางส่วนของอำเภอบางบาลเป็นทุ่งรับน้ำ ตั้งแต่เริ่มดำเนินการเป็นทุ่งรับน้ำ พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน นอกจากการกักเก็บน้ำไว้ในทุ่งแล้วมีการกำหนดระยะเวลาในการเพาะปลูก เพื่อป้องกันความเสียหายกับผลผลิต, การก่อสร้างระบบชลประทาน และการปล่อยพันธุ์ปลา คณะรัฐมนตรีได้มีมติการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบของทุ่งรับน้ำ ให้รับน้ำในกรณีที่มีปริมาณน้ำเหนือมีปริมาณมากเกินไปไม่สามารถระบายลงทะเลได้ทัน ภายใต้แผนบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยคณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อวางระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ (2555) ระบุไว้ว่าให้มีการวางแผนการบริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำระยะยาว โดยบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลากหลาย เช่น กระทรวงมหาดไทย, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงคมนาคม เป็นต้น ที่มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการน้ำ และให้คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติเป็นผู้พิจารณาการดำเนินการผ่านคณะกรรมการระดับลุ่มน้ำ คณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยาประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องหลายภาคส่วน เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด, ตัวแทนจากกรมต่าง ๆ, ผู้ทรงคุณวุฒิ และตัวแทน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้ใช้ในเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อรู้เห็นให้รีบแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไข
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากผู้น้ำในลุ่มน้ำ ซึ่งมีหน้าที่ในการประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นในการบริหารจัดการน้ำ ทุ่งรับน้ำ บางบาลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำโดยตรง คือ โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบาง บาล

ประชาชนในอำเภอบางบาลมีความคุ้นเคยกับการอยู่อาศัยในพื้นที่ที่เป็นพื้นที่น้ำท่วมถึง แต่ ละครวเรือนจะปรับตัวและมีวิถีชีวิตที่สามารถอยู่อาศัยได้ในพื้นที่ที่มีน้ำท่วม เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย ที่มีได้สูง การมีเรือเพื่อใช้สัญจรในช่วงน้ำท่วม และยังมีความเข้าใจว่าพื้นที่ทุ่งนาของอำเภอเป็น พื้นที่แก้มลิงที่มีน้ำเอ่อท่วมอยู่เป็นประจำ แต่เมื่อพื้นที่ได้ถูกกำหนดให้เป็นทุ่งรับน้ำเพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ ที่ส่งผลทำให้วิถี ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการกำหนดเป็นทุ่งรับน้ำพร้อมด้วยข้อตกลงในการบริหารจัดการน้ำ การเกษตร และการชดเชยในเพื่อให้เกิดการยอมรับในการดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำภายในอำเภอ บางบาล สร้างความคาดหวังต่อประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับการดูแลอย่างเพียงพอและสม่ำเสมอ มี ระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสามารถสร้างรายได้ได้มากขึ้นและควบคุมการเอ่อท่วมของน้ำได้จนไม่ ก่อให้เกิดความเสียหาย แต่เนื่องจากอุปสรรคในด้านต่าง ๆ ทำให้การดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำไม่ สามารถดำเนินการไปได้ตามที่กำหนดไว้ การชดเชยมีความล่าช้าและมีมูลค่าไม่พอต่อความเสียหายที่ เกิดขึ้น การควบคุมน้ำส่งผลกระทบต่อและสร้างความเสียหายต่ออาคารบ้านเรือนและเกษตรกรรม ไม่ สามารถควบคุมการส่งน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกได้ตามระยะเวลาที่กำหนด ไม่เป็นไปตามข้อตกลงที่ ได้รับการยอมรับจากการศึกษาเพื่อเริ่มดำเนินโครงการ

เพื่อการพัฒนาพื้นที่ทุ่งนาในอำเภอบางบาลในเป็นทุ่งรับน้ำบางบาลกรมชลประทานได้ทำ การการศึกษาความเป็นไปได้ในการทำโครงการทั้งการสำรวจลักษณะกายภาพของพื้นที่ ระบบ ชลประทานในการควบคุมน้ำ รวมถึงความเห็นจากตัวแทนชุมชนเพื่อสรุปเป็นแนวทางข้อตกลงร่วมกัน ในการดำเนินโครงการ ได้แนวทางในการพัฒนาพื้นที่เพื่อปรับเป็นพื้นที่รับน้ำ ดังนี้

- ให้ประชาชนในพื้นที่ยอมรับหลักการของการบริหารจัดการน้ำและยินยอมให้ใช้ประโยชน์ ในการกักเก็บน้ำช่วงน้ำท่วม

- ให้ประชาชนยอมรับข้อกำหนดในการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่รับน้ำ

- ให้ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิม มีรายได้เสริมในช่วงน้ำท่วม

- มีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยเดิมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม ด้วยการสร้างผนังกันน้ำหรือ ทำการติดบ้านให้พ้นระดับน้ำท่วม รวมถึงการย้ายที่พักที่อยู่โดดเดี่ยวไปยังพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง และ ยกกระดาน ระบบสาธารณูปโภคให้สามารถใช้ได้ในช่วงน้ำท่วม

- จัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและเกษตรกรรมให้มีความชัดเจน

- มีการชดเชยความเสียหายที่ยุติธรรมและรวดเร็ว เมื่อเกิดความเสียหายมากกว่าที่กำหนดไว้ ตามข้อตกลง

- จัดทำระบบชลประทานเพื่อทำนาปีและนาปรัง

- ส่งเสริมการเพาะปลูก เลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกในพื้นที่น้ำท่วมถึงได้

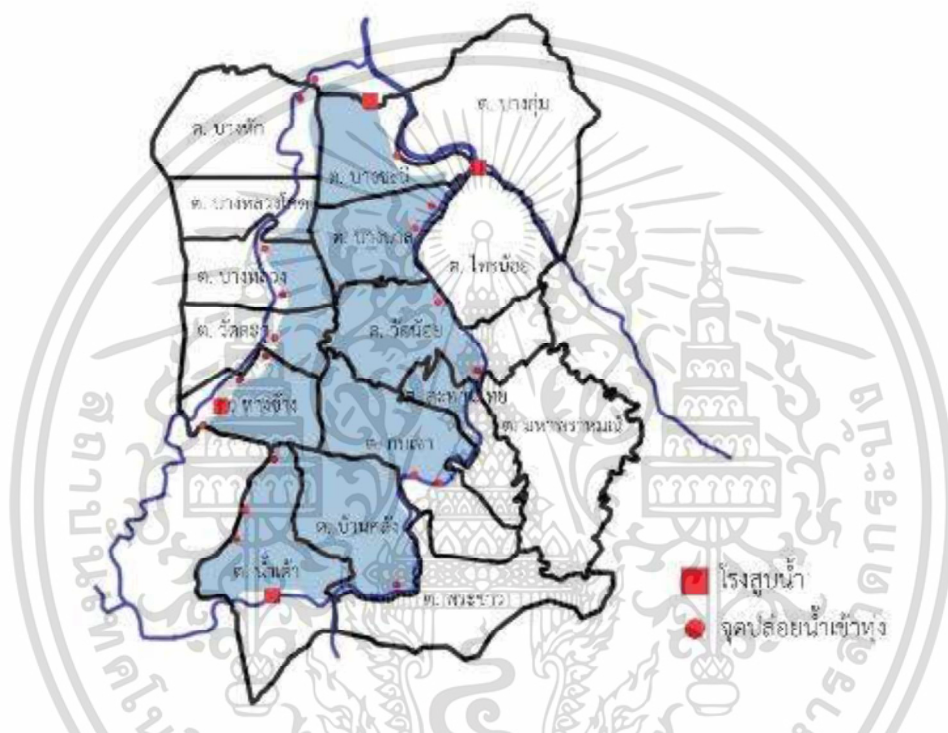
- กำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมาย เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- สร้างระบบเตือนภัยการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตและย้ายทรัพย์สินมีค่าได้ทัน

- เสริมคันกันน้ำรอบพื้นที่เพื่อควบคุมระดับน้ำที่กักเก็บภายในบริเวณทุ่งรับน้ำ

ภายหลังจากการศึกษาโครงการ ได้เริ่มทำการก่อสร้างยกระดับถนนเลียบบนแม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางบาลและแม่น้ำน้อยเพื่อสร้างเป็นคันกันน้ำ โดยการสร้างคันให้มีความสูง 1.00 – 2.00 เมตร (ขึ้นอยู่กับระดับของแต่ละพื้นที่) พร้อมกับการพัฒนาระบบชลประทานได้แก่ คลองส่งน้ำ โรงสูบน้ำ และประตูน้ำ เพื่อให้สามารถรับน้ำเข้าสู่พื้นที่ได้ตลอดแนว

รูปที่ 5.5 ตำแหน่งโรงสูบน้ำและประตูระบายน้ำโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล
ที่มา : โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล

นอกจากการก่อสร้างแล้ว ยังมีการวางแผนการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับระยะเวลาในการรับน้ำเข้าทุ่งเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายกับผลผลิต โดยจะเริ่มปล่อยน้ำเข้าทุ่งเพื่อทำการเกษตรในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม และเริ่มทำการเก็บเกี่ยวรอบแรกในช่วงเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน แล้วจึงทำการเพาะปลูกในรอบที่ 2 และเก็บเกี่ยวให้แล้วเสร็จในช่วงเดือนตุลาคม เพื่อที่จะปล่อยน้ำเข้าทุ่งเพื่อกักเก็บน้ำ โดยไม่ให้เกิดความเสียหายกับทุ่งรับน้ำ เป็นการกำหนดระยะเวลาในการเอ่อท่วมของน้ำในพื้นที่ทุ่งนาที่ทำหน้าที่เป็นแก้มลิงกักเก็บน้ำ เพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับผลผลิตในช่วงน้ำหลาก และป้องกันการเอ่อท่วมของน้ำไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้อีกด้วย

หลังจากการพัฒนาระบบชลประทานและการวางแผนการเพาะปลูกกับการปล่อยน้ำเข้าทุ่งแล้ว ทุ่งรับน้ำบางบาล ได้ถูกดำเนินการเป็นทุ่งรับน้ำอย่างต่อเนื่องตามวงรอบในแต่ละปี สามารถแบ่งระยะเวลาในการดำเนินการได้ 3 ระยะเวลาได้แก่ ช่วงก่อนปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ, ช่วงระหว่างการรับ

น้ำเข้าทุ่งรับน้ำ, และช่วงระยะภายหลังการระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำ ซึ่งจะมีรายละเอียดของการดำเนินการโครงการและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ดังนี้

5.2.1 ช่วงก่อนปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ

5.2.2 ช่วงระหว่างการรับน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ

5.2.3 ช่วงระยะภายหลังการระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการน้ำของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล จะมีการปรับตัวและดำรงชีวิตตามแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่ระยะเวลาในการเริ่มเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยวของเกษตรกรในพื้นที่ การเตรียมตัวเพื่อรับน้ำของชุมชนก่อนที่เริ่มปล่อยน้ำเข้าทุ่ง การบรรเทาความเดือดร้อนของหน่วยงานท้องถิ่นในขณะที่มีการกักเก็บน้ำหรือมีน้ำท่วมอยู่ในทุ่งรับน้ำ รวมถึงการซ่อมแซมฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกักเก็บน้ำภายในทุ่งรับน้ำ กิจกรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในแต่ละปี มีความสอดคล้องกับฤดูกาลและการบริหารจัดการน้ำของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งลุ่ม จากวัฏจักรของน้ำที่มีทั้งช่วงแล้งและช่วงหลากภายในระยะเวลา 1 ปี ก็ยังมีความแตกต่างกันในแต่ละปีตามสภาพอากาศ การดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำจึงมีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มสร้างคันกันน้ำและกำหนดให้พื้นที่ทุ่งนาของอำเภอบางบาลเป็นทุ่งรับน้ำบางบาล

5.2.1 ช่วงก่อนปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ

ก่อนการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ เป็นช่วงที่บริเวณทุ่งรับน้ำถูกใช้เป็นที่ทำนาและเพาะปลูกพืชระยะสั้นต่าง ๆ ได้แก่ ถั่วเขียวและผักสวนครัว ใช้ระยะเวลาประมาณ 6-8 เดือน ในช่วงเดือนมีนาคม-ตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ไม่มีน้ำเข้าทุ่ง หากแบ่งลักษณะการทำนาเกษตรในพื้นที่ตามกรรมสิทธิ์และการดำเนินการ สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. เจ้าของที่ดินดั้งเดิมในอำเภอบางบาลเป็นเกษตรกรเอง ร้อยละ 12
2. เจ้าของที่ดินดั้งเดิมในอำเภอบางบาล จ้างแรงงานในการทำเกษตรหรือเช่าพื้นที่เพื่อทำการเกษตร ร้อยละ 18
3. เจ้าของที่ดินเป็นคนนอกพื้นที่อำเภอบางบาล และจ้างแรงงานในการทำเกษตรหรือการปล่อยเช่าทำนา ร้อยละ 70

ทั้งนี้ เกษตรกรทั้งในพื้นที่และเกษตรกรที่เช่าพื้นที่ จะทำการลงทะเบียนกับเกษตรกรอำเภอเพื่อรับสิทธิการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมการทำเกษตรในพื้นที่ แต่ยังมีเกษตรกรที่เช่าพื้นที่บางส่วนไม่ลงทะเบียนไว้กับเกษตรกรอำเภอเนื่องจากไม่ได้ทำสัญญาการเช่าพื้นที่กับเจ้าของพื้นที่ (การเช่าแบบแอบแฝง) เพื่อความคล่องตัวในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ ส่งผลให้การดูแลช่วยเหลือของเกษตรกรอำเภอไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ รวมถึงรูปแบบการทำนาในปัจจุบันต้องจ้างแรงงานและเครื่องจักรในหลายๆ ขั้นตอน จึงทำให้เกิดความขาดแคลนผู้รับจ้างทำนาในหลายครั้ง ส่งผลต่อระยะเวลาในการเริ่มเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยว⁹

⁹ เอกสารนี้⁹ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอบางบาล, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562 อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากแผนการกำหนดระยะเวลาในการเพาะปลูกเพื่อให้เกษตรกรสามารถเริ่มเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทันก่อนการปล่อยน้ำเข้าทุ่งโดยอาศัยน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ปล่อยมาจากเขื่อนผ่านระบบชลประทาน แต่เนื่องจากพื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาลมีขนาดใหญ่ (34,690 ไร่) การส่งน้ำผ่านระบบชลประทานให้ทั่วทั้งทุ่งต้องใช้ระยะเวลาประมาณ 15 วัน เกษตรกรจะรวมกลุ่มกันตามเขตพื้นที่เพื่อรวบรวมความต้องการและเงินในการขอดำเนินการสูบน้ำเข้าพื้นที่ผ่านโรงสูบน้ำ โดยปกติเจ้าหน้าที่จะทำการสูบน้ำเข้าพื้นที่เฉลี่ยสัปดาห์ละไม่เกิน 20 เซนติเมตร เพื่อให้ข้าวในทุ่งรับน้ำสามารถเจริญเติบโตหน้าได้ทัน พื้นที่ที่ได้รับน้ำก่อนจะทำการผันน้ำเข้านาให้เพียงพอก่อนเมื่อปริมาณน้ำเพียงพอต่อการทำนา จึงจะหยุดการสูบน้ำเข้าแปลงนาและส่งน้ำไปยังพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ต่อไปจึงมีพื้นที่ที่ได้รับน้ำก่อนและหลัง ไม่สามารถเพาะปลูกได้พร้อมกันทั้งทุ่ง¹⁰

เมื่อในการทำนาของทุ่งรับน้ำเป็นพื้นที่กว้าง ประกอบกับรูปแบบในการทำนาในปัจจุบันต้องใช้เครื่องมือและแรงงาน การจ้างแรงงานในการทำนาที่มีจำนวนไม่พอ จึงต้องเวียนทำในแต่ละพื้นที่ ทำให้การทำนาในทุ่งไม่สามารถทำได้พร้อมกันทั้งทุ่ง เมื่อถึงระยะเวลาเก็บเกี่ยว จึงไม่สามารถทำได้พร้อมกันภายในเวลาที่กำหนด ต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตก่อนทำให้ผลผลิตขายไม่ได้ราคามิฉะนั้นจะต้องปล่อยให้ผลผลิตจมน้ำเสียหาย “จะมีระยะเวลาเก็บเกี่ยวอยู่ให้ช่วงเกี่ยวข้าว 15 วัน ถ้าหลังจาก 15 วันเกี่ยวข้าวไม่ทัน ก็ต้องปล่อยให้ท่วมไป” คำสัมภาษณ์จากกำนันองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเต้า นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรบางกลุ่มที่ทำนาในช่วงเดือน ตุลาคมเพราะต้องการทำนาปรังรอบที่ 3 เนื่องจากพื้นที่ราบลุ่มบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีศักยภาพในการผลิตข้าว และการผันน้ำเข้าทุ่งในแต่ละปีจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์น้ำโดยรวมของทั้งประเทศ หากเป็นช่วงที่น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีปริมาณไม่มาก จะไม่มีการผันน้ำเข้าทุ่ง เกษตรกรจะสามารถทำนาในพื้นที่ทุ่งรับน้ำได้ 3 รอบ โดยเจ้าหน้าที่วิศวกรชลประทาน โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสูบน้ำเข้าทุ่งว่า “ไม่ได้รับน้ำเข้าทุ่งทุกปี ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำเหนือ” จึงทำให้เกษตรกรบางกลุ่มต้องการที่จะทำนาในรอบที่ 3 ของทุกปีและถูกน้ำท่วมนาข้าวเสียหาย แต่หากเกิดภัยแล้งมีปริมาณน้ำในแม่น้ำและในเขื่อนน้อยต้องทำการสำรองน้ำไว้เพื่อการอุปโภคบริโภคและต้นน้ำเค็ม กรมชลประทานจะไม่อนุญาตให้โรงสูบน้ำปล่อยน้ำเข้าทุ่งทำให้เกษตรกรไม่สามารถทำนาได้ ใช้น้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ “หน่วยงานดูแลเรื่องการก่อสร้างและการควบคุมประตูน้ำ ตามคำสั่งของส่วนกลาง อาจมีกรณีที่ไม่อนุญาตให้มีการสูบน้ำเข้าทุ่งเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ต้นน้ำเค็ม แบบในปี 57 ส่วนกลางเขาประกาศให้งดการทำนา เพราะน้ำในเขื่อนน้อยต้องเก็บไว้ต้นน้ำเค็ม แต่ก็มีชาวบ้านมาเปิดประตูน้ำเอาน้ำไปใช้ จะตามดูทั้งหมดก็ไม่ไหว” เจ้าหน้าที่ประจำโรงสูบน้ำที่ 1 โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาล ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ความขัดแย้งในปี พ.ศ. 2557 เนื่องจากภัยแล้ง ดังนั้น พื้นที่ทุ่งรับน้ำที่ต้องทำการเพาะปลูกก่อนฤดูให้ได้ตามระยะเวลาที่กำหนด หากไม่มีการสูบน้ำเข้าพื้นที่จะไม่สามารถทำนาได้ การบริหารจัดการน้ำในแต่ละปีจะมีความแตกต่างกันตามสภาพอากาศและปริมาณในลุ่มน้ำ เกษตรกรจะต้องคอยติดตามสถานการณ์การประชาสัมพันธ์เรื่องการบริหารจัดการน้ำเพื่อวางแผนการปลูกข้าวให้มีความสัมพันธ์กัน

¹⁰ เอกสารนี้ เป็นเจ้าหน้าที่โรงสูบน้ำที่ 4 โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2561 การค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพื่อทำการเพาะปลูกหรือทำนาภายในทุ่งรับน้ำให้สอดคล้องกับสถานการณ์การปล่อยน้ำเข้าทุ่งและสถานการณ์ในลุ่มน้ำประชาชนจะต้องทำการติดตามข้อมูลข่าวสารที่สามารถรับรู้ได้จากหลายช่องทาง ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลจากการประชุมลูกบ้านประจำเดือน, ป้ายประกาศ ณ สถานที่ราชการ (องค์การบริหารส่วนตำบล, เทศบาลตำบล), การรับรู้ผ่านสื่อสาธารณะ, ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ (กลุ่มไลน์) และการบอกต่อกันเองโดยประชาชนในพื้นที่ เพื่อทำการเตรียมตัว ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ของอำเภอบางบาลเป็นพื้นที่น้ำท่วมถึงที่มีลักษณะเป็นแก้มลิงตามธรรมชาติมาตั้งแต่อดีต ประชาชนจึงมีความเคยชินกับสถานการณ์น้ำท่วมภายในพื้นที่อยู่แล้ว ดังที่ เกษตรกรรายหนึ่งที่มีที่นาอยู่ในทุ่งรับน้ำบริเวณบางหลวงโดด “ชาวบ้านที่นี่มีความเคยชินและมีความกระตือรือร้นในเรื่องของน้ำดีอยู่แล้ว พอถึงช่วงน้ำมาก็จะเตรียมยกของขึ้นที่สูง” หากเป็นการรับน้ำเข้าทุ่งหรือการเอ่อท่วมของน้ำตามธรรมชาติในระยะเวลาเดิมของทุกปี ประชาชนในพื้นที่จะเฝ้าระวังและคอยเตรียมการรับมือด้วยการยกของมีค่าหรือปศุสัตว์ไว้ที่สูงหรือทำการขนย้ายของมีค่าไปยังพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง ได้แก่ ถนนหรือสถานที่ราชการบางแห่งซึ่งจะมีการกางเต้นท์ไว้ชั่วคราว รวมถึงการอพยพออกนอกพื้นที่ที่น้ำท่วมซึ่งมีเป็นจำนวนน้อย ส่วนมากเป็นผู้ที่เข้ามาเช่าพื้นที่ในการทำนา แต่ผู้สูงอายุมักจะอาศัยอยู่ในบ้านเรือนดั้งเดิมในพื้นที่

รูปที่ 5.6 พื้นที่ปลูกข้าว (นาข้าว) ในทุ่งรับน้ำบางบาล

ที่มา : ผู้วิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ทุ่งรับน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไปจากพื้นที่เพาะปลูกหรือพื้นที่ทำนาเป็นพื้นที่รับน้ำ การควบคุมระยะเวลาในของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในทุ่งรับน้ำให้เป็นไปตามแผนยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร การก่อสร้างระบบชลประทานและคันกั้นน้ำ เพื่อที่จะควบคุมปริมาณน้ำและขอบเขตในการท่วมของน้ำให้เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดที่มีความสอดคล้องกับวัฏจักรของน้ำตามธรรมชาติ เป็นการบริหารจัดการน้ำให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่มีน้ำเอ่อท่วมอยู่แล้ว เกษตรกรจะสามารถเพาะปลูกได้โดยไม่ต้องกังวลถึงการเอ่อท่วมของน้ำก่อนกำหนด แต่ในการดำเนินการยังมีเกษตรกรที่ผลผลิตได้รับความเสียหายเนื่องจากเก็บเกี่ยวไม่ทัน การส่งน้ำด้วยระบบชลประทานภายในทุ่งรับน้ำยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การเพาะปลูกเกิดขึ้นได้อย่างพร้อมเพรียงกัน และการใช้พื้นที่เพื่อเป็นทุ่งรับน้ำไม่ได้เกิดขึ้นทุกปี ทำให้เกษตรกรเสียโอกาสในการเพาะปลูกเพื่อสร้างรายได้อีกด้วย

5.2.2 ช่วงระหว่างการรับน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ

ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตภายในพื้นที่ทุ่งรับน้ำเสร็จแล้ว ตามระยะเวลาในการเพาะปลูก ในช่วงเดือนตุลาคม – มกราคม จะเป็นช่วงเว้นการเพาะปลูกภายในทุ่งรับน้ำ เพื่อทำการกักเก็บน้ำไว้ในทุ่งรับน้ำ เป็นระยะเวลา 3 – 4 เดือน เพื่อกักเก็บน้ำไว้ก่อนระบายน้ำลงสู่แม่น้ำเพื่อไหลลงสู่ทะเล เกษตรกรเตรียมการในการรับน้ำท่วมในพื้นที่เพาะปลูกของตนเอง หรือการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำเกษตรเป็นการทำประมงและการรับจ้างการทำงานในพื้นที่อื่น ๆ ปริมาณน้ำที่เพิ่มขึ้นในช่วงเดือนตุลาคม-มกราคมนี้ ยังส่งผลต่อพื้นที่ชุมชนโดยรวมของอำเภอบางบาล นอกจากการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำนี้ ระดับน้ำในแม่น้ำและคลองยังสูงขึ้นด้วยตามปริมาณน้ำเหนือที่ปล่อยลงมา แม้ทุ่งรับน้ำจะช่วยลดระดับของน้ำในแม่น้ำและคลองลงได้ แต่หากสถานการณ์ของน้ำในปีนั้น ๆ มีปริมาณน้ำมากเกินไป จำเป็นต้องมีการระบายน้ำเพื่อป้องกันการพังทลายของเขื่อน จะทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำและคลองสูงขึ้นและส่งผลกระทบต่อชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมตลิ่งได้รับความเสียหายและต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ

ทุ่งนาในอำเภอบางบาลเป็นพื้นที่แก้มลิงตามธรรมชาติ จากลักษณะของภูมิประเทศที่เป็นที่ราบขนาดใหญ่มีความลาดชันต่ำ ทำให้น้ำที่ไหลลงมาจากภาคเหนือและภาคกลางตอนบนที่มีความลาดชันสูงกว่า เมื่อไหลมายังพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างจะแผ่ท่วมขยายออกเป็นบริเวณกว้าง ประชาชนจะนิยมปลูกข้าวฟ่างลอยหรือข้าวที่สามารถทนน้ำได้ และปลูกบ้านที่มีได้ถุนสูงบริเวณริมตลิ่งเพื่อดำรงชีวิตในช่วงที่น้ำท่วมสูงได้ และใช้การสัญจรทางเรือเป็นหลัก เมื่อเปลี่ยนเป็นทุ่งรับน้ำในปัจจุบันทุ่งรับน้ำและชุมชนริมตลิ่งถูกแยกออกจากกันด้วยคันกั้นน้ำ การสัญจรส่วนใหญ่เปลี่ยนเป็นการสัญจรทางบก อาคารบ้านเรือนจะก่อสร้างบนพื้นที่ที่ถมสูงให้พ้นจากระดับน้ำท่วม

รูปที่ 5.7 สภาพชุมชนริมตลิ่งคลองบางบาลอำเภอบางบาลเมื่อถูกน้ำท่วม ตุลาคม พ.ศ. 2559
ที่มา : มติชน ออนไลน์ (https://www.matichon.co.th/region/news_314355)

รูปที่ 5.8 สภาพวัดบุญกัญจนาวาส ตำบลไทรน้อย
อำเภอบางบาลเมื่อถูกน้ำท่วม ตุลาคม พ.ศ. 2561
ที่มา : นิว 18 (<https://www.newtv.co.th/news/6709>)

ภายในทุ่งรับน้ำเมื่อน้ำถูกปล่อยเข้าทุ่ง สภาพภายในทุ่งจะเปรียบเสมือนทะเลที่มีน้ำท่วมลึก 1.80 – 2.00 เมตร ถนนจะถูกน้ำท่วมไม่สามารถสัญจรได้ จะต้องทำการสัญจรโดยเรือเท่านั้น หากเก็บเกี่ยวผลผลิตไม่ทันก็จำเป็นที่จะต้องปล่อยให้ผลผลิตถูกน้ำท่วมไป โดยไม่ได้รับการช่วยเหลือชดเชย เนื่องจากเกินกำหนดระยะเวลาในการเพาะปลูกแล้ว แต่เนื่องจากพื้นที่ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้เกษตรกรในพื้นที่จึงได้รับการสนับสนุนให้ทำการประมงเพื่อสร้างรายได้เสริมในช่วงที่มีน้ำท่วมทั่วพื้นที่ทั้งทุ่ง ด้วยการปล่อยพันธุ์ปลาให้แก่เกษตรกร แต่การส่งเสริมการทำประมงในทุ่งรับน้ำยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย จากการดำเนินการพบปัญหาต่าง ๆ สามารถสรุปได้ ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. พันธุ์ปลาที่นำมาส่งเสริมไม่สอดคล้องกับระยะเวลาในการกักเก็บน้ำในทุ่งรับน้ำ ปลาโตไม่ทันและขายไม่ได้ราคา
2. เกษตรกรไม่มีความเชี่ยวชาญในการทำประมง มีความถนัดในการทำนามากกว่า
3. ไม่มีการสงวนอาชีพประมงให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ทำให้มีแรงงานจากพื้นที่อื่นเข้ามาทำประมงในพื้นที่
4. ขาดการส่งเสริมทางด้านการตลาด

ระยะเวลาในการปล่อยน้ำเข้าทุ่งในแต่ละปีจะมีความแตกต่างกันตามสถานการณ์ของน้ำและการบริหารจัดการน้ำในแต่ละปีในแต่ละปี หากปีที่มีปริมาณน้ำระบายออกจากเขื่อนมีปริมาณอยู่ในเกณฑ์ปกติ (ปริมาณน้ำไหลผ่านสถานีสำรวจปริมาณน้ำท่า ณ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์มีปริมาณไม่เกิน 2,925 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที) ก็จะสามารถระบายน้ำออกจากทุ่งได้ตามปกติ เกษตรกรสามารถฟื้นฟูพื้นที่เพื่อเริ่มเพาะปลูกได้รวดเร็ว แต่หากปีใดที่ปริมาณน้ำเหนือมีมาก และมีการเร่งระบายน้ำออกจากเขื่อน ทำให้น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีปริมาณมาก ไม่สามารถระบายน้ำออกจากทุ่งได้ตามที่กำหนด เนื่องจากการระบายน้ำออกจากทุ่ง ต้องอาศัยความร่วมมือในการรับน้ำของแหล่งน้ำ หรือสถานการณ์น้ำของทุ่งรับน้ำทุ่งอื่น ๆ ที่อยู่ต่ำกว่าอีกด้วย มิฉะนั้นการเร่งระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำบางบาลจะเติมปริมาณน้ำในแม่น้ำและคลอง จนทำให้เกิดน้ำท่วมกับชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมตลิ่งของแม่น้ำและคลอง ส่งผลกระทบต่อการระบายน้ำของทุ่งรับน้ำทุ่งอื่น ๆ อีกด้วย มิฉะนั้นอาจทำให้เกิดความขัดแย้งต่อการระบายน้ำได้ ดังนั้น เกษตรกรต้องรอให้มีการระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำออกให้หมดจึงจะสามารถฟื้นฟูพื้นที่เพาะปลูกได้

ประโยชน์จากการสร้างคันกั้นน้ำล้อมรอบทุ่งรับน้ำ ทำให้สามารถควบคุมปริมาณน้ำภายในทุ่งรับน้ำได้ แก้ไขปัญหาการไหลเอ่อท่วมของแม่น้ำ จากแม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางบาล และคลองน้ำ ไปยังทุ่งนาได้ “ทำคันแล้ว มีข้อดีคือ มันช่วยระบายน้ำได้เร็ว เวลาน้ำมามาก ไม่ต้องรับน้ำเต็มๆ” ให้สัมภาษณ์โดยประชาชน อายุ 54 ปี อาชีพรับจัดเลี้ยง ที่มีบ้านอยู่ริมตลิ่งอยู่ในชุมชนระหว่างคันกั้นน้ำ บริเวณตำบลไทรน้อย แต่เนื่องจากชุมชนในอำเภอบางบาลส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำและคลองตั้งแต่อดีต คันกั้นน้ำจึงทำหน้าที่ในการกั้นน้ำไม่ให้ไหลออกจากพื้นที่ชุมชนระบายไปยังทุ่งรับน้ำได้ หากไม่มีการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง ตามสถานการณ์การบริหารจัดการน้ำตามปกติ น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจะมีระดับสูงขึ้นในช่วงปลายปี ซึ่งตรงกับช่วงที่ทำการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง แต่เนื่องจากสภาพความแปรปรวนในปัจจุบันทำให้ต้องมีการพร่องน้ำออกจากเขื่อนเพื่อเตรียมรับน้ำฝนนอกฤดูฤดูกาล การปล่อยน้ำออกจากเขื่อนทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาสูงขึ้น ดินน้ำในคลองบางบาลและแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาจากแม่น้ำเจ้าพระยาให้มีระดับน้ำสูงขึ้นเช่นเดียวกัน เมื่อระดับน้ำสูงขึ้นล้นตลิ่งแต่ไม่สามารถระบายเข้าสู่ทุ่งนาได้เนื่องจากมีคันกั้นน้ำล้อมรอบอยู่ ทำให้น้ำเอ่อท่วมอาคารบ้านเรือนริมตลิ่ง เกิดการกัดเซาะตลิ่งซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงของอาคาร รวมถึงพืชผลทางการเกษตรที่อยู่ในพื้นที่ระหว่างคันกั้นน้ำได้รับความเสียหายไปด้วย ดังเช่นใน พ.ศ. 2554 เป็นปีที่เกิดมหาอุทกภัย แม้จะมีการปล่อยน้ำเข้าทุ่งแล้ว น้ำในแม่น้ำและคลองก็มีระดับสูงจนท่วมบ้านเรือน แม้จะเป็นอาคารที่มีการยกใต้ถุนสูง แต่ก็ไม่เพียงพอถูกน้ำท่วมเสียหายอยู่ดี ตามที่เกษตรกรที่ทำนาในทุ่งรับน้ำบางบาล แต่มีที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่างคันกันน้ำ บริเวณตำบลบางบาลได้ให้ข้อมูลไว้ว่า “ในปี 2554 น้ำท่วมใหญ่ หนักที่สุด ต้องออกมาพักอาศัยตามถนน ชาวบ้านหากินไม่ได้ แต่รัฐบาลก็ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือ” ภายในปี พ.ศ. 2561 เป็นปีที่ไม่ได้มีน้ำท่วมใหญ่ แต่อำเภอบางบาลยังถูกใช้เป็นพื้นที่รับน้ำ มีการปล่อยน้ำเข้าทุ่งตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ก่อนที่จะถึงระยะเวลาในการปล่อยน้ำเข้าทุ่งนั้น น้ำในแม่น้ำและคลองรอบทุ่งบางบาล ได้มีการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำจนเกิดการเอ่อท่วมพื้นที่ชุมชนระหว่างคันกันน้ำหลายครั้ง “ตั้งแต่ต้นปีมาแถวนี้ก็โดนน้ำท่วมขึ้นๆ ลงๆ มา 6 ครั้งแล้ว” กล่าวโดยเจ้าของกิจการร้านค้าบริเวณวัดไผ่ล้อม ตำบลสะพานไทย หากยังไม่ถึงระยะเวลาในการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง ชุมชนริมตลิ่งจะต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการท่วมของน้ำในบริเวณพื้นที่ แม้จะมีการยกระดับบ้าน สร้างบ้านมีได้ถุน แต่หากมีปริมาณน้ำมากเกินไป ก็สามารถสร้างความเสียหายให้กับชุมชนได้ จึงมีการเรียกร้องให้ระบายน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ ซึ่งการระบายน้ำเข้าทุ่งรับน้ำก่อนกำหนดก็จะทำให้น้ำเข้าท่วมผลผลิตเสียหายได้ ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเกษตรกร โดยที่เกษตรกรส่วนหนึ่งมีบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ในชุมชนรับน้ำ

ในช่วงของการกักเก็บน้ำไว้ในทุ่งรับน้ำ เป็นช่วงที่มีน้ำท่วมทั้งในพื้นที่เกษตรซึ่งเป็นทุ่งรับน้ำและพื้นที่ชุมชน ทั้งชุมชนที่อยู่ในทุ่งรับน้ำ ชุมชนที่อยู่ระหว่างคันกันน้ำและชุมชนที่อยู่นอกทุ่งรับน้ำ จะมีเพียงชุมชนบางส่วนในอำเภอบางบาลที่ไม่ถูกน้ำท่วม เช่น ชุมชนในตำบลมหาพราหมณ์ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึงตามธรรมชาติอยู่แล้ว สถานการณ์การท่วมของน้ำในแต่ละปีจะมีความแตกต่างกัน การท่วมปกติ ประชาชนในพื้นที่จะสามารถสัญจรได้ด้วยเรือไปยังถนนที่เป็นคันกันน้ำซึ่งจะไม่ถูกน้ำท่วม และระดับน้ำจะท่วมแค่ระดับได้ถุนบ้านยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่หากปีที่มีการท่วมหนัก ได้แก่ พ.ศ. 2531, พ.ศ. 2535, พ.ศ. 2538, พ.ศ. 2545, พ.ศ. 2549 และโดยเฉพาะ พ.ศ. 2554 เป็นปีที่มีระดับน้ำท่วมสูง และมีระยะเวลาในการท่วมยาวนาน ทำให้เกิดความเสียหายทั้งพื้นที่เกษตรและอาคารบ้านเรือน หน่วยงานท้องถิ่นได้แก่ อำเภอ, องค์การบริหารส่วนตำบล, เทศบาลตำบล, สำนักงานป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติอำเภอ และเกษตรอำเภอ จะบรรเทาความเดือดร้อนตามความรับผิดชอบและความสามารถของหน่วยงาน “อบต. จะเอากะสอบทรายไปกั้นเพื่อป้องกันน้ำท่วมเข้าพื้นที่อื่นที่มีความสำคัญเสียหาย เช่น อำเภอ พื้นที่ค้าขาย” เจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำเต้าใหญ่สัมภาษณ์ เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้านเทศบาลตำบลพระขาวที่กล่าวว่า “มีการทำอาหารไปแจกด้วยงบของ อบต.” ในด้านของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “ถ้าข้างนอกได้ทราบข่าว ก็จะมาช่วย เอาถุงยังชีพมาแจก... ..มีการกางเต็นท์ให้เป็นจุดอพยพชั่วคราว” ซึ่งเป็นประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่างคันกันน้ำ บริเวณตำบลกบเจา บ้านเรือนได้รับความเสียหาย แต่พื้นที่อำเภอบางบาลมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เกษตรอำเภอจึงเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับเกษตรกรในพื้นที่ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ ปัญหาและความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจึงอยู่ในความรับผิดชอบดูแลความเสียหายที่เกิดขึ้นตามไปด้วย ในการดูแลพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ดังนั้น เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอจึงได้ให้ข้อมูลว่า “เกษตรอำเภอมีหน้าที่ในการส่งเสริมทางการเกษตร แต่ได้รับมอบหมายงานเกินหน้าที่ เพราะว่าเราสามารถรู้จักคนในพื้นที่ที่เขาเป็นเกษตรกรได้มากกว่า เวลาเมื่อไรเขาก็มาให้เราช่วย” หน่วยงานในท้องถิ่นในอำเภอบางบาลมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ไม่ใช้ภารกิจหรือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หน้าที่หลักของหน่วยงานก็ตาม แต่เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากการดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ทำให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือดูแลประชาชน เข้ามามีบทบาทกับการบริหารจัดการน้ำด้วย

การปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำและการระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายภาคส่วนสามารถแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับผลกระทบจากการบริหารจัดการน้ำได้ 2 กลุ่มหลักๆ ได้แก่ กลุ่มที่ได้รับความเสียหายจากการทำเกษตร, และกลุ่มที่อาคารบ้านเรือนได้รับความเสียหาย เป็นความเสียหายที่ได้รับจากการท่วมของน้ำทั้งจากลักษณะการท่วมตามธรรมชาติและการท่วมจากการควบคุมปริมาณน้ำ ความเสียหายที่เกิดขึ้นได้รับการดูแลบริหารจัดการจากหน่วยงานท้องถิ่นในภาครัฐ โดยมีรายละเอียดในการปฏิบัติงาน ดังนี้

ตารางที่ 5.1 แสดงหน่วยงานและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล

หน่วยงาน	หน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล
โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาล	- ดูแล บำรุงรักษา ซ่อมแซมระบบชลประทานของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล - ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อแจ้งสถานการณ์น้ำเพื่อดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้
โรงสูบน้ำ	ควบคุมการสูบน้ำเพื่อการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำและระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำตามระยะเวลาที่กรมชลประทานกำหนดหรือตามความต้องการของเกษตรกร
องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบล	- ช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อน - ประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล
อำเภอบางบาล	- ช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อน - ประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล - สำรวจและรวบรวมข้อมูลความเสียหาย - ประสานงานกับหน่วยงานระดับจังหวัด
เกษตรกรอำเภอ	- ส่งเสริมพันธุ์พืชและพันธุ์ปลาในการสร้างรายได้ - สำรวจและรวบรวมข้อมูลความเสียหาย

ที่มา : ที่ว่าการอำเภอบางบาล (2561)

การบริหารจัดการน้ำในโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลมีกรมชลประทานเป็นผู้ดำเนินการตัดสินใจในการวางแผนกำหนดระยะเวลาในการเพาะปลูก การปล่อยน้ำเข้าสู่ทุ่งรับน้ำ และปริมาณน้ำที่จะปล่อยเข้าทุ่ง ส่วนหน่วยงานอื่น ๆ เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริการประชาชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในอำเภอได้ ซึ่งอำเภอบางบาลมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากไปจากวิถีชีวิตเดิมหลังจากการกำหนดให้พื้นที่บางส่วนเป็นทุ่งรับน้ำ แนวทางการดำเนินการไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด นอกจากนี้ ยังขาดความชัดเจนในการรับรู้รายละเอียดของโครงการทุ่งรับน้ำ แต่อาศัยความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เคยชินในการดำรงชีวิตในพื้นที่น้ำท่วมเพื่อเตรียมตัวและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์น้ำที่เปลี่ยนแปลงไป “วิถีชีวิตเดิมของชุมชนบางบาล อยู่กับน้ำมาตลอดอยู่แล้ว ลักษณะบ้านเรือนจะสร้างยกใต้ถุนสูง ก็คิดว่าไม่ได้รับผลกระทบอะไรมากนัก ซึ่งจะไม่เหมือนกับเกษตรกรที่ต้องวางแผนปลูกกับเกี่ยวข้าวให้ได้ก่อนที่น้ำจะมา ปกติกรมชลประทานจะก็จะแจ้งข่าวเรื่องน้ำท่วม ปริมาณน้ำ น้ำแล้งให้ชาวบ้านรู้ก่อนอยู่แล้ว”¹¹ แต่การดำรงชีวิตในอำเภอบางบาลเริ่มเปลี่ยนแปลงไป การก่อสร้างอาคารในปัจจุบันเปลี่ยนจากการสร้างบ้านใต้ถุนสูงเป็นการถมที่และสร้างอาคารส่งผลกระทบต่อการระบายน้ำของแหล่งน้ำ หรือการสร้างบ่อทรายภายในทุ่งรับน้ำ เมื่อน้ำเข้าท่วมภายในทุ่ง จะไม่สามารถสังเกตเห็นความลึกของบ่อทรายภายในทุ่งได้ก่อให้เกิดอันตรายในช่วงที่มีการกักเก็บน้ำไว้ในทุ่ง

ในช่วงที่มีการกักเก็บน้ำไว้ในทุ่งอยู่ในช่วงฤดูน้ำหลาก จนทำให้เกิดการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำเพื่อลดยอดน้ำในแม่น้ำไม่ให้น้ำท่วมสร้างความเสียหายในบริเวณกว้าง แม้จะมีการกักเก็บน้ำไว้ในทุ่งรับน้ำ แต่น้ำในแม่น้ำก็ยังคงมีระดับที่สูงพอที่จะสร้างความเสียหายให้กับอาคารบ้านเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณริมตลิ่ง ในขณะที่นอกช่วงฤดูน้ำหลากชุมชนริมตลิ่งยังมีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับระดับน้ำในแม่น้ำและคลองที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและไม่สามารถระบายน้ำไปยังพื้นที่อื่นได้เนื่องจากมีคันกั้นน้ำขวางอยู่ เพื่อบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น หน่วยงานท้องถิ่นได้ดำเนินการช่วยเหลือและเยียวยาให้ประชาชนในพื้นที่สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ ซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอของการดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล แต่การช่วยเหลือไม่สามารถทำได้เพียงพอ เนื่องจากขอบเขตของอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ

5.2.3 ช่วงระยะภายหลังการระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำ

เมื่อระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำแล้วเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่ที่จะทำการบำรุงซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้นกับพื้นที่เกษตรและอาคารบ้านเรือน หากเป็นการเอ่อท่วมในลักษณะของธรรมชาติ ความเสียหายจะมีไม่มากเนื่องจากประชาชนคุ้นเคยกับการดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่น้ำท่วม แต่หากเป็นการเอ่อท่วมที่มากกว่าปกติ มีระดับน้ำสูง และมีระยะเวลาในการท่วมยาวนานกว่าปกติ ทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นรุนแรงขึ้น จนประชาชนไม่สามารถฟื้นฟูได้ด้วยตนเองและต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ

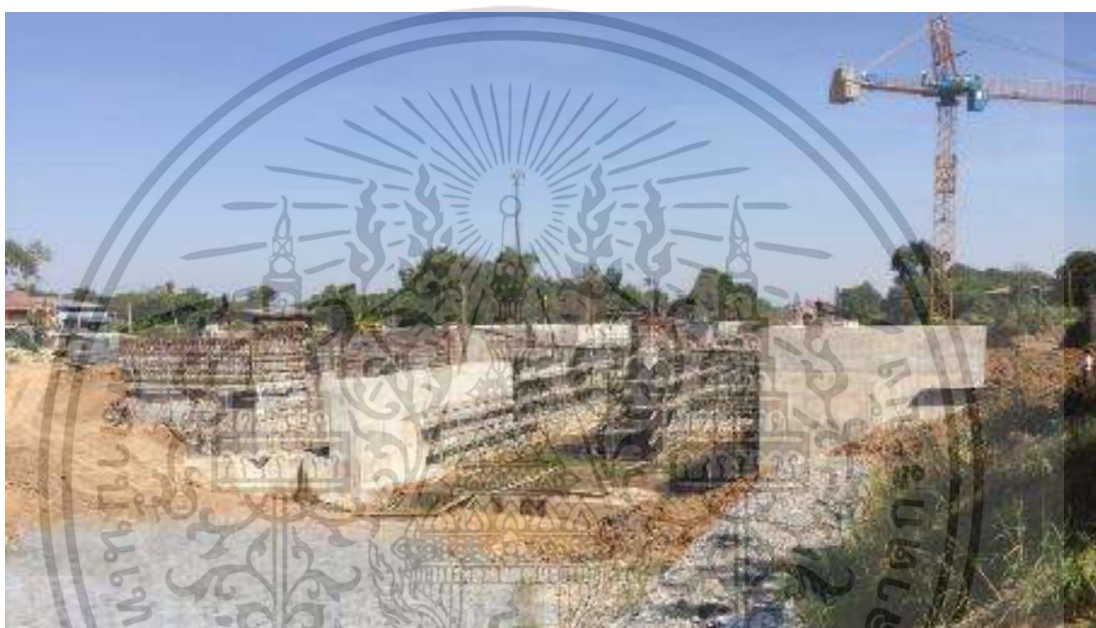
การช่วยเหลือของหน่วยงานรัฐ แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การบำรุงซ่อมแซมสาธารณะ เช่น ถนน, โรงเรียน, ศูนย์รับเลี้ยงเด็กเล็ก และระบบชลประทาน เป็นต้น
2. การชดเชยช่วยเหลือพื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับความเสียหาย
3. การชดเชยช่วยเหลืออาคารบ้านเรือนที่ได้รับความเสียหาย

นอกจากการซ่อมแซมระบบชลประทานในพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายเพื่อเตรียมการสำหรับการใช้งานในการควบคุมปริมาณน้ำในทุ่งรับน้ำของโครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาลแล้ว

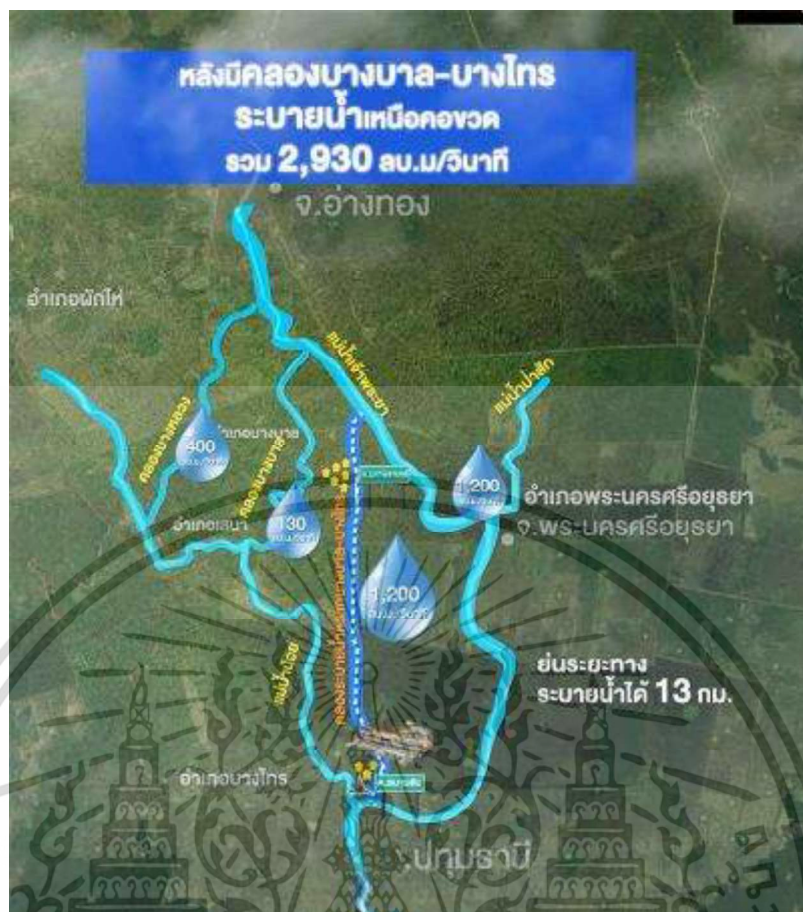
¹¹ เจ้าหน้าที่ศูนย์บรรเทาสาธารณภัยอำเภอบางบาล อาศัยอยู่ในอำเภอบางบาล อยู่ในครอบครัว
เอกสารนี้: ชาวบางบาล, สัมภาษณ์, 27 มกราคม 2562 เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำบลและเทศบาลตำบลยังรับหน้าที่ในการก่อสร้างระบบชลประทานเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย เช่น การก่อสร้างกำแพงกันน้ำหรือซ่อมแซมถนนซึ่งทำหน้าที่เป็นคันกันน้ำอีกด้วย ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับระบบชลประทานในพื้นที่ ไม่ได้เกิดขึ้นจากน้ำเพียงอย่างเดียว แต่ยังเกิดจากการทำลายหรือใช้งานของประชาชนในพื้นที่ที่ต้องการระบายน้ำออกจากพื้นที่ เช่น การเปิดประตูน้ำ, การทำลายคันกันน้ำเพื่อระบายน้ำ และการลักลอบสูบน้ำ เป็นต้น¹² ในส่วนของระบบชลประทานขนาดใหญ่ นอกเหนือจากที่หน่วยงานท้องถิ่นสามารถทำได้เนื่องจากข้อจำกัดของอำนาจหน้าที่และงบประมาณ กรมชลประทานจะเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างขนาดใหญ่ ได้แก่ การก่อสร้างประตูระบายน้ำ หรือการตัดคลองระบายน้ำ เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมในอำเภอบางบาล

รูปที่ 5.9 การก่อสร้างประตูระบายน้ำคลองบางบาล
ที่มา ผู้วิจัย : 2564

¹² เจ้าหน้าที่ประจำโรงสูบน้ำที่ 1 โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาล, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม เอกสารนี้²⁵⁶¹เอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 5.10 โครงการคลองระบายน้ำบางบาล – บางไทร
ที่มา : แนวหน้า (<https://www.naewna.com/local/519960>)

รูปที่ 5.11 การก่อสร้างกำแพงกันดินเพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่งคลองบางบาล
ตำบลพระขาว อำเภอบางบาล
ที่มา : ผู้วิจัย (2562)

ยังคงมีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างเรื่อยมา ทุ่งรับน้ำ เป็นเพียงแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ยังมีประชาชนในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อนจากน้ำท่วม โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ระหว่างคันกันน้ำที่ได้รับความ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสียหายทั้งพื้นที่เกษตรกรรมและอาคารบ้านเรือน ที่ต้องการความช่วยเหลือขอความช่วยเหลือที่เกิดขึ้น แต่ค่าชดเชยที่ได้กลับไม่เพียงพอกับความเสียหายที่เกิดขึ้น และยังขาดความสม่ำเสมอในการชดเชยอีกด้วย ในปี พ.ศ. 2554 เป็นปีที่ได้รับค่าชดเชยในการซ่อมแซมบ้าน ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานส่วนกลางและหน่วยงานเอกชนในรูปแบบของถุงยังชีพและค่าชดเชย “การไปลงทะเบียนกับเกษตรทุกปีว่าจะปลูกอะไร พอเกิดอุทกภัย ก็จะได้รับความช่วยเหลือ ตามที่ไปลงทะเบียน โดยได้นับเงินเยียวยาคิดเป็นต่อไร่ 1,000-1,800 โดยประมาณ”ให้สัมภาษณ์โดยประชาชน อายุ 54 ปี อาชีพรับจัดเลี้ยง ที่มีบ้านอยู่ริมคลองอยู่ในชุมชนระหว่างคันกันน้ำ บริเวณตำบลไทรน้อย แต่ในขณะที่ปีอื่น ๆ อำเภอบางบาลยังต้องรับน้ำเข้าทุ่งรับน้ำแต่เนื่องจากสถานการณ์น้ำท่วมไม่ได้สร้างความเสียหายทั่วประเทศ ประชาชนในอำเภอบางบาลก็ไม่ได้รับค่าชดเชย “การช่วยเหลือไม่ได้แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ เลย”¹³ พื้นที่เกษตรกรรมที่ได้รับผลกระทบได้รับการชดเชยช่วยเหลือโดยงบประมาณจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้แก่เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนตามจำนวนพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ แต่ยังคงมีเกษตรกรที่เช่าพื้นที่ในการทำเกษตรบางส่วนที่ไม่สามารถรับค่าชดเชยได้เนื่องจากรูปแบบการเช่าพื้นที่ที่แตกต่างกัน “การเช่าพื้นที่ทำนามี 3 ลักษณะคือ การเช่าแบบมีสัญญา, การเช่าด้วยวาจา ไม่มีสัญญา และการเช่าแบบแอบแฝง บางทีเป็นการปล่อยให้เช่าของนายทุนเจ้าของพื้นที่เพื่อเลี้ยงภาษี เช่าแบบแอบแฝง เกษตรกรจะไม่ได้รับค่าชดเชยเพราะไม่ได้ขึ้นทะเบียนไว้”¹⁴ ขยายเรื่องการเช่าที่นา ส่วนเกษตรกรที่ได้รับค่าชดเชยจากความเสียหายที่เกิดขึ้นในแต่ละปี ไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละปี เช่นเดียวกันกับค่าชดเชยความเสียหายของอาคารบ้านเรือนโดยอำเภอ ที่ไม่สม่ำเสมอ นอกจากจำนวนเงินแล้วยังมีระเบียบกระบวนการพิจารณาเพื่อจ่ายค่าชดเชยที่แตกต่างกัน ทำให้ค่าชดเชยที่ประชาชนได้รับเปลี่ยนแปลงไปตามเกณฑ์การประเมินตามที่เจ้าหน้าที่ด้านการเงินและเบิกจ่ายงบประมาณของที่ว่าอำเภอบางบาลได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าชดเชยภายหลังปล่อยน้ำออกจากทุ่งรับน้ำว่า “บางปีได้ บางปีไม่ได้ แต่น้ำยังท่วมอยู่ทุกปี ปีนี้มีการเปลี่ยนแปลง มีความยุ่งยากขึ้น ต้องมีรูปถ่ายก่อนกับหลังน้ำท่วม ให้กำหนดไปยื่นอยู่ด้วยเป็นหลักฐาน ไม่สามารถทำได้จริงเลยไม่ได้รับค่าชดเชย” “ขึ้นอยู่กับส่วนกลางเป็นคนพิจารณา บางทีชาวบ้านที่เคยได้ ปีนี้ไม่ได้ เขาก็คิดว่าเราโกง ยิ่งกับข่าวที่มีอยู่ตอนนี้ด้วย”¹⁵ หากไม่มีนโยบายหรือโครงการสนับสนุนจากส่วนกลางที่จัดสรรงบประมาณเนื่องจากความเสียหายที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์น้ำในแต่ละปี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้ดำเนินการช่วยเหลือเอง ภายใต้อำนาจหน้าที่ที่จำกัดจำเป็นต้องช่วยเหลือฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะที่ได้รับผลกระทบก่อน เช่น โรงเรียนเด็กเล็ก, ถนน และคันกันน้ำ และคัดเลือกครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบหนักในการช่วยเหลือ “มีการช่วยเหลือในการสร้างบ้านใหม่ที่พังไปเพราะตลิ่งทรุด กับการทยอยสร้างกำแพงกันตลิ่งตามงบประมาณ”¹⁶ ซึ่งไม่เพียงพอต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงหรือค่าชดเชยช่วยเหลือก็ไม่เพียงพอในการซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้น “ถึงจะได้เงินมาแต่ก็ไม่พอ” เกษตรกร เทศบาลตำบลพระบาทที่ทำงานอยู่ในทุ่งรับน้ำกล่าว ความไม่สม่ำเสมอของการจ่าย

¹³ ประชาชน อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุ่งรับน้ำ ตำบลวัดน้อย, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2561

¹⁴ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ อำเภอบางบาล, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2561

¹⁵ เจ้าหน้าที่อำเภอบางบาล, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2561

¹⁶ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านค้อ, สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2561 ใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ค่าชดเชยส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนหลักเกณฑ์การประเมินที่มีขั้นตอนซับซ้อนมากขึ้นเพื่อป้องกันการทุจริตโดยจะต้องแสดงหลักฐานความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งตัวแทนเพื่อตรวจสอบความเสียหายที่เกิดขึ้น ”ผู้ใหญ่บ้านสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลสำหรับการกำหนดการจ่ายค่าชดเชย” กำหนดตำบลหลวงโตดกล่าวเกี่ยวกับมาตรการการเก็บข้อมูลภายหลังน้ำท่วมเพื่อเสนอของบประมาณในการซ่อมแซม การช่วยเหลือและการชดเชยในกรณีน้ำท่วมเสียหายในแต่ละครั้งจึงแตกต่างกัน และหากกรณีที่มีครัวเรือนที่ได้รับความเสียหายมาก งบประมาณในระดับท้องถิ่นไม่เพียงพอ ต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในระดับจังหวัดหรือส่วนกลาง “ปีนี้ชาวบ้านไม่พอใจ ยังไม่ได้รับเงินช่วยเหลือ เพราะรัฐบาลเข้มงวดกับการขอเงินซ่อมแซมบ้านที่พังตอนน้ำท่วม ต้องมีรูปเทียบพร้อมผู้ใหญ่ไปยื่นเปรียบเทียบความเสียหาย ทำไม่ได้จริง ปีนี้จะไม่ได้อะไร ชาวบ้านเขาก็ไม่พอใจ หาว่า อำเภอกอง อำเภอย่อมช่วย”¹⁷

แม้จะมีการสร้างระบบชลประทานเพื่อควบคุมปริมาณน้ำของทุ่งรับน้ำแล้ว แต่การควบคุมปริมาณน้ำได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่รอบข้างอีกด้วย ทำให้มีประชาชนได้รับความเดือดร้อน ความไม่สามารถในการดำเนินการได้ตามข้อเสนอหรือข้อตกลง เมื่อไม่สามารถควบคุมน้ำได้ตามที่วางแผนไว้ทำให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่เกษตรและอาคารบ้านเรือน จำเป็นต้องมีการจ่ายค่าชดเชยตามข้อเสนอที่ได้ตกลงกันไว้ แต่ก็ยังไม่สามารถจ่ายค่าชดเชยได้อย่างเพียงพอและรวดเร็ว ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในการดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำ และกลายเป็นความขัดแย้ง ทั้งจากประชาชนในพื้นที่ หรือความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่อาคารบ้านเรือนได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมซึ่งต้องการให้ฝนน้ำเข้าทุ่งเพื่อลดระดับน้ำในชุมชนและเกษตรกรในทุ่งรับน้ำที่ไม่ต้องการให้น้ำเข้าท่วมผลผลิตเสียหาย ขณะที่เกษตรกรบางส่วนก็เป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชน

5.3 สรุปสภาพชุมชนศึกษาและการบริหารจัดการน้ำทุ่งรับน้ำบางบาล

การดำเนินการบริหารจัดการน้ำในอำเภอบางบาลตามวัตถุประสงค์ของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ยังคงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตต่อประชาชนในพื้นที่ ทั้งความเสียหายต่อผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในอำเภอ และความเสียหายของอาคารบ้านเรือน โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณริมตลิ่ง แผนการดำเนินโครงการที่กำหนดไว้ไม่สามารถดำเนินการได้ทั้งหมดเนื่องจากควบคุมปริมาณน้ำภายในทุ่งรับน้ำมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์น้ำภายนอกทุ่งรับน้ำด้วย ประกอบกับข้อจำกัดของอำนาจหน้าที่ในการชดเชยช่วยเหลือบรรเทาความเสียหายให้กับประชาชนของหน่วยงานท้องถิ่น ภายใต้การบริหารจัดการของหน่วยงานส่วนกลางของภาครัฐ ประชาชนจึงต้องปรับตัวตามสถานการณ์ โดยมีพื้นฐานจากการดำรงชีวิตในพื้นที่น้ำท่วมเดิมอยู่แล้ว แต่การพัฒนาพื้นที่เป็นทุ่งรับน้ำยังไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ได้ตามไปด้วย ประชาชนยังเสียโอกาสในการสร้างรายได้ในพื้นที่และได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมเป็นบางครั้ง รวมถึงไม่ได้ค่าชดเชยตามที่กำหนดไว้

เอกสารนี้¹⁷ เจ้าหน้าที่อำเภอบางบาล, สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2561 นั้น ไม่นุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.2 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ แนวทางการดำเนินการ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ	แนวทางการดำเนินการ	สถานการณ์ที่เกิดขึ้น
- ให้ประชาชนในพื้นที่ยอมรับหลักการของการบริหารจัดการน้ำและยินยอมให้ใช้ประโยชน์ในการกักเก็บน้ำช่วงน้ำท่วม	การให้ข้อมูลผ่านการประชุมลูกบ้านตามโครงสร้างการปกครอง การแจ้งข่าวสารผ่านสื่อ	ประชาชนในพื้นที่ทราบรายละเอียดของโครงการแตกต่างกัน แต่ปรับตัวได้เนื่องจากความเคยชิน
- ให้ประชาชนยอมรับข้อกำหนดในการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่รับน้ำ	- การส่งเสริมอาชีพประมงในช่วงปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ - การส่งเสริมพันธุ์ข้าวโตไว ใช้ระยะเวลาสั้น	- มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น ธุรกิจปศุสัตว์ การสร้างที่พักอาศัย - รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่รับน้ำ
- ให้ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิม มีรายได้เสริมในช่วงน้ำท่วม	การส่งเสริมการทำประมงในช่วงที่มีการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ	- ประชาชนเสียโอกาสในการปลูกข้าวในช่วงที่มีการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการทำนาสูง - พันธุ์ปลาที่ส่งเสริมการทำประมงไม่สอดคล้องกับช่วงเวลา
- มีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยเดิมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม ด้วยการสร้างผนังกันน้ำหรือทำการติดบ้านให้พื้นระดับน้ำท่วม รวมถึงการย้ายที่พักที่อยู่โดดเดี่ยวไปยังพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง และยกระดับถนน ระบบสาธารณูปโภคให้สามารถใช้ได้ในช่วงน้ำท่วม	มีการก่อสร้างและปรับปรุงคันกั้นน้ำและกำแพงกันดินเพื่อป้องกันการพังทลายบริเวณตลิ่ง	ยังมีอาคารบ้านเรือนที่ได้รับ ความเสียหายอยู่ โดยเฉพาะชุมชนริมตลิ่ง ที่อยู่ระหว่างคันกั้นน้ำ
- จัดระบบการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและเกษตรกรรมให้มีความชัดเจน		- การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ เช่น ธุรกิจปศุสัตว์ การสร้างที่พักอาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรณีใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่หรือทำซ้ำโดยไม่ได้รับอนุญาต

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.2 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ	แนวทางการดำเนินการ	สถานการณ์ที่เกิดขึ้น
		- การเปลี่ยนเจ้าของที่ดิน เป็นคนภายนอกพื้นที่ เกษตรเป็นผู้เช่าที่ดิน ทำนา
- มีการชดเชยความเสียหายที่ยุติธรรมและรวดเร็ว เมื่อเกิดความเสียหายมากกว่าที่กำหนดไว้ตามข้อตกลง	การดำเนินการสำรวจความเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังการระบายน้ำออกจากทุ่งรับน้ำแล้ว	- ค่าชดเชยไม่เพียงพอกับความเสียหายที่เกิดขึ้น - การชดเชยมีความล่าช้า ไม่มีความสม่ำเสมอในแต่ละปี ขึ้นอยู่กับสถานการณ์น้ำท่วมระดับประเทศ
- จัดทำระบบชลประทานเพื่อทำนาปีและนาปรัง	การสร้างระบบชลประทานทั่วพื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาล	- บางปีไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากน้ำแล้ง - การกระจายน้ำทั่วทุ่งใช้ระยะเวลาามาก
- ส่งเสริมการเพาะปลูกเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกในพื้นที่น้ำท่วมถึงได้	การส่งเสริมพันธุ์ข้าวโตไว ใช้ระยะเวลาสั้น	พันธุ์ข้าวที่สนับสนุนไม่ทนต่อการถูกน้ำท่วม
- กำหนดให้มีมาตรการทางกฎหมาย เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน		การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น อรุณกิจบ่อทราย การสร้างที่พักอาศัย
- สร้างระบบเตือนภัยการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตและย้ายทรัพย์สินมีค่าได้ทัน	การให้ข้อมูลผ่านการประชุมลูกบ้านตามโครงสร้างการปกครอง การแจ้งข่าวสารผ่านสื่อและสื่อออนไลน์	- ประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในการเตรียมรับมือกับน้ำท่วม - ประชาชนอาศัยความเคยชินในการป้องกันความเสียหายจากน้ำท่วม
- เสริมคันกันน้ำรอบพื้นที่เพื่อควบคุมระดับน้ำที่กักเก็บภายในบริเวณทุ่งรับน้ำ	การก่อสร้างถนนเป็นแนวคันกันน้ำตลอดแนวแม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางบาล และคลองน้อย ล้อมรอบทุ่งรับน้ำบางบาลที่สภาพเป็นเกาะ	ชุมชนที่อยู่ระหว่างคันกันน้ำเผชิญกับความถี่การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำที่ไม่สามารถระบายออกไปนอกคันกันน้ำได้

ที่มา : ผู้วิจัย 2565

สำหรับพื้นที่ที่ประชาชนมีความคุ้นเคยกับสถานการณ์น้ำท่วมอยู่แล้ว การพัฒนาเป็นพื้นที่รับเอกสารน้ำจึงไม่ใช่เรื่องยากที่จะสร้างความเข้าใจในหลักการของโครงการ แต่เนื่องจากข้อเสนอของแนวไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทางการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่เพื่อการดำเนินโครงการไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นจริง ไม่สามารถสร้างความพึงพอใจต่อการดำเนินการได้ ทำให้เกิดความแตกต่างของเป้าหมายในการดำรงชีวิตในพื้นที่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม ความเสียหายที่เกินระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อระดับความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการ แม้การดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำจะมีแผนเพื่อลดความเสียหายให้ได้มากที่สุด แต่ยังไม่เพียงพอ และก่อให้เกิดความขัดแย้ง จนถึงระดับที่ไม่ให้ความร่วมมือต่อแผนการดำเนินการได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 6

วิเคราะห์

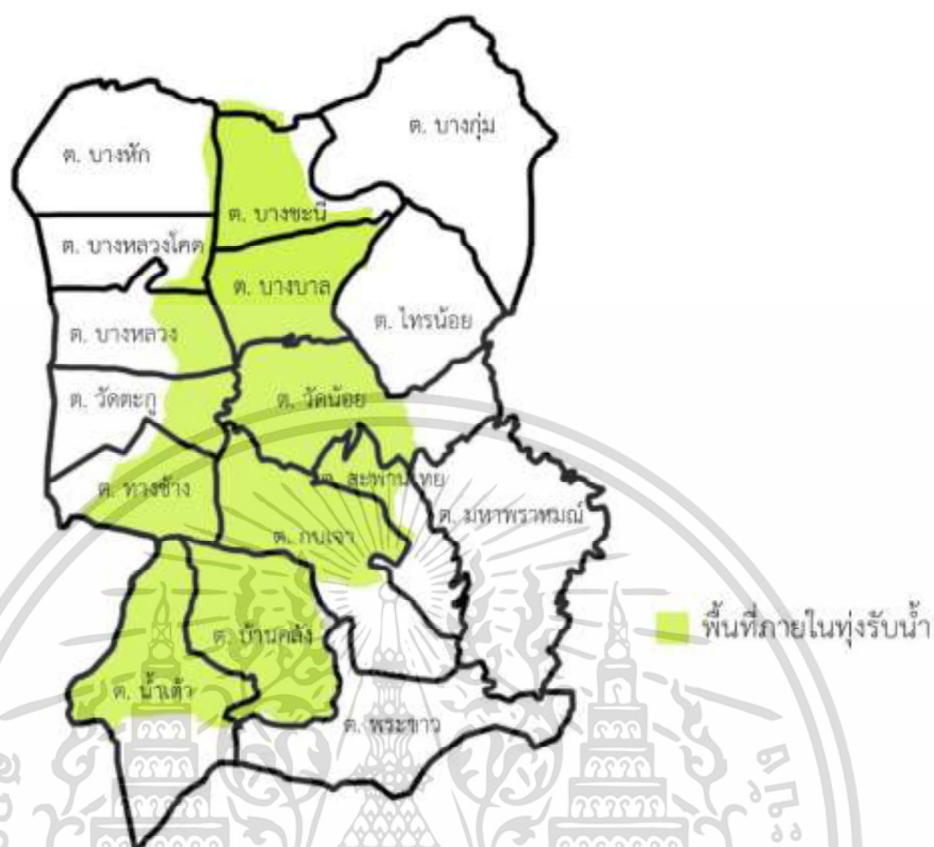
จากการเก็บข้อมูลการบริหารจัดการน้ำของทุ่งรับน้ำบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทุ่งนาให้เป็นพื้นที่รับน้ำชั่วคราวในลักษณะของแก้มลิง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมต่อประชาชนในพื้นที่ภายใต้การบริหารจัดการน้ำของภาครัฐที่สอดคล้องกับนโยบายการบริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำของประเทศ รวมถึงการบริการประชาชนในพื้นที่เพื่อรักษาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับพื้นที่รับน้ำได้

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสำรวจพื้นที่ทุ่งรับน้ำตามพื้นที่ศึกษาเปรียบเทียบกับแนวทางหรือนโยบายการบริหารจัดการน้ำและอำนาจหน้าที่ของภาครัฐในการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบของทุ่งรับน้ำ เพื่อแสดงข้อมูลของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำ เปรียบเทียบกับแนวทางหรือนโยบายในการบริหารจัดการทุ่งรับน้ำ ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดทำโครงการทุ่งรับน้ำ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ การวิเคราะห์ด้านกายภาพที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และการวิเคราะห์ด้านการบริหารจัดการน้ำอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง

6.1 การวิเคราะห์ด้านกายภาพที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน

การปรับสภาพเป็นพื้นที่ทุ่งรับน้ำ คือการสร้างแนวกำแพงกั้นน้ำล้นทุ่งนาและพื้นที่เกษตรของอำเภอบางบาล โดยอาศัยขอบเขตที่แบ่งกันด้วยแม่น้ำและคลองที่ไหลผ่านอำเภอบางบาล ร่วมกับการสร้างเส้นทางคมนาคมต่าง ๆ ทำให้เกิดการแบ่งพื้นที่ของอำเภอบางบาลออกเป็นส่วนๆ ได้แก่ พื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำบางบาล, พื้นที่ชุมชนระหว่างคันกั้นน้ำ และพื้นที่ภายนอกทุ่งรับน้ำในอำเภอบางบาล ซึ่งแต่ละพื้นที่จะได้รับผลกระทบหรือส่งผลกระทบต่อกันต่าง ๆ ต่อชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในอำเภอบางบาลที่แตกต่างกัน ดังนี้

6.1.1 พื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำบางบาล

รูปที่ 6.1 ขอบเขตพื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ที่มา : ผู้วิจัย (2565)

ทุ่งรับน้ำบางบาลเป็นพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการทุ่งรับน้ำมากที่สุดเนื่องจากเป็นพื้นที่รับน้ำ และยังเป็นพื้นที่ทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในอำเภอบางบาลที่ประกอบอาชีพนี้มาตั้งแต่อดีต แม้ในปัจจุบันจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ไปบ้าง ทั้งการเปลี่ยนการทำนาเป็นการทำสวน การทำประมง รวมถึงการทำปศุสัตว์ แต่ยังเป็นส่วนน้อย

เนื่องจากพื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำเป็นพื้นที่ทำนา จึงมีการกำหนดให้มีระยะเวลาในการทำนาให้สามารถเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวได้ก่อนทำการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ แต่ยังมีปัญหาในการเพาะปลูกให้ตรงกับระยะเวลาที่กำหนดเนื่องจากการส่งน้ำในระบบชลประทานภายในทุ่งรับน้ำซึ่งมีพื้นที่กว้างใหญ่ ทำให้การเริ่มต้นเพาะปลูกไม่สามารถทำได้พร้อมกันทั้งทุ่ง ส่งผลให้ไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้พร้อมกันทั้งทุ่ง และเสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วมเมื่อทำการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง

ทุ่งรับน้ำบางบาลเป็นพื้นที่ที่มีความลาดเอียงจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ การระบายน้ำออกจากทุ่ง จะใช้จุดระบายน้ำทางทิศใต้ของทุ่งบริเวณตำบลน้ำเต้าเป็นหลัก ทำให้พื้นที่ทำน้บริเวณนี้ต้องเผชิญกับน้ำท่วมสูงเนื่องจากเป็นพื้นที่ต่ำและน้ำท่วมเป็นเวลานานเนื่องจากต้องระบายน้ำในปริมาณมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้ การดำเนินการปล่อยน้ำเข้าทุ่งเพื่อป้องกันน้ำท่วมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนล่างไม่ได้ถูกดำเนินการสม่ำเสมอทุกปี ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในลุ่มน้ำ ซึ่งปริมาณน้ำในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามีความเกี่ยวข้องกับลุ่มแม่น้ำหลายสายทั้งในภาคเหนือและภาคกลาง ทำให้การคาดการณ์และเตรียมการเพื่อการเพาะปลูกไม่สามารถทำได้อย่างแม่นยำ เกษตรกรมีความเสี่ยงในการเพาะปลูกและสูญเสียโอกาสในการเพาะปลูกไป ในทางกลับกัน เมื่อถึงระยะเวลาในการเพาะปลูกเกษตรกรไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้เนื่องจากน้ำจากเขื่อนเจ้าพระยา ยังไม่ได้ถูกปล่อยลงมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา ระดับน้ำในแม่น้ำไม่มากพอที่จะสูบน้ำเข้าทุ่งเพื่อเริ่มทำการเกษตร และระบบชลประทานยังไม่สามารถใช้งานได้เต็มที่ประสิทธิภาพ แต่ระยะเวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้เกษตรกรต้องดำเนินการหาหน้าเองซึ่งจะเป็นการเพิ่มต้นทุนในการผลิต เมื่อรายได้ไม่คุ้มค่าในการทำนา เกษตรกรจะเกิดแนวคิดที่จะประกอบอาชีพอื่น แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่ถนัดและไม่มีความชำนาญ ค่าชดเชยที่ได้รับก็ไม่เพียงพอ จึงเป็นแรงผลักดันสำคัญในการสร้างความไม่พึงพอใจและตัดสินใจเลิกประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรทำให้มีการเปลี่ยนเจ้าของที่และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในที่สุด

การจัดการให้เกษตรกรลุ่มน้ำสามารถทำนาเพาะปลูกเพื่อสร้างรายได้ได้ตลอดทั้งปี จึงเป็นสิ่งที่ช่วยรักษาระดับความพึงพอใจในการดำรงชีวิต แม้จะเปลี่ยนช่วงเวลาการเพาะปลูกไปจากอดีต และต้องเร่งเก็บเกี่ยวให้ทันก่อนการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ หากช่วงฤดูการทำนาสอดคล้องกับการควบคุมระบบน้ำของกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ก็จะสามารถสร้างรายได้ทั้งจากการปลูกข้าวและทำประมงได้ ถือเป็น การเพิ่มรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกรที่ใช้พื้นที่ในทุ่งรับน้ำ รายได้จากการส่งเสริมการทำเกษตรในช่วงรับน้ำเข้าทุ่ง จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยเพิ่มรายได้จากการเสียโอกาสการปลูกข้าว และรักษาระดับความพอใจของคุณภาพชีวิตได้

แต่การดำเนินการส่งเสริมอาชีพ การใช้ค่าชดเชย และการปล่อยน้ำเข้าทุ่งก่อนฤดูกาลเพาะปลูกเพื่อให้เก็บเกี่ยวได้ทันก่อนปล่อยน้ำเข้าทุ่งนั้นกลับทำได้ไม่สม่ำเสมอ กลายเป็นวัฏจักรของน้ำของทุ่งรับน้ำที่ไม่เสถียร และควบคุมจัดการได้ ส่งผลกระทบต่อการวางแผนการเพาะปลูกและเสียรายได้ จนทำให้กระทบกับความพึงพอใจลดลง และเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นซึ่งไม่มีอำนาจหน้าที่ในการเปิด-ปิดโรงสูบน้ำได้ ขึ้นอยู่กับสำนักชลประทาน ที่จะประเมินสถานการณ์น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย

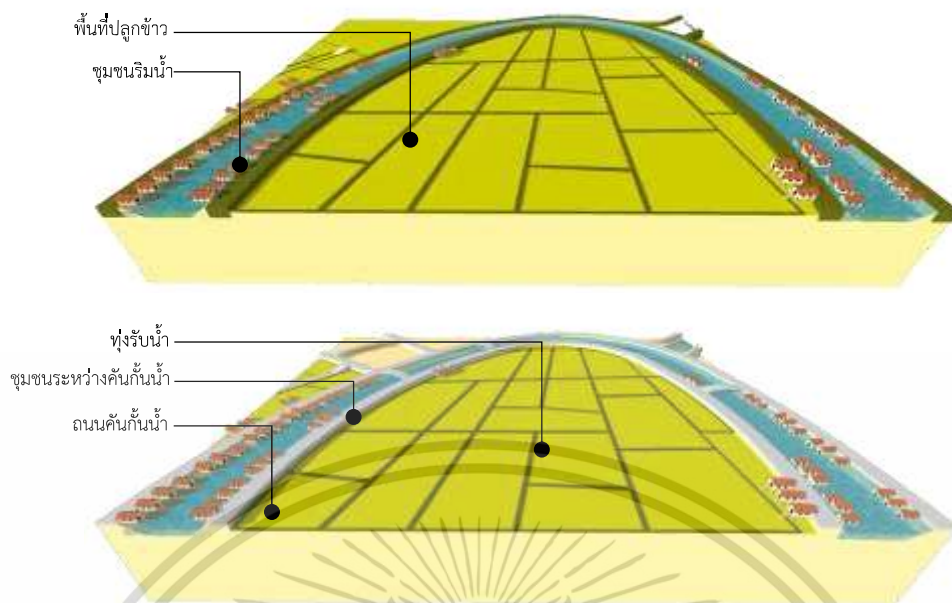
ความไม่แน่นอนของวัฏจักรของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา และฤดูกาลที่แปรปรวนในยุคปัจจุบัน ทำให้การวางแผนการบริหารจัดการน้ำให้สม่ำเสมอเหมือนกันในรอบปีทำได้ยากยิ่งขึ้น ประกอบกับความเคยชินของเกษตรกรในพื้นที่ที่คาดหวังได้รับการชดเชยช่วยเหลือจากการประกาศพื้นที่เกษตรเป็นทุ่งรับน้ำ ทำให้มุมมองหรือความเข้าใจของวัฏจักรของน้ำที่มีแตกต่างกันไป เป็นความแตกต่างระหว่าง เกษตรกรรุ่นเก่าที่ทำนาในที่ดินของตนเองในทุ่งรับน้ำบางบาลจะมีความเข้าใจในการท่วมของน้ำในทุ่งมากกว่าเกษตรกรผู้เช่าที่ดินทำนา. ที่เลือกวิธีการทำนาหรือพันธุ์ข้าวที่แตกต่างกัน ดังนั้น แม้การปล่อยน้ำเข้าทุ่งเพื่อกักเก็บน้ำจะสร้างความเสียหายให้กับนาข้าว แต่ระดับความไม่พอใจต่อการบริหารจัดการน้ำของภาครัฐจะแตกต่างกัน ด้วยความเข้าใจในวัฏจักรของน้ำตามบริบทของพื้นที่ และความเข้าใจที่แตกต่างกันนี้ก็เป็นสาเหตุของความขัดแย้งอีกด้วยเช่นกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกิดจากการจัดสรรทรัพยากรน้ำที่แตกต่างกัน ทั้งในช่วงแล้งและช่วงน้ำท่วม ซึ่งขึ้นอยู่กับระบบชลประทานเป็นส่วนใหญ่ หากหน่วยงานภาครัฐต้องการรักษาระดับความพึงพอใจของวิถีชีวิตการทำเกษตรในทุ่งรับน้ำ จะต้องทำการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติ (recover phase) พร้อมกับการวางแผนการบริหารจัดการน้ำในระยะรอบปี (mitigation phase) เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ซึ่งสอดคล้องกับวงจรของการบริหารจัดการภัยพิบัติ

การเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตการทำเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่และการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ทุ่งรับน้ำส่งผลต่อการคงสภาพการเป็นทุ่งรับน้ำ ที่ต้องอาศัยความคล่องตัวในการไหลของน้ำ และยังมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากการพัฒนาการคมนาคมและการขยายตัวของพื้นที่พาณิชย์ หากไม่สามารถคงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในทุ่งรับน้ำได้แล้ว การกักเก็บน้ำในพื้นที่ทุ่งนาของอำเภอบางบาลจะเกิดผลกระทบและความเสียหายเพิ่มขึ้นและทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่พอใจในการบริหารจัดการของภาครัฐกลายเป็นความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดการขัดขวางการบริหารจัดการน้ำ และไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์ของการรับน้ำเข้าทุ่งรับน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมในบริเวณกว้างได้

รูปที่ 6.3 การจำลองแนวทางการพัฒนาพื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาลด้วยการสร้างถนนคันกันน้ำ
ที่มา : ผู้วิจัย (2566)

เนื่องจากเดิมประชาชนในอำเภอบางบาลอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำเอ่อท่วมอยู่เป็นประจำ ทำให้มีการสร้างบ้านในลักษณะของบ้านที่มีใต้ถุนสูงเมื่อน้ำเอ่อท่วมจากแม่น้ำเข้าสู่ทุ่งนา ยังสามารถใช้ชีวิตในตัวบ้านที่ยกพื้นสูง และสัญจรโดยใช้เรือเพื่อทำการประมงเลี้ยงชีพได้ในช่วงฤดูน้ำหลาก รวมถึงการปลูกข้าวฟางลอยในพื้นที่ที่น้ำท่วมถึง เมื่อมีคันกันน้ำ ระบบชลประทาน รวมถึงการกำหนดเพื่อควบคุมระยะเวลาในการผันน้ำเข้าทุ่ง โดยการควบคุมน้ำที่ปล่อยจากเขื่อนเจ้าพระยา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดทั้งปี และมีความแตกต่างกันในแต่ละปี โดยในช่วงเวลาของการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง อยู่ในช่วงฤดูน้ำหลาก ซึ่งเป็นช่วงที่มีน้ำอยู่ในแม่น้ำและคลองปริมาณมาก ก็ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการท่วมถึงระดับพื้นบ้านชั้น 2 จนต้องมีการย้ายของมีค่าและอพยพออกนอกพื้นที่ หากไม่สามารถย้ายออกได้จะต้องเผชิญกับการติดค้างอยู่ในที่พักอาศัย ในส่วนนอกเวลาฤดูน้ำหลาก ที่มีการทำนาในทุ่งรับน้ำ หากมีปริมาณน้ำไหลในแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองต่างๆ มากกว่าปกติ ก็มีโอกากระดับน้ำในแม่น้ำจะสูงขึ้นจนท่วมบ้านเรือนได้ และไม่สามารถระบายน้ำเข้าทุ่งได้เนื่องจากยังไม่ถึงกำหนดเวลา

วิถีการของน้ำสำหรับชุมชนริมตลิ่งจึงเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตที่เคยอยู่ร่วมกับแม่น้ำไม่สามารถปรับใช้กับการเปลี่ยนแปลงของระดับแม่น้ำในปัจจุบันได้ เนื่องจากการควบคุมระดับน้ำขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ในกรณีที่น้ำเหนือมีมากเกินไป เขื่อนจะเร่งระบายน้ำเพื่อรักษาระดับน้ำในเขื่อนให้ปลอดภัย ทำให้น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองน้อยสูงขึ้นท่วมชุมชนริมตลิ่ง แม้จะไม่ใช่ฤดูน้ำหลาก หรือในกรณีน้ำแล้งน้ำในแม่น้ำลตระดับต่ำลงมากจนทำให้เกิดการทรุดของตลิ่งเป็นอันตรายต่อผู้อยู่อาศัยวิถีการของน้ำในแต่ละปีจึงแตกต่างกัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับเฉพาะฤดูกาล แต่ขึ้นอยู่กับระบบชลประทานของระดับลุ่มน้ำด้วย ทำให้การเตรียมการรับมือของชุมชนริมตลิ่งนั้น ไม่สามารถคาดคะเนได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชุมชนริมน้ำระหว่างคันกันน้ำนี้ จึงเป็นกลุ่มคนที่ได้รับความเสียหายมากที่สุดจากการใช้พื้นที่ทุ่งบางบาลเป็นทุ่งรับน้ำ เนื่องจากพื้นที่ระหว่างคันกันน้ำไม่ได้ถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล การควบคุมระดับน้ำของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลจะอยู่ในคันกันน้ำ เมื่อยังไม่ถึงระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิต แต่ปริมาณน้ำจากเขื่อนระบายลงสู่แม่น้ำแล้วทำให้น้ำเริ่มท่วมชุมชน กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างชุมชนที่ต้องการเร่งให้ระบายน้ำเข้าทุ่งกับเกษตรกรที่ยังไม่เก็บเกี่ยวผลผลิต และยังมีเกษตรกรบางส่วนที่เป็นทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมน้ำระหว่างคันกันน้ำ และมีพื้นที่ทำนาอยู่ในทุ่งรับน้ำอีกด้วย

สำหรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของชุมชนระหว่างคันกันน้ำกับชุมชนในทุ่งรับน้ำถือเป็นความขัดแย้งในระดับสภาพการณ์ขึ้นน้ำความขัดแย้ง (Potential Opposition) โดย Robbins, Stephen P. จัดให้เป็นความขัดแย้งในระดับน้อยที่สุดที่ทำให้เกิดการเริ่มแบ่งกลุ่มตามเป้าหมายที่แตกต่างกัน ในที่นี้ คือ การต้องกลายเป็นพื้นที่รับน้ำในช่วงที่มีปริมาณน้ำมากเกินไป แต่เนื่องจากผู้ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมในชุมชนบางส่วน ยังได้รับประโยชน์จากการที่น้ำไม่ท่วมผลผลิตเสียหายเพราะมีที่ทำกินอยู่ในทุ่งรับน้ำ และเหตุการณ์น้ำท่วมที่เกิดขึ้นยังเป็นสถานการณ์ที่มีความเข้าใจในวัฏจักรของน้ำในรูปแบบใหม่ภายหลังการกำหนดให้อำเภอบางบาลเป็นที่รับน้ำได้ แต่หากเปลี่ยนคูกรณีเป็นความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นผู้มีหน้าที่ในการช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับผลกระทบจากการบริหารจัดการน้ำกับประชาชนในชุมชนริมน้ำ พบว่าเป็นความขัดแย้งในระดับการรู้สึกถึงความขัดแย้ง (Cognition) เพราะชุมชนไม่ได้รับการชดเชยช่วยเหลือเพียงพอกับความเสียหายของบ้านเรือนที่เกิดจากการบริหารจัดการน้ำโครงการทุ่งรับน้ำในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง และประชากรกลุ่มนี้ยังขาดความเข้าใจในข้อจำกัดในการดำเนินการตามขั้นตอนของหน่วยงานรัฐที่มีความล่าช้า (เจ้าหน้าที่ สำนักงานอำเภอบางบาล, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2560) โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณในการชดเชยช่วยเหลือที่ไม่สม่ำเสมอตามนโยบายของรัฐบาล และการประเมินความเสียหายที่ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทำให้ได้งบประมาณไม่ทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

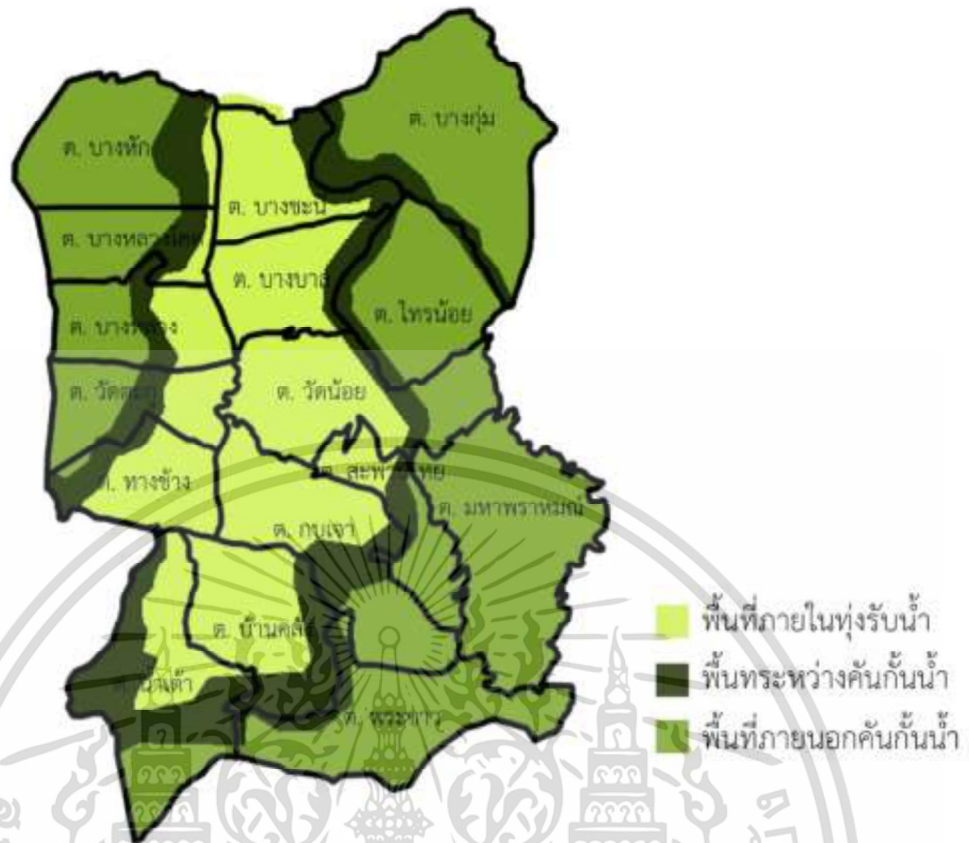
ทุ่งนาในทุ่งรับน้ำ พื้นที่เกษตรและพื้นที่พาณิชย์ที่อยู่นอกคันกันน้ำ ล้วนไม่ต้องการให้น้ำท่วมหากปริมาณน้ำในแหล่งน้ำ ทั้งแม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางหลวง คลองบางบาล และแม่น้ำน้อยสูงขึ้น แต่ยังไม่ถึงกำหนดการในการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง การป้องกันน้ำไหลเข้าพื้นที่ในส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้พื้นที่ระหว่างคันกันน้ำต้องรับปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นไปเป็นลำดับแรก และเป็นพื้นที่สุดท้ายที่ระดับน้ำจะลดลงเพราะเป็นพื้นที่ อยู่ติดกับแหล่งน้ำ ในขณะที่พื้นที่ส่วนอื่น ๆ ที่พัฒนาขึ้นให้ความสำคัญกับการก่อสร้างป้องกันน้ำท่วมทั้งกำแพงกันน้ำและการถมที่จึงกลายเป็นการสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำหรือการถมเส้นทางน้ำไหลของน้ำทำให้การไหลและระบายน้ำของพื้นที่ไม่สามารถทำได้เต็มที่ รวมถึงความสามารถในการดำเนินระบบระบายน้ำของพื้นที่ที่มีความเสียหายไม่สามารถใช้งานได้เต็มประสิทธิภาพ ส่งผลให้ระดับน้ำในพื้นที่สูงมากขึ้นและยาวนานขึ้น จนเกิดความเสียหายต่ออาคารบ้านเรือนและทรัพย์สินอย่างต่อเนื่องมากมาย เกินกว่าที่จะชดเชยได้

การระบายน้ำข้างล่างไปด้วย ประกอบกับการขยายตัวของสิ่งก่อสร้างด้วยการถมที่ลงไปตามคลองต่าง ๆ เพื่อสร้างหมู่บ้านจัดสรรหรือสร้างถนนก็ทำให้เส้นทางการระบายน้ำตามธรรมชาติเดิมหายไป เหลือเพียงแต่แม่น้ำหรือคลองสายหลักที่ไหลรอบทุ่งรับน้ำ การระบายน้ำที่ข้างลง ส่งผลต่อชุมชนริมน้ำที่ต้องการที่จะให้น้ำได้ถูกระบายออกไปนอกคันกั้นน้ำบาง เป็นคูกรณีที่มีเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือเป้าหมายที่ไม่ต้องการให้น้ำเข้าท่วมพื้นที่หรือทรัพย์สินของตนเองจนได้รับความเสียหาย แต่ด้วยลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกัน ทำให้ความเดือดร้อนที่เกิดจากการเอ่อท่วมของน้ำในช่วงที่ยังไม่ผันน้ำเข้าทุ่งแตกต่างกัน กลุ่มพื้นที่นอกคันกั้นน้ำสามารถเพิกเฉยต่อปัญหาการหาแหล่งระบายน้ำได้ เนื่องจากความเสียหายน้อยกว่า แต่การเพิกเฉยนี้อาจนำไปสู่ความขัดแย้งที่สังเกตได้ชัดเจน เพราะการเพิกเฉยต่อความขัดแย้งไม่ได้เป็นการจัดการความขัดแย้งที่ต้นเหตุ และการท่วมของน้ำยังเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ทุกปี ประกอบกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของพื้นที่นอกคันกั้นน้ำ ยังถือเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการน้ำ

นอกจากนั้น ยังมีกลุ่มประชาชนที่อยู่นอกอำเภอบางบาลที่ไม่ได้อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล และทุ่งรับน้ำอื่น ๆ ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างทั้ง 12 ทุ่ง คือ พื้นที่ที่ไม่ได้ถูกน้ำท่วมเนื่องจากน้ำถูกกักเก็บไว้ในทุ่งรับน้ำ เช่น แหล่งท่องเที่ยว พื้นที่พาณิชย์กรรม โรงงานอุตสาหกรรม หรือพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญอย่างกรุงเทพมหานคร แม้จะอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลกัน แต่ยังคงเป็นพื้นที่ที่อยู่ร่วมวัฏจักรน้ำหรือมีแหล่งน้ำร่วมกัน เป็นกลุ่มผู้ที่ไม่มีความขัดแย้งกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ เพราะได้ประโยชน์จากโครงการนี้โดยตรง และไม่มี ความขัดแย้งกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ เพราะเป็นผลประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินการของหน่วยงานส่วนกลางของภาครัฐ

สำนักงานอำเภอบางบาล เกษตรอำเภอบางบาล ส่งและบำรุงรักษาอ่างรับน้ำบางบาล หน่วยงานท้องถิ่นที่อยู่ในกลุ่มพื้นที่นอกคันกั้นน้ำเหล่านี้ แม้ไม่ได้มีอำนาจในการตัดสินใจในการบริหารจัดการน้ำ ดำเนินเครื่องสูบน้ำเพื่อปล่อยน้ำเข้าทุ่ง หรือกำหนดระยะเวลาในการเพาะปลูก แต่หน่วยงานระดับท้องถิ่นนี้เป็นกระบวนการสำคัญที่จะสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลนี้ ไปสู่ระดับหน่วยงานส่วนกลางของระดับลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง หรือกรมชลประทานต่อไป ตามหลักการจัดการการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสาน (IWRM) ของดับลิน (Dublin) ที่กล่าวไว้ว่าการพัฒนาและการจัดการน้ำ ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของผู้ใช้และผู้วางแผน และผู้กำหนดนโยบายทุกระดับ (Participatory approach)

รูปที่ 6.5 ขอบเขตการแบ่งพื้นที่ตามลักษณะทางกายภาพของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล
อำเภอบางบาล
ที่มา : ผู้วิจัย (2565)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปที่ 6.6 แม่น้ำและคลองในอำเภอบางบาล ไหลจากทิศเหนือสู่ทิศใต้
ที่มา : ผู้วิจัย (2566)

6.2 ด้านความขัดแย้งในการบริหารจัดการน้ำ

การวิเคราะห์ด้านการบริหารน้ำของทุ่งรับน้ำบางบาลกล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการ การวางแผน และการสื่อสาร ที่เกิดขึ้นในโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลที่ทำให้การดำเนินโครงการไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของทุ่งรับน้ำหรือปัญหาที่จะนำไปสู่ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การวิเคราะห์จะมีเนื้อหาครอบคลุมถึงตัวแปรของการวิจัยด้านความขัดแย้งและการมีส่วนร่วม เพราะการบริหารจัดการน้ำที่ดีควรมีการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ ทั้งผู้ใช้น้ำและผู้ที่มีอำนาจในการบริหารจัดการน้ำ เพื่อบริหารจัดการน้ำได้ตามความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในกรณีของทุ่งรับน้ำบางบาล มีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจและกำหนดระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมในทุ่งรับน้ำโดยมีกรมชลประทานเป็นหลัก และมีหน่วยงานท้องถิ่นอื่นๆ คอยทำหน้าที่สนับสนุน เพื่อบริการให้กับผู้ใช้น้ำ ทั้งประชาชนในอำเภอบางบาลที่ใช้น้ำในการทำเกษตรและได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม ประชาชนผู้ใช้น้ำในกิจกรรมอื่น ๆ รวมถึงประชาชนที่ได้รับประโยชน์จากพื้นที่อื่น ๆ นอกอำเภอบางบาลภายในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

ทุ่งรับน้ำมีจุดประสงค์เพื่อจำกัดขอบเขตการท่วมของน้ำโดยการกักเก็บน้ำไว้ในทุ่งรับน้ำในช่วงเวลาหนึ่งก่อนระบายลงสู่ทะเล นอกช่วงเวลาในการกักเก็บน้ำยังสามารถใช้พื้นที่ทุ่งรับน้ำในเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การทำนาหรือการเกษตรประเภทอื่น ๆ โดยอาศัยระบบชลประทานเพื่อปล่อยน้ำเพื่อทำนาก่อนฤดูให้สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ทันก่อนการปล่อยน้ำเก็บเกี่ยวไว้ในทุ่ง พร้อมกับการส่งเสริมการทำประมงในช่วงการกักเก็บน้ำเข้าทุ่ง ทำให้ประชาชนในอำเภอบางบาล สามารถทำการเพาะปลูกในพื้นที่ที่มีศักยภาพและสร้างรายได้จากการทำการประมง และมีระยะเวลาในการท่วมของน้ำในพื้นที่ที่สามารถควบคุมได้ แต่การดำเนินการดังกล่าวไม่สามารถปฏิบัติได้ทั้งสิ้น การควบคุมน้ำในแม่น้ำลำคลองยังไม่สามารถทำได้ ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามสภาพอากาศ จึงยังมีความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ ประกอบกับการขาดความเสียหายไม่เพียงพอ มีความล่าช้าและขาดความสม่ำเสมอ จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความไม่พอใจและนำไปสู่ความขัดแย้งซึ่งจะกลายเป็นอุปสรรคต่อการให้ความร่วมมือในการดำเนินการทุ่งรับน้ำต่อไป

สำหรับโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล น้ำ ถือเป็นทรัพยากรหลักที่ทำให้เกิดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม และมีเป้าหมายหรือความต้องการจัดการน้ำที่แตกต่างกัน ทั้งในช่วงที่ทรัพยากรน้ำขาดแคลน แต่เกษตรกรจำเป็นต้องใช้น้ำในการเพาะปลูกเพื่อให้สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ทันก่อนปริมาณน้ำจะมากเกินความต้องการและปล่อยเข้าทุ่งรับน้ำ วัฏจักรของทรัพยากรน้ำเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและไม่คงที่สม่ำเสมอตามฤดูกาลเพราะมีการควบคุมระบบชลประทาน ผลกระทบหรือความเสียหายที่เกิดจากการจัดการน้ำ จึงเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มที่สามารถแบ่งได้ตามลักษณะทางกายภาพ บทบาทหน้าที่ ที่มีผลกระทบต่อกันได้ 7 กลุ่ม ดังนี้

1. ประชาชนในอำเภอบางบาล ในทุ่งรับน้ำ

ประชาชนกลุ่มนี้ไม่ต้องการน้ำท่วมในช่วงเพาะปลูก เพราะยังมีการใช้พื้นที่ในทุ่งทำการเกษตรเพื่อสร้างรายได้ ยินยอมให้น้ำท่วมทุ่งได้ได้ในช่วงรับน้ำของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล และได้รับการชดเชยจากการสูญเสียผลผลิตจากน้ำท่วม และการเป็นทุ่งรับน้ำ

2. ประชาชนในอำเภอบางบาล ในชุมชนระหว่างคันกันน้ำ

ประชาชนกลุ่มนี้ไม่ต้องการน้ำท่วมมากจนเกิดความเสียหาย ในอดีตสามารถปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับสถานการณ์น้ำท่วมตามธรรมชาติ และเข้าใจสภาพน้ำท่วมได้เพราะคุ้นเคยกับวัฏจักรน้ำในพื้นที่ แต่เนื่องจากเป็นชุมชนริมน้ำดั้งเดิมที่มีคันกันน้ำกันไว้ จึงถูกน้ำท่วมในขณะที่ยังไม่ถึงกำหนดการปล่อยน้ำเข้าทุ่งรับน้ำได้ จึงได้รับการประเมินความเสียหายเพื่อจ่ายค่าชดเชยจากหน่วยงานท้องถิ่น

3. ประชาชนในอำเภอบางบาล นอกทุ่งรับน้ำ

ประชาชนกลุ่มนี้ไม่ต้องการให้น้ำท่วม แม้จะเป็นพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่บ่อยครั้งเนื่องจากสภาพพื้นที่สูงกว่าบริเวณริมตลิ่งและทุ่งรับน้ำ รวมถึงมีการป้องกันน้ำท่วม เนื่องจากเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการและพื้นที่พาณิชย์ของอำเภอบางบาล

4. หน่วยงานท้องถิ่น

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีหน้าที่ในการบริการและดูแลชุมชน พร้อมกับการบริหารจัดการน้ำตาม นโยบายของโครงการทุ่งรับน้ำ ดังนั้นจึงมีเป้าหมายที่ไม่ต้องการให้น้ำท่วมพื้นที่เพราะเป็นพื้นที่รองรับการอพยพและการฝากทรัพย์สิน มีบทบาทหน้าที่ในการประสานกับหน่วยงานรัฐนอกพื้นที่หรือส่วนกลางเพื่อบริหารจัดการน้ำและช่วยเหลือประชาชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. ตัวแทนประชาชนท้องถิ่น

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนชุมชน เป็นผู้ประสานงานระหว่างประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อส่งมอบข้อมูลความคิดเห็น สํารวจความเสียหายให้กับหน่วยงานราชการ รวมถึงการแจ้งข่าวสารให้กับประชาชน เนื่องจากเป็นตัวแทนของชุมชน จึงอาศัยอยู่ในพื้นที่ และไม่ต้องการให้น้ำท่วมพื้นที่เช่นเดียวกัน

6. หน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง)

มีวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการน้ำไม่ให้น้ำท่วม บริหารจัดการน้ำในภาพรวมทั้งในต่อน้ำแล้ง การกักเก็บน้ำ และการระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม ออกนโยบายและดำเนินการสั่งการหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหา ทั้งในระดับท้องถิ่นและภาพรวมในระดับประเทศ วางแผนใช้งบประมาณบริหารจัดการน้ำในระยะยาว

7. ประชาชนนอกอำเภอบางบาล

แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ติดกับแหล่งน้ำ แม่น้ำที่อยู่ในบริเวณทุ่งรับน้ำ ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการท่วมของน้ำที่เป็นผลจากการบริหารน้ำในทุ่งรับน้ำบางบาล และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เศรษฐกิจที่ได้รับประโยชน์จากโครงการทุ่งรับน้ำในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มมีเป้าหมายเดียวกัน คือ ความไม่ต้องการให้น้ำท่วมพื้นที่ แม้จะมีความเข้าใจในวัฏจักรของน้ำในพื้นที่ว่าเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำน้ำท่วม แต่การท่วมของน้ำควรอยู่ในระดับที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน และเมื่อมีการบริหารจัดการน้ำและระบบชลประทานแล้ว การบริหารจัดการน้ำไม่ควรก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินและคุณภาพชีวิต ส่งผลให้เกิดความไม่พอใจเมื่อมีพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายไม่เท่ากัน มีระยะความถี่ในการรับความเสียหายแตกต่างกัน รวมถึงได้รับค่าชดเชยไม่เท่ากัน จนกลายเป็นความขัดแย้งของแต่ละคูกรณีสามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 6.1 แสดงคูกรณีของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระดับและผลของความขัดแย้ง

ลำดับ	คูกรณี	รายละเอียด	ระดับความขัดแย้ง	ผลของความขัดแย้ง	หมายเหตุ
1	ประชาชนในอำเภอบางบาลนอกทุ่งรับน้ำ - ประชาชนในชุมชนระหว่างคันกันน้ำ	ชุมชนระหว่างคันกันน้ำได้ไม่สามารถระบายน้ำไปยังพื้นที่นอกคันกันน้ำได้จนถูกน้ำท่วมเสียหาย	1	แพ้-ชนะ	ได้รับประโยชน์ฝ่ายเดียว อีกฝ่ายยังคงได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม
2	หน่วยงานท้องถิ่น - ประชาชนในอำเภอบางบาลชุมชนระหว่างคันกันน้ำ	ความเสียหายของชุมชนระหว่างคันกันน้ำที่ถูกลูกน้ำท่วมไม่ได้ถูกชดเชยอย่างเพียงพอ เท่าเทียม และสม่าเสมอ	2	แพ้-แพ้	หน่วยงานท้องถิ่นสามารถดูแลชุมชนได้ตามอำนาจหน้าที่ และชุมชนยังได้รับความเสียหาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

ลำดับ	คู่กรณี	รายละเอียด	ระดับ ความ ขัดแย้ง	ผลของ ความ ขัดแย้ง	หมายเหตุ
3	ตัวแทนประชาชน ท้องถิ่น - ประชาชน ในอำเภอบางบาล ชุมชนระหว่างคั่นกัน น้ำ	ประชาชนท้องถิ่นซึ่งไม่ สามารถประสานงานกับ หน่วยงานท้องถิ่นเพื่อ จัดการความช่วยเหลือ ชุมชนที่ได้รับความ เสียหายได้อย่างเท่าเทียม สม่ำเสมอ	2	แพ้-แพ้	หน่วยงานท้องถิ่น สามารถดูแลชุมชนได้ ตามอำนาจหน้าที่ และ ชุมชนยังได้รับความ เสียหาย
4	ประชาชนในอำเภอ บางบาล ชุมชน ระหว่างคั่นกันน้ำ - ประชาชนในอำเภอ บางบาล ในทุ่งรับน้ำ	ชุมชนระหว่างคั่นกันน้ำ ได้รับความเสียหายจาก น้ำท่วมเนื่องจากไม่ สามารถระบายน้ำเข้าทุ่ง รับน้ำได้เพราะยังไม่ถึง ระยะเวลาที่กำหนด	1	ชนะ- แพ้	ชุมชนระหว่างคั่นกันน้ำ รับน้ำแทนพื้นที่ทุ่งรับน้ำ, คนที่ใช้พื้นที่เกษตรในทุ่ง เป็นคนในชุมชนระหว่าง คั่นกันน้ำ
5	ประชาชนในอำเภอ บางบาล ในทุ่งรับน้ำ - ประชาชนนอกอำเภอ บางบาล	ประชาชนนอกอำเภอบาง บาลต้องการให้ปล่อยน้ำ ออกจากทุ่งซำลงเพราะไม่ ต้องการให้ระดับน้ำใน แม่น้ำสูงขึ้น	1	แพ้-แพ้	ทั้ง 2 กลุ่มได้รับความ เสียหายจากสูบเข้าและ ปล่อยน้ำจากทุ่งรับน้ำ บางบาล
6	หน่วยงานท้องถิ่น - ประชาชนในอำเภอ บางบาล ในทุ่งรับน้ำ	ความเสียหายของ บ้านเรือนและพื้นที่เกษตร ที่ถูกน้ำท่วมไม่ได้ถูก ชดเชยอย่างเพียงพอ เท่า เทียม และสม่ำเสมอ	3	ชนะ - แพ้	หน่วยงานท้องถิ่น สามารถบริหารจัดการ น้ำตามโครงการทุ่งรับน้ำ บางบาลได้ แต่ประชาชน ยังคงได้รับความเสียหาย
7	ตัวแทนประชาชน ท้องถิ่น - ประชาชน ในอำเภอบางบาล นอกทุ่งรับน้ำ	ประชาชนท้องถิ่นซึ่งไม่ สามารถประสานงานกับ หน่วยงานท้องถิ่นเพื่อ จัดการความช่วยเหลือ บ้านเรือนและพื้นที่เกษตร ที่ได้รับความเสียหายได้ อย่างเท่าเทียม สม่ำเสมอ	1	ชนะ- ชนะ	พื้นที่นอกทุ่งรับน้ำได้รับ ความเสียหายน้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 6.1 (ต่อ)

ลำดับ	คู่กรณี	รายละเอียด	ระดับ ความ ขัดแย้ง	ผลของ ความ ขัดแย้ง	หมายเหตุ
8	ตัวแทนประชาชน ท้องถิ่น - ประชาชน ในอำเภอบางบาล นอกทุ่งรับน้ำ	ประชาชนท้องถิ่นซึ่งมี หน้าที่ในการสำรวจความ เสียหายจากน้ำท่วม เพื่อ ดำเนินการขุดเซยย ช่วยเหลือความเสียหายที่ เกิดจากน้ำท่วม ดำเนินการในพื้นที่นอกทุ่ง รับน้ำที่ได้รับ ความ เสียหายน้อย	1	ชนะ- ชนะ	ตัวแทนประชาชน ท้องถิ่นสามารถบรรเทา ความเสียหายที่เกิดจาก การบริหารจัดการน้ำใน ทุ่งรับน้ำได้
9	ประชาชนในอำเภอ บางบาล นอกทุ่งรับ น้ำ - หน่วยงาน ท้องถิ่น	ชุมชนนอกทุ่งรับน้ำได้รับ ความเสียหายจากน้ำท่วม น้อยตามลักษณะทาง ภูมิศาสตร์ของพื้นที่และ การจัดการป้องกันน้ำของ หน่วยงานท้องถิ่น	1	ชนะ- ชนะ	หน่วยงานท้องถิ่น สามารถบริหารจัดการ น้ำได้และประชาชนกลุ่ม นี้ไม่ได้รับความเสียหาย
10	หน่วยงานภาครัฐ (ส่วน กลาง) - หน่วยงานท้องถิ่น	หน่วยงานท้องถิ่นต้อง ดำเนินการบริหารจัดการ น้ำตามนโยบายและ แผนงานของหน่วยงาน ส่วนกลาง ภายใต้ งบประมาณที่จำกัดและ ไม่สม่ำเสมอ	1	ชนะ- แพ้	หน่วยงานภาครัฐบรรลุ เป้าหมายในการแก้ไข ปัญหาน้ำท่วมในระดับ ลุ่มน้ำ แต่หน่วยงาน ท้องถิ่นยังไม่สามารถ ดูแลประชาชนได้ทั้งหมด
11	หน่วยงานภาครัฐ (ส่วน กลาง) - ประชาชนนอกอำเภอ บางบาล	ประชาชนนอกอำเภอบาง บาลที่อยู่ริมแม่น้ำเฉชีญ ความเสียหายจากระดับ น้ำที่สูงขึ้นจากระบาย น้ำออกจากทุ่งรับน้ำบาง บาลตามแผนบริหาร จัดการน้ำ	1	ชนะ- แพ้	หน่วยงานภาครัฐบรรลุ เป้าหมายในการแก้ไข ปัญหาน้ำท่วมในระดับ ลุ่มน้ำ แต่ชุมชนนอกทุ่ง รับน้ำที่ติดกับแหล่งน้ำ ยังคงเผชิญความเสี่ยงต่อ การถูกน้ำท่วมเสียหาย

ที่มา : ผู้วิจัย (2566)

หมายเหตุ ระดับความขัดแย้ง 4 ลำดับ ตามความรุนแรงจาก น้อย-มาก ตามทฤษฎีของ Robbins, Stephen P. (2526) ได้แก่

1. สภาพการณ์ซึ่งนำความขัดแย้ง (Potential Opposition) การเกิดคู่กรณีที่มีเป้าหมายแตกต่างกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. การรู้สึกถึงความขัดแย้ง (Cognition) ความขัดแย้งที่มีความแตกต่างชัดเจน แต่ยังไม่มียุติกรรมแสดงออก
3. พฤติกรรมที่แสดงออก (Behavior) ความขัดแย้งที่มีสถานการณ์ความขัดแย้งชัดเจน
4. ผลของความขัดแย้ง (Outcomes) สภาพคู่กรณีหลังความขัดแย้งและมีผลของความขัดแย้ง

จากตารางความขัดแย้งส่วนใหญ่อยู่ในระดับสภาพการณ์ซึ่งนำความขัดแย้ง (Potential Opposition) แม้แต่คู่กรณีจะมีเป้าหมายที่คล้ายกัน นั่นคือ ไม่ต้องการให้น้ำท่วมพื้นที่เสียหาย แต่เนื่องจากบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน สภาพกายภาพพื้นที่ ที่อยู่กับระบบชลประทานที่แตกต่างกัน รวมถึงปริมาณน้ำที่มากเกินไป ทำให้การท่วมของน้ำในแต่ละพื้นที่ไม่เท่ากัน และเกิดเป็นความไม่พอใจขึ้น สาเหตุที่ระดับความขัดแย้งนี้เป็นเพียงระดับต่ำเนื่องจาก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนใหญ่เข้าใจวัฏจักรและสภาพพื้นที่ดี และเตรียมการรับมือไว้

รูปที่ 6.7 คู่กรณีความขัดแย้ง โครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ในระดับสภาพการณ์ซึ่งนำความขัดแย้ง
ที่มา : ผู้วิจัย (2566)

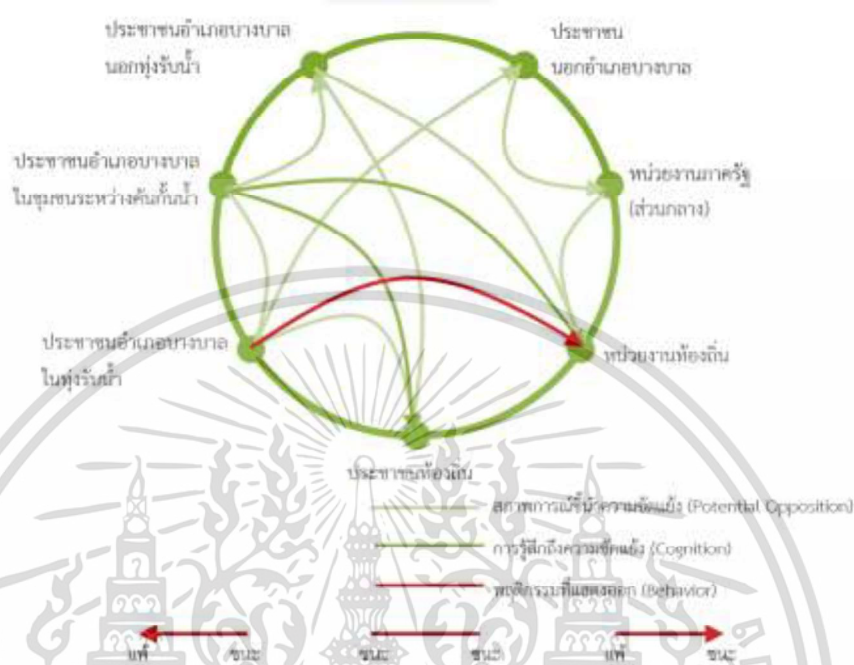
คู่ขัดแย้งที่เป็นคู่กรณีความขัดแย้งในระดับสภาพการณ์ซึ่งนำ แบ่งออกตามผลของความขัดแย้งได้ดังนี้

- ชนะ-แพ้ ได้แก่ ประชาชนนอกทุ่งรับน้ำ – ชุมชนระหว่างคันกันน้ำ, หน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง) – หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง) – ประชาชนนอกอำเภอบางบาล เพราะฝ่ายหน่วยงานภาครัฐสามารถดำเนินการบริหารจัดการน้ำตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำ ป้องกันน้ำท่วมในระดับลุ่มน้ำได้ แต่ประชาชนในพื้นที่ยังต้องเผชิญกับความเสียหายจากการบริหารจัดการน้ำและเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นทุ่งรับน้ำอยู่

- ชนะ-ชนะ ได้แก่ ตัวแทนประชาชนท้องถิ่น – ประชาชนนอกทุ่งรับน้ำ, ตัวแทนเอกสารนี้ ประชาชนท้องถิ่น – ประชาชนนอกทุ่งรับน้ำ, ประชาชนนอกทุ่งรับน้ำ – หน่วยงานท้องถิ่น และ การค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สูงเกินกว่าปกติหรือมีการท่วมหลายครั้งจนถึงพังหรืออาคารทรุด ก็จะทำให้เกิดความอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น กลายเป็นสาเหตุทางทรัพยากรที่ทำให้ความขัดแย้งรุนแรงขึ้นในระดับต่อไป

รูปที่ 6.9 คู่กรณีความขัดแย้ง โครงข่ายทุ่งรับน้ำบางบาล ในระดับพฤติกรรมที่แสดงออก
ที่มา : ผู้วิจัย (2566)

คู่ขัดแย้งที่เป็นคู่กรณีความขัดแย้งในระดับพฤติกรรมที่แสดงออกคือคู่กรณีของประชาชนอำเภอบางบาลในทุ่งรับน้ำและหน่วยงานท้องถิ่น โดยมีผลความขัดแย้งคือแพ้ชนะ นั่นคือประชาชนในทุ่งรับน้ำได้รับความเสียหายจากการสูงเสียรายได้เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรและนาข้าวถูกน้ำท่วมเสียหายจากการบริหารจัดการน้ำที่ไม่สามารถทำได้ตามแผนที่วางไว้หรือพฤติกรรมการเพาะปลูก และยังส่วนได้รับความเสียหายต่ออาคารบ้านเรือนเนื่องจากอาศัยอยู่ในทุ่งรับน้ำหรือชุมชนระหว่างคันกันน้ำ สำหรับเกษตรกรที่อยู่ในทุ่งรับน้ำที่ไม่ได้ลงทะเบียนเกษตรกร เข้าพื้นที่ทำนา ก็จะไม่ได้รับการชดเชยช่วยเหลือหากผลผลิตเสียหายด้วยเช่นกัน การชดเชยที่ไม่ทั่วถึงและไม่เพียงพอต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรง โดยมีพฤติกรรมที่แสดงออก คือ การลักลอบเปิดปิดประตูน้ำ การรวมกลุ่มประท้วง เป็นต้น

คู่กรณีที่มีความขัดแย้งในระดับสูงขึ้นไป อยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งของการรู้สึกถึงความขัดแย้ง (Cognition) ที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นชัดเจน นั่นคือออกกลุ่มผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่างคันกันน้ำที่ต้องเผชิญกับการท่วมของน้ำหลายครั้งภายในระยะเวลา 1 ปี และได้รับความเสียหายอย่างต่อเนื่อง ทั้งพื้นที่เกษตร อาคารบ้านเรือน และการพังทลายของตลิ่ง โดยเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตัวแทนของชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่ไม่สามารถแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างเท่าเทียม ประชาชนที่มีพื้นที่เกษตรอยู่ในทุ่งรับน้ำได้รับการดูแลดีกว่าเนื่องจากเป็นพื้นที่ของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มนี้หลายคนเป็นคนที่ทำกินอยู่ในทุ่งรับน้ำ จึงยินยอมกับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่คันกันน้ำ เพื่อไม่ให้น้ำเข้าท่วมผลผลิตภายในทุ่งรับน้ำเสียหายได้จึงทำให้ความขัดแย้งนั้นไม่รุนแรงมากนัก

ความขัดแย้งที่มีพฤติกรรมที่แสดงออก (Behavior) อย่างชัดเจนเกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานท้องถิ่น – ประชาชนที่มีพื้นที่ทำกินอยู่ในทุ่งรับน้ำซึ่งไม่พอใจต่อบริการที่ได้รับจากหน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะการชดเชยที่ไม่สม่าเสมอ บางปีได้รับค่าชดเชย บางปีไม่ได้ หรือได้ไม่เท่าเดิมจากการเปลี่ยนแปลงการประเมิน ซึ่งเป็นข้อจำกัดของหน่วยงานท้องถิ่นที่ต้องจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือตามความเหมาะสม ภายใต้นโยบายที่ถูกมอบหมายจากหน่วยงานส่วนกลาง รวมถึงการบริหารจัดการน้ำตามแผนของกลุ่มแม่น้ำ ที่ทำให้หน่วยงานท้องถิ่นไม่สามารถส่งน้ำเข้าทุ่งได้ตามที่กำหนด ทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรได้ จนทำให้เกิดการลักลอบสูบน้ำและระบายน้ำ จึงถือเป็นความขัดแย้งที่มีพฤติกรรมแสดงออกอย่างชัดเจน

การศึกษาการบริหารจัดการน้ำด้วยการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่รับน้ำ พบว่าโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลมีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จัดสรรทรัพยากรน้ำในช่วงแล้วและท่วมในแต่ละช่วงเวลาและพื้นที่ ให้เป็นไปตามความต้องการใช้น้ำและการป้องกันความเสียหายจากน้ำ ทำให้เกิดการแบ่งกลุ่มทั้งในเชิงกายภาพของพื้นที่ เชิงอำนาจหน้าที่โครงสร้างการบริหารจัดการ และอาชีพ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีเป้าหมายต่างกัน และความแตกต่างกันของเป้าหมาย ความเข้าใจ นำไปสู่ความขัดแย้ง ทั้งนี้ระดับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละคู่อริจะมีปัจจัยหลากหลายแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์หรือความเสียหายที่เกิดขึ้น มูลค่าทรัพย์สินที่ไม่สามารถชดเชยได้อย่างเพียงพอ ความเข้าใจบริบทของวัฏจักรของน้ำในโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล เป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้ความขัดแย้งรุนแรงขึ้น ในขณะที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มหรือคู่อริที่มีความใกล้ชิดกัน มีความเข้าใจในสถานะใกล้เคียงกันนั้นกลับมีความขัดแย้งที่รุนแรงน้อยกว่า

6.3 การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีส่วนช่วยในการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (James L. Creighton, Ph.D.) ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงช่วยลดความขัดแย้ง แม้จะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นหลายคู่อริ แต่ยังเป็นความขัดแย้งในระดับต่ำ เพราะการดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ได้มีกระบวนการมีส่วนร่วมอยู่ในหลายขั้นตอนและหลายระดับที่ช่วยบรรเทาความขัดแย้งให้อยู่ในระดับที่รุนแรงน้อยลง ตั้งแต่ก่อนดำเนินโครงการที่มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นและสรุปข้อตกลง จนถึงในช่วงระหว่างดำเนินโครงการซึ่งแบ่งตามระยะเวลาอ้างอิงตามวงจรการจัดการภัยพิบัติ คือ ระยะเวลาก่อนรับน้ำเข้าทุ่ง, ระยะเวลารับน้ำเข้าทุ่ง และระยะหลังปล่อยน้ำออกจากทุ่ง โดยแต่ละช่วงจะมีกระบวนการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน

เมื่อเริ่มดำเนินการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบทุ่งรับน้ำได้มีการศึกษาและการรับฟังความเห็นต่อตัวแทนประชาชนในพื้นที่ ถือเป็นโอกาสให้ประชาชนส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและความต้องการในการดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำ แม้ความเห็นหรือข้อตกลงต่าง ๆ จะไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่ตกลงไว้ก็ตาม และในระหว่างการดำเนินการบริหารจัดการน้ำออกจากทุ่งจะถูกกำหนดโดยกรมชลประทานทั้งการผันน้ำเข้าและระบายน้ำออกจากทุ่ง รวมถึงการงดการสูบน้ำเข้าทุ่ง

เพื่อทำการเกษตรในช่วงภัยแล้ง ตามสถานการณ์น้ำในภาพรวมของแต่ละปี หากไม่มีวิกฤตน้ำท่วม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการเรียนเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้เผยแพร่ข้อมูลวิชาการนี้

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หรือน้ำแล้ง ประชาชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อขอให้โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาลสามารถดำเนินการสูบน้ำเข้าพื้นที่ได้ตามความต้องการการใช้น้ำ นอกจากนี้ในช่วงที่มีปริมาณน้ำมากและต้องมีการผันน้ำมากจำเป็นต้องมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ทันก่อนการผันน้ำเข้าทุ่ง ประชาชนในพื้นที่จะได้รับการแจ้งเตือนจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในพื้นที่ตามโครงสร้างการปกครองเพื่อเตรียมการรับมือ จะเห็นได้ว่าในการบริหารจัดการน้ำ ประชาชนมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการในการบริหารจัดการน้ำอยู่บ้าง แต่ในการดำเนินการตามเป้าหมายของโครงการทุ่งรับน้ำจะเป็นการตัดสินใจโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ และเป็นหน่วยงานในระดับส่วนกลาง จึงถือเป็นการมีส่วนร่วมในระดับการฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision) คือประชาชนได้รับข้อมูลจากการบริหารจัดการน้ำ และขาดโอกาสในการแสดงความต้องการหรือมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินการบริหารจัดการน้ำของทุ่งรับน้ำ แม้จะมีการการรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มตัวแทนประชาชน แต่ความคิดเห็นเหล่านั้นไม่ได้มีผลต่อการตัดสินใจ และโอกาสในการการรับฟังความคิดเห็นถือเป็นส่วนน้อยในการดำเนินโครงการ การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารแบบทางเดียวเป็นส่วนใหญ่ คือ การแจ้งข้อมูลการดำเนินการของรัฐให้ประชาชนทราบ การแสดงความคิดเห็นผ่านการใช้ตัวแทนไม่มีประสิทธิภาพเพราะยังมีประชาชนที่ไม่ทราบรายละเอียดและข่าวสารต่าง ๆ ของการดำเนินโครงการ

แม้การสื่อสารจะไม่ทั่วถึงแต่เนื่องจากประชาชนมีความเข้าใจและความคุ้นเคยในพื้นที่ที่มีน้ำท่วมบ่อยครั้งในเวลาใกล้เคียงกันในแต่ละปี ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวที่จะเตรียมตัวรับมือป้องกันความเสียหายที่เกิดจากน้ำท่วมในกรณีที่มีน้ำท่วมในช่วงระยะเวลาเดิมหรือมีความสูงจากการท่วมเท่าเดิม แต่เนื่องจากความแปรปรวนของสภาพอากาศในปัจจุบันทำให้การคาดการณ์สถานการณ์ของน้ำในแต่ละปีไม่สามารถทำได้อย่างแม่นยำ ทำให้การวางแผนการบริหารจัดการน้ำไม่สามารถควบคุมได้และคงสภาพการท่วมได้เท่ากันตลอดทุกปี ส่งผลให้การท่วมของน้ำในแต่ละปีมีความแตกต่างกัน ทั้งลักษณะของการเอ่อท่วมและระยะเวลาในการท่วมของน้ำ หากไม่สามารถควบคุมหรือบริหารจัดการน้ำได้อย่างสม่ำเสมอประชาชนจะไม่สามารถปรับตัวได้ทันจะทำให้เกิดความเสียหาย โดยเฉพาะพื้นที่นอกทุ่งรับน้ำ ชุมชนที่อยู่ระหว่างคันกันน้ำ ซึ่งต้องเผชิญกับปริมาณน้ำที่ไม่สามารถระบายเข้าทุ่งได้ ชุมชนจึงได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม และมีข้อจำกัดในการได้รับความช่วยเหลือเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกทุ่งรับน้ำ จะได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดทั้งขอบเขตอำนาจหน้าที่และงบประมาณ

ดังนั้น หากหน่วยงานท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างเพียงพอแล้ว จึงต้องอาศัยการของบประมาณเพิ่มเติมจากส่วนกลางในระดับจังหวัด ทั้งนี้อาจได้รับการสนับสนุนเพิ่มเติมจากหน่วยงานภาครัฐในส่วนกลางตามแผนหรือนโยบายตามสถานการณ์ นอกจากการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังมีกรณีที่ประชาชนในพื้นที่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานเอกชนภายนอกพื้นที่ เช่น การบริจาควัสดุในการซ่อมแซมอาคาร และการแจกถุงยังชีพ ซึ่งการช่วยเหลือจากภายนอกจะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีการเผยแพร่สถานการณ์ความยากลำบากของประชาชนในพื้นที่ผ่านสื่อ และการรับรู้จากสถานการณ์ความเสียหายจากอุทกภัยในภาพรวมของประเทศ ซึ่งหากไม่มีการเผยแพร่เพื่อสร้างการรับรู้ให้กับแหล่งความช่วยเหลือภายนอกพื้นที่การช่วยเหลือก็จะไม่เพียงพอต่อความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสียหายที่เกิดขึ้น จึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของแต่ละภาคส่วนเพื่อดำเนินการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบทุ่งรับน้ำ

แต่ในการดำเนินการในระดับท้องถิ่น ยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้ได้ทั้งหมด การชดเชยช่วยเหลือไม่เพียงพอต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น หน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ไม่สามารถบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาในหน้าที่ แต่ละหน่วยงานมีความแตกต่างกันตามอำนาจหน้าที่และความถนัดของหน่วยงาน เช่น โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาล ภายใต้กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจหลักในการสร้าง ซ่อมแซม หรือปรับปรุงสิ่งก่อสร้างในระบบชลประทานและควบคุมระบบตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมาย, สำนักงานเกษตรอำเภอบางบาล มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อพัฒนาอาชีพให้กับเกษตรกรจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเกษตรกรในพื้นที่, องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลตำบล มีหน้าที่ในการให้บริการประชาชน ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่น ๆ ส่งเสริมอาชีพและการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่หลักในการดำเนินการเป็นหน้าที่หลักอยู่แล้ว จึงทำให้การประสานงานและการบูรณาการในระดับท้องถิ่นด้วยกันสามารถเกิดขึ้นได้ยาก และจากการขาดคำสั่งที่เอื้อให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นมีโอกาสที่จะร่วมบูรณาการกันในการทำงาน ทำให้เกิดความทับซ้อนและช่องโหว่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำ และยิ่งขาดความเชี่ยวชาญ เช่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง คือ โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาลขาดความสามารถในการฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการผันน้ำเข้าทุ่งและทุ่งแก้ปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ด้วยการสร้างระบบชลประทาน เช่น การก่อสร้างประตูระบายน้ำ, การขุดคลองบางบาล – บางไทร จึงเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบล ต้องรับภาระในการช่วยเหลือประชาชนเป็นหลัก ในการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วยข้อจำกัดของอำนาจหน้าที่และงบประมาณ ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานระดับจังหวัดต่อไปซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการช่วยเหลือประกอบกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายของส่วนกลางและขึ้นอยู่กับการพิจารณาในระดับภูมิภาคทำให้การดำเนินการชดเชยช่วยเหลือขาดความสม่ำเสมอตามที่กำหนดไว้ เช่นเดียวกับการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานรัฐบางส่วนกลางที่บริหารจัดการน้ำในภาพรวมของประเทศที่ต้องปรับตามสถานการณ์ของน้ำในแต่ละปี ไม่สามารถกำหนดเป็นแผนระยะยาวได้ ทำให้ความเสียหายจากน้ำท่วมยังเกิดเกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรได้รับความเสียหายจากการสูญเสียผลผลิตและความสูญเสียรายได้จากการไม่สามารถใช้พื้นที่ในช่วงที่เก็บน้ำเข้าทุ่งรับน้ำ ทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นปัญหาของเกษตรกร จึงมีการเรียกร้องให้มีการช่วยเหลือจากเกษตรกรอำเภอซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่เพียงพอต่อการให้บริการและดูแลเกษตรกร การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางบาลนอกจากการให้ความรู้เรื่องการทำเกษตร, การแจกพันธุ์พืชแล้ว ยังมีการส่งเสริมการทำประมงในช่วงที่กักเก็บน้ำไว้ในทุ่งแต่ยังไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากขนาดปลาที่นำมาปล่อยไม่สอดคล้องกับระยะเวลาในการกักเก็บน้ำ ลูกปลาเติบโตไม่ทัน และเกษตรกรในพื้นที่ยังขาดเครื่องมือและความชำนาญในการทำประมง นอกจากนั้นยังไม่มี การสงวนอาชีพให้เฉพาะคนในพื้นที่ ทำให้มีคนนอกพื้นที่ที่มีความพร้อมในการทำประมงเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ด้วย จำเป็นต้องมีศึกษาเพิ่มเติมเพื่อการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพื่อเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมสำหรับการบริหารจัดการทุ่งรับน้ำ จำเป็นต้องให้ความสำคัญ เรื่องของการสื่อสารด้วย เพราะการสื่อสารสองทางจะช่วยเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมให้ดียิ่งขึ้น จากการสำรวจข้อมูลพบว่ายังมีประชาชนในพื้นที่ที่ไม่ทราบรายละเอียดของโครงการทุ่งรับน้ำ ทราบเพียงแต่ว่าพื้นที่เป็นพื้นที่รับน้ำ และมีผู้ที่ทราบรายละเอียดเพียงไม่กี่คน ส่วนมากอยู่ในระดับของกำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งบางคนเป็นหัวหน้าของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่และเป็นตัวแทนของประชาชน ที่เพื่อให้ประชาชนทราบถึงเป้าหมายโครงการจึงต้องมีการสื่อสารเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือไปในทิศทางเดียวกัน

นอกจากการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันแล้ว ในการสื่อสารจำเป็นต้องมีการรับฟังความคิดเห็นและนำความคิดเห็นไปปรับใช้ต่อการวางแผนการบริหารจัดการน้ำ ความต้องการของตัวแทนประชาชนซึ่งเป็นเงื่อนไขต่อการยอมรับโครงการยังไม่สามารถปฏิบัติได้ทั้งหมด เนื่องจากอุปสรรคและข้อจำกัดต่าง ๆ การรับฟังข้อเสนอแนะของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ จะช่วยให้เห็นถึงลำดับความสำคัญในการแก้ไขปัญหา ว่าปัญหาใดควรได้รับการแก้ไขก่อนเพื่อจะบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อรักษาระดับความพึงพอใจไม่ให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงมากเพิ่มขึ้น

บทที่ 7

สรุปและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุป

การบริหารจัดการน้ำซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญที่หลายภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาจากน้ำทั้งภัยแล้งและอุทกภัยที่สร้างความเสียหายเป็นมูลค่าสูงให้กับประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการน้ำให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ ทั้งความต้องการในการใช้น้ำ และความต้องการให้เกิดความเสียหายจากน้ำ ผ่านการตัดสินใจการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ความคิดเห็นและความต้องการของแต่ละภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนการบริหารจัดการน้ำอย่างเท่าเทียม และได้ประโยชน์กับทุกภาคส่วนให้ได้มากที่สุดเพื่อลดความขัดแย้งที่จะเป็นอุปสรรคของการดำเนินการตามแผนการบริหารจัดการน้ำ

เนื่องจากการดำเนินโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ไม่สามารถดำเนินการตามแผนที่วางไว้ได้ทั้งหมด ทำให้เกิดความเสียหายกับประชาชนที่อาศัยและประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ จากการควบคุมระดับน้ำและระยะเวลาในการปล่อยน้ำเข้าทุ่งหรือระบายน้ำออกจากทุ่ง การเตรียมการเพื่อลดความเสียหายที่เกิดขึ้นยังไม่เพียงพอโดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมระหว่างคันกั้นน้ำที่ได้รับความเสียหายจากระดับน้ำในแม่น้ำที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจากการควบคุมปริมาณน้ำที่ถูกปล่อยออกจากเขื่อน รวมถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผลผลิตทางการเกษตรที่ถูกน้ำท่วมหรือได้รับน้ำขังกว่ากำหนด ทำให้ประชาชนเสียโอกาสในการสร้างรายได้จากพื้นที่เกษตรภายในทุ่งรับน้ำ และความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่สามารถชดเชยได้เพียงพอเนื่องจากการเตรียมการที่ไม่ครอบคลุม ไม่สามารถประเมินความเสียหายได้ตามสภาพความเป็นจริง และความยุ่งยากซับซ้อนของนโยบายในการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมในการเตรียมการป้องกัน และฟื้นฟูภายหลังจากการกักเก็บน้ำไว้ในทุ่งรับน้ำ

การวางแผนการดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำ ได้ถูกกำหนดขึ้นให้มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ในระดับประเทศ ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ที่เป็นการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการวางแผนบริหารจัดการน้ำ ในด้านของการจัดการน้ำเพื่อลดการเกิดอุทกภัยตั้งแต่พื้นที่ชุมชนเมืองจนถึงระดับลุ่มน้ำ และมีการดำเนินการต่อโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งกรมชลประทานและคณะกรรมการลุ่มน้ำทำหน้าที่ในการสั่งการปฏิบัติการตามแผนและวางแผนเสนอต่อคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) เพื่อดำเนินการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่มีความรวดเร็วต่อการตัดสินใจด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการที่มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลด้านการบริหารจัดการน้ำโดยตรง และมีอำนาจในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังมีการผลักดันให้เกิด พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ที่มีเนื้อหาครอบคลุมถึงการให้อำนาจกับหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดการน้ำเพื่อป้องกันภัยอีกด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หน่วยงานท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนที่จะต้องปรับตัวและวิถีชีวิตให้เข้ากับการบริหารจัดการน้ำในทุกระดับ ให้มีความเข้าใจในการทำการเกษตร และอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่รับน้ำ ส่งเสริมให้ตัวแทนของชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการน้ำ หรือเผ่า ระวังพื้นที่เสี่ยงที่จะได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมมากขึ้น จัดตั้งคณะกรรมการหรืออาสาสมัครที่เป็น ส่วนร่วมการทำงานระหว่างประชาชนกับหน่วยงานรัฐที่มีอำนาจในการตัดสินใจการบริหารจัดการน้ำ ในระดับท้องถิ่นหรือในพื้นที่ที่รับน้ำบางบาลจนถึงระดับลุ่มแม่น้ำ เพื่อสะท้อนความต้องการหรือ ความคิดเห็นของประชาชนสู่หน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง) ในระดับกระทรวงและกรม เพื่อให้ หน่วยงานส่วนกลางสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานท้องถิ่นให้สามารถดูแลและบริการประชาชน ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ เกิดความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตที่ดีที่อยู่ในทุกระดับ

แม้จะมีการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันวางแผนและการตัดสินใจในการ บริหารจัดการน้ำเพื่อควบคุมปริมาณน้ำได้อย่างรวดเร็วขึ้นแล้ว แต่จากการศึกษาการบริหารจัดการน้ำ ในโครงการทุกระดับบางบาลพบว่า หน่วยงานท้องถิ่นยังขาดความชัดเจนในการบริหารจัดการน้ำ ใน กรณีที่น้ำสามารถสร้างให้เกิดความเสียหายได้นั้น การบริหารจัดการน้ำจำเป็นต้องมีการวางแผนให้ ครอบคลุมตั้งแต่ก่อนที่จะมีการปล่อยน้ำเข้าทุ่งไปจนถึงการฟื้นฟูภายหลังน้ำท่วม การปฏิบัติการ ช่วยเหลือ ชดเชย และป้องกันความเสียหายส่วนใหญ่ถูกรับผิดชอบโดยหน่วยงานท้องถิ่น ที่มีกำลังอยู่ อย่างจำกัดและยังไม่มีหน้าที่โดยตรงในการดูแลโครงการทุกระดับ และยังขาดการสร้างความร่วมมือ ร่วมกับชุมชน ทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร การดำเนินการของโครงการทุรับ น้ำบางบาลจึงไม่สามารถบรรลุได้ตามเป้าหมาย แม้เป้าหมายในด้านการป้องกันอุทกภัยในภาพรวม ของลุ่มน้ำเจ้าพระยาจะเป็นไปได้ดี สามารถจำกัดขอบเขตพื้นที่น้ำท่วมได้ แต่ประชาชนในพื้นที่ทุรับ น้ำบางบาล ยังคงเผชิญกับความไม่แน่นอนของการท่วมของน้ำในพื้นที่อยู่เสมอ การบริหารจัดการน้ำ ในรูปแบบของทุรับน้ำนั้นจำเป็นต้องมีการหนุนเสริมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนภายนอก พื้นที่

เมื่อทุรับน้ำบางบาลและทุรับน้ำอื่น ๆ ในลุ่มน้ำเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำเพื่อป้องกันปริมาณน้ำ ในลุ่มน้ำไหลท่วมเป็นบริเวณกว้าง ผลประโยชน์ที่ได้คือพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมลดลง ความเสียหายที่เกิด จากน้ำท่วมในภาพรวมของประเทศลดลงตามไปด้วย และเมื่อน้ำเป็นทรัพยากรที่มีผู้เกี่ยวข้องหลาย ส่วน ที่จะต้องมีส่วนในการรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการน้ำ กลุ่มคนในพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จาก โครงการทุรับน้ำ จึงควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ทุรับน้ำ เพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตไปพร้อมกับควบคู่กับการบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 7.1 แสดงสถานการณ์ที่สัมพันธ์กันระหว่างทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับข้อค้นพบ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ข้อค้นพบ
การจัดการน้ำแบบผสมผสาน (Integrated Water Resources Management : IWRM)	
น้ำเป็นทรัพยากรที่มีวัฏจักรของธรรมชาติ มีปริมาณที่ค่อนข้างคงที่ อยู่ในปริมาณเฉลี่ยเท่าๆ เดิมเกือบทุกปีในแต่ละพื้นที่	การบริหารจัดการน้ำของประเทศไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาภัยแล้ง แต่เมื่อเกิดมหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 ทำให้เกิดแผนและนโยบายในการป้องกันน้ำท่วมขึ้นมาด้วยการก่อสร้างระบบชลประทานต่าง ๆ รวมถึงโครงการทุ่งรับน้ำที่เป็นการใช้พื้นที่ที่มีน้ำเอ่อท่วมอยู่เดิมตามธรรมชาติเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำ
หลักการดับลิลบ ข้อที่ 2 การจัดการน้ำควรมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับรากหญ้าถึงระดับบริหาร	ภายหลังปัญหาอุทกภัยครั้งใหญ่ ได้มีการกำหนดแผนแม่บทบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) โดยคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) จากการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาแผนที่เสนอจากคณะกรรมการลุ่มน้ำเจ้าพระยาที่มีหน่วยงานท้องถิ่นและผู้ใช้น้ำในลุ่มน้ำร่วมดำเนินการ
	โครงการทุ่งรับน้ำบางบาลได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่ร้อยละ 94 เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด ได้แก่ การปรับปรุงระบบการคมนาคมให้สามารถใช้งานได้เมื่อมีการกักเก็บน้ำเข้าทุ่ง, การส่งเสริมอาชีพ, การป้องกันน้ำท่วมที่อยู่อาศัยด้วยการสร้างคันกันน้ำและการยกระดับอาคาร, ปรับปรุงระบบชลประทานเพื่อการทำเกษตร, การชดเชยช่วยเหลือ และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนกับโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล
หลักการดับลิลบ ข้อที่ 1 การใช้ทรัพยากรน้ำควรมีความเข้าใจของวัฏจักรน้ำเพื่อการอนุรักษ์น้ำตามวัฏจักรของธรรมชาติ	ประชาชนในพื้นที่ทุ่งรับน้ำบางบาลมีความเคยชินและเข้าใจในการเอ่อท่วมในพื้นที่ ซึ่งเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีต ประชาชนในพื้นที่ที่มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการเอ่อท่วมของน้ำในพื้นที่ เช่น การปลูกข้าวฟ่างลอย, การสร้างบ้านใต้ถุนสูง และการสัญจรทางน้ำ เป็นต้น
	ประชาชนในพื้นที่บางส่วน ไม่ทราบถึงรายละเอียดของโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล และแผนการเพาะปลูกภายในทุ่งรับน้ำ แต่อาศัยความเคยชินของพื้นที่ในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพและปรับตัวตามสถานการณ์ในแต่ละปี
วงรอบของการบริหารจัดการภัยพิบัติ (Disaster Management Cycle)	
ขั้นที่ 1 การป้องกันและลดผลกระทบ จากภัยพิบัติในระยะยาว การวางแผนระยะยาว และการก่อสร้างเพื่อป้องกันภัยพิบัติ	มีการสร้างกำแพงป้องกันตลิ่งพังทลาย, ย้ายบ้านเรือนที่อยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการพังทลาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ข้อค้นพบ
ขั้นที่ 2 การเตรียมพร้อมในช่วงก่อนเกิดภัยพิบัติ ด้วยการดำเนินการตามแผน ซ่อมระบบรับภัยพิบัติ	การวางแผนกำหนดระยะเวลาในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวในพื้นที่ให้สอดคล้องกับการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง เพื่อป้องกันความเสียหายต่อรายได้ของประชาชนในพื้นที่
	การแจ้งสถานการณ์น้ำผ่านการประชุมประจำเดือนและการประชุมลูกบ้านเพื่อเตรียมพร้อมรับน้ำ แต่ไม่สามารถแจ้งได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ขาดความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมการประชุม
	เมื่อใกล้ช่วงเวลาที่ปล่อยน้ำเข้าทุ่ง ประชาชนในพื้นที่จะเตรียมยกสิ่งของมีค่าขึ้นที่สูง อพยพไปยังพื้นที่ที่น้ำท่วมถึง เช่น วัด, ถนน และสถานที่ราชการ เป็นต้น หรืออพยพออกนอกพื้นที่
ขั้นที่ 3 การรับมือในช่วงระหว่างเกิดภัยพิบัติ	องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับบาดเจ็บหรือความเดือดร้อน อำนวยความสะดวกการสัญจรทางน้ำ การแจกถุงยังชีพและอาหาร
	มีการปรับเปลี่ยนอาชีพเพื่อทำประมงในพื้นที่ทุ่งรับน้ำโดยได้รับการสนับสนุนจากเกษตรกรอำเภอ แต่การส่งเสริมอาชีพประมงยังไม่สามารถชดเชยรายได้ได้อย่างเพียงพอ
ขั้นที่ 4 การฟื้นฟูบูรณะหลังเกิดภัยพิบัติ (recover phase)	กำนันและผู้ใหญ่บ้านทำการสำรวจเพื่อประเมินความเสียหายที่เกิดขึ้นกับอาคารบ้านเรือนและพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อเตรียมการชดเชยให้เหมาะสมโดยมุ่งซ่อมแซมพื้นที่สาธารณะก่อน หากความเสียหายมีมากเกินกว่างบประมาณที่เตรียมไว้ จะทำการขอความช่วยเหลือเพิ่มเติมในระดับจังหวัด ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของหน่วยงานในระดับส่วนกลางตามเกณฑ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้ค่าชดเชยความเสียหายไม่เพียงพอ มีความล่าช้าและไม่สม่ำเสมอ
การมีส่วนร่วม	
การมีส่วนร่วมมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหามากกว่าการตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว (Jame L. Creighton, Ph.D.)	นอกจากการประชุมเพื่อสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มตัวแทนประชาชน การดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำบางบาลจะเป็นการดำเนินการตามแผนของกรมชลประทาน ผ่านโครงสร้างการปกครองไปตามลำดับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ข้อค้นพบ
<p>การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ ควรมีทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายกลุ่ม</p>	<p>โครงการท่งรับน้ำดำเนินการกรมชลประทาน เป็นผู้กำหนดระยะเวลาและปริมาณในการส่งน้ำเข้าท่งรับน้ำ และควบคุมการส่งน้ำเพื่อทำเกษตรในพื้นที่ท่งรับน้ำให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์น้ำโดยรวมของประเทศ ส่วนในระดับท้องถิ่นท่งรับน้ำบางบาลได้รับการดูแลและผลานงานเพื่อดำเนินตามแผนงานโดยโครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาล สำนักชลประทานที่ 10</p>
	<p>โครงการท่งรับน้ำเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการป้องกันอุทกภัย เนื่องจากทรัพยากรน้ำมีผลกระทบต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายกลุ่มภายในลุ่มน้ำ จึงต้องอาศัยระบบชลประทานต่าง ๆ ในการควบคุม เช่น เขื่อน, โครงการแก้มลิง และคลองผันน้ำ เป็นต้น หากปริมาณน้ำในลุ่มน้ำไม่ได้มากเกินที่แหล่งน้ำจะสามารถรองรับได้ จะไม่มีการปล่อยน้ำเข้าท่งเพื่อกักเก็บน้ำ ทำให้การดำเนินการกักน้ำไว้ในท่งรับน้ำ ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเวลาเดียวกัน</p>
<p>เป้าหมายของการมีส่วนร่วมควรมีความชัดเจนและมุ่งแก้ปัญหาหากกลุ่มที่เสียผลประโยชน์มากที่สุด</p>	<p>จากสถานการณ์ของโครงการท่งรับน้ำบางบาลสามารถแบ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามเป้าหมายได้ 2 กลุ่ม นั่นคือ กลุ่มผู้ที่มีหน้าที่ดำเนินการเพื่อการกักเก็บน้ำในพื้นที่ และกลุ่มที่ไม่ต้องการให้มีการกักเก็บน้ำในท่งรับน้ำมากเกินไปจนได้รับความเสียหาย ทั้งสองกลุ่มไม่ต้องเกิดความเสียหายจากน้ำท่วม แม้จะมีความเข้าใจว่าการเอ่อท่วมของน้ำท่วมในพื้นที่โครงการเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดตามธรรมชาติ แต่เมื่อมีการปรับพื้นที่เพื่อการควบคุมน้ำ จึงเกิดความคาดหวังในการบริหารจัดการน้ำที่ดีขึ้นและไม่มีปัญหาที่เกิดจากน้ำท่วมอีกต่อไป</p>
<p>การมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ตั้งแต่การให้ข้อมูล รับฟังความเห็น และเปลี่ยนข้อมูล และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (ดร. ธเรศ ศรีสถิตย์)</p>	<p>เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ไม่ได้มีโอกาสในการเสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการท่งรับน้ำบางบาล การสื่อสารความคิดเห็นผ่านระบบตัวแทนตามโครงสร้างการปกครองมีความล่าช้าและไม่ทั่วถึง ไม่สามารถสะท้อนความต้องการ ข้อมูลพื้นที่ความเสียหายได้อย่างชัดเจน จนไม่สามารถเตรียมการป้องกันความเสียหายได้อย่างเพียงพอ ดังนั้น ระดับการมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการน้ำในโครงการท่งรับน้ำบางบาลจึงอยู่ในระดับการฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision)</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ข้อค้นพบ
	<p>หน่วยงานในระดับท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, อำเภอ บางบาล, ตำบลและเทศบาลตำบล, โครงการส่งและบำรุงรักษาน้ำบางบาล และเกษตรอำเภอ บางบาล รับผิดชอบหน้าที่ตามแผนงานการบริหารจัดการน้ำ การบรรเทาความเสียหายและช่วยเหลือฟื้นฟูผลกระทบที่เกิดขึ้นในทุ่งรับน้ำ แต่เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ มีหน้าที่หลักในความรับผิดชอบตามภาระและกำลังคน จึงทำให้การดำเนินการที่ผ่านมา ยังขาดความชัดเจน มีการทำหน้าที่ทับซ้อนและไม่ครบถ้วน เนื่องจากขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน เป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลางและการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น</p>
ความขัดแย้ง	
<p>ความขัดแย้งมีหลายระดับตามสถานการณ์ ได้แก่ 1. สถานการณ์ขึ้นนำไปสู่ความขัดแย้ง 2. ความรู้สึกถึงความขัดแย้ง 3. พฤติกรรมความขัดแย้งชัดเจน และ 4. ผลของความขัดแย้ง (Robbins, Stephen P. (Organizational Behavior : concepts, Centroversies and Application, 1983))</p>	<p>ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมี 11 คู่กรณี แต่ละคู่กรณีจะมีความขัดแย้งที่แตกต่างกันไปตั้งแต่ระดับสถานการณ์ขึ้นนำไปสู่ความขัดแย้ง 8 คู่กรณี ระดับความรู้สึกถึงความขัดแย้ง 2 คู่กรณี และพฤติกรรมความขัดแย้งที่ชัดเจน 1 คู่กรณี โดยการประเมินจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น</p>
<p>ความขัดแย้งเกิดจากคนหรือกลุ่มคน 2 กลุ่มขึ้นไป ที่มีความคิดเห็นหรือเป้าหมายต่างกัน ในแต่ละสถานการณ์ จะมีคู่กรณีที่หลากหลายขึ้นอยู่กับเป้าหมายของแต่ละกลุ่ม Finch Stoner & Charles Wamkel (Management, 1986)</p>	<p>ความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในทุ่งรับน้ำบางบาลที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทำให้เกิดคู่กรณีที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง เนื่องจากเป้าหมายในการบริหารจัดการและความต้องการทรัพยากรน้ำแตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มประชาชนภายในทุ่งรับน้ำ-ประชาชนภายนอกทุ่งรับน้ำ, กลุ่มประชาชน-หน่วยงานท้องถิ่น และกลุ่มหน่วยงานท้องถิ่นกับหน่วยงานส่วนกลาง โดยกลุ่มที่มีความเสี่ยงที่จะเกิดความขัดแย้งที่รุนแรงเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือ กลุ่มประชาชน-หน่วยงานท้องถิ่น เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ต้องดำเนินการร่วมกัน กลุ่มประชาชนที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมไม่พอใจการบริการจากหน่วยงานท้องถิ่น</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ข้อค้นพบ
สาเหตุของความขัดแย้ง - ลักษณะของการสื่อสาร (Communication) - โครงสร้าง (Structure) - ตัวแปรส่วนบุคคล (Personal Variables) Roy W. Pneuman & Margaret E. Bruehl (Managing Conflict, 1982)	ประชาชนหรือเกษตรกรในพื้นที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากการแจ้งเตือนตามโครงสร้างการปกครองผ่านการประชุมลูกบ้าน หรือการแจ้งเตือนต่อกันเองในชุมชน ทำให้การสื่อสารข้อมูลไม่ทั่วถึงและครบถ้วน นอกจากนี้เกษตรกรยังอาศัยความเคยชินในการเพาะปลูกในช่วงเวลาเดิมของแต่ละปี ไม่สอดคล้องกับแผนการการปล่อยน้ำเข้าทุ่ง ซึ่งมีสาเหตุมาจากความล่าช้าและความเปลี่ยนแปลงระยะเวลาตามสถานการณ์ของน้ำในลุ่มน้ำในแต่ละปี (ไม่ได้มีการปล่อยน้ำเข้าทุ่งเพื่อป้องกันอุทกภัยทุกปี) เกษตรกรที่ไม่ได้ปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้จะเผชิญกับความเสียหายที่ผลผลิตจะถูกน้ำท่วมเสียหาย หรือขายไม่ได้ราคา ส่วนเกษตรกรที่ทำตามแผนจะเสียโอกาสในการสร้างรายได้ไป
สาเหตุของความขัดแย้ง - การจัดการทรัพยากร - ความเกี่ยวข้องต่อกัน - ความคลุมเครือของบทบาทและหน้าที่ - บทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน ทำให้มีเป้าหมายที่แตกต่างกัน Robbins, Stephen P. (Organizational Behavior : concepts, Centrevsies and Application, 1983)	น้ำถือเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ มีความจำเป็นต่อกิจกรรมหลายๆ อย่างโดยเฉพาะการทำเกษตร แต่เมื่อน้ำมีปริมาณมากเกินไปจนสามารถสร้างความเสียหาย ความต้องการน้ำเปลี่ยนเป็นความไม่ต้องการ และกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่กลายเป็นพื้นที่รับน้ำ ภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบจากการบริหารจัดการน้ำเป็นอย่างมาก ดังนั้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับทุ่งรับน้ำ เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมีสาเหตุปัญหาของการบริหารจัดการหลายสาเหตุ เช่น หน่วยงานท้องถิ่นไม่สามารถสร้างความร่วมมือในการดำเนินโครงการเนื่องจากอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน, โครงสร้างของการสื่อสารที่ไม่ชัดเจน ทำให้การส่งสารไม่สมบูรณ์, โครงสร้างการบริหารจัดการระหว่างหน่วยงานระดับท้องถิ่นกับหน่วยงานระดับอื่น ๆ, ความแปรปรวนของสภาพอากาศในปัจจุบัน และการให้ความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น
	การบริหารจัดการน้ำ ควรให้ผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผน หน่วยงานภาครัฐในระดับส่วนกลางมีการวางแผนในระดับประเทศและลุ่มน้ำ แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นยังไม่มีบูรณาการการทำงานร่วมกัน ยังไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานหรือคณะกรรมการที่มีอำนาจในการตัดสินใจให้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการน้ำเพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นให้ได้น้อยที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 7.1 (ต่อ)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ข้อค้นพบ
ความขัดแย้งมีประโยชน์ในการช่วยพัฒนา (Trusty (1971) ความสัมพันธ์ของคู่กรณี และการแก้ปัญหาไปสู่การพัฒนา	โครงการทุ่งรับน้ำบางบาลเป็นโครงการนำร่องของทุ่งรับน้ำทุ่ง 12 แห่งในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มทำการสำรวจเพื่อดำเนินโครงการตั้งแต่ พ.ศ. 2554 แม้จะมีการวางแผนเพื่อป้องกันความเสียหายแล้ว แต่ยังมีอาคารบ้านเรือนและพื้นที่เกษตรได้รับความเสียหายและสูญเสียโอกาสในการสร้างรายได้ รวมถึงการขุดเขยที่ไม่เพียงพอ ทำให้เกิดความไม่พอใจต่อรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่ทำให้วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพมีความเปลี่ยนแปลงไป การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับทุ่งรับน้ำบางบาล จะเป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่รับน้ำอื่น ๆ ต่อไป
ความต้องการและความพึงพอใจ	
ความพึงพอใจสามารถประเมินได้ ทั้งความสะดวกสบาย ผลประโยชน์การเปลี่ยนแปลง (นางสาวนันทิศา นุชสวาท, 2557)	เมื่อพื้นที่ทำการเกษตรต้องกลายเป็นพื้นที่รับน้ำ แม้จะเป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมอยู่เดิมอยู่แล้ว แต่การกั้นคันกั้นน้ำเพื่อทำพื้นที่กักเก็บน้ำส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนพื้นที่ในการดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำได้มีการวางแผนเพื่อป้องกันความเสียหายและการส่งเสริมอาชีพเพื่อชดเชยรายได้ให้กับเกษตรกร รักษาระดับคุณภาพชีวิตไว้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เมื่อทราบระยะเวลาในการปล่อยน้ำเข้าทุ่งได้ชัดเจนมากขึ้น กว่าที่การเอ่อท่วมตามธรรมชาติ
แรงจูงใจ	
Dalkir (2013) การสร้างแรงจูงใจสามารถทำได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การเชิญชวน ข้อตกลงของกลุ่ม และการใช้มาตรการบังคับ	ในขั้นตอนของการศึกษาเพื่อดำเนินการโครงการได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อดำเนินการบริหารจัดการน้ำ ได้แก่ การพัฒนาสารอุปโภคและระบบชลประทานเพื่อการเกษตร, การดูแลชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยง และการจ่ายค่าชดเชยที่รวดเร็ว เหมาะสม เป็นต้น เป็นเงื่อนไขที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่

ที่มา : ผู้วิจัย 2566

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1 ข้อเสนอแนะทางด้านกายภาพของพื้นที่

โครงการทุ่งรับน้ำได้รับผลกระทบจากการเติบโตและการขยายตัวของเมืองตามการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีการเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ทุ่งรับน้ำ ได้แก่ การเปลี่ยนเจ้าของที่ดินจากเกษตรกรในพื้นที่ให้กับผู้นอกพื้นที่, รูปแบบการทำนาเป็นนาเช่าที่ใช้แรงงานจากนอกพื้นที่และการประกอบอาชีพอื่น ๆ ในพื้นที่ทำให้เกิดความต้องการที่พักอาศัยหรือบริการต่าง ๆ ตามมา ความต้องการของทุ่งรับน้ำที่จำเป็นต้องรักษาพื้นที่ในการทำเกษตรและพื้นที่กักเก็บน้ำ ดังนั้น จำเป็นต้องมีการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้คงเดิม แต่เพิ่มประสิทธิภาพหรือระบบที่เอื้อต่อพฤติกรรมการทำเกษตรที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะการพัฒนาระบบชลประทานเพื่อควบคุมการปล่อยน้ำเข้าทุ่งเพื่อการทำเกษตรและการกักเก็บน้ำ ให้สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ สามารถส่งน้ำได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว และสามารถระบายน้ำออกจากพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว ปัจจุบันกรมชลประทานได้มีการเวนคืนที่ดินบางส่วนของอำเภอบางบาลในบริเวณตำบลมหาพรหมณ์ และตำบลพระขาว ซึ่งเป็นบริเวณนอกทุ่งรับน้ำ เพื่อสร้างคลองระบายและเพิ่มพื้นที่กักเก็บน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา

การควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินสามารถทำได้โดยการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือกิจกรรมในพื้นที่ให้เป็นไปตามผังเมือง โดยจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีผังเมืองรวมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2560 ที่กำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินไว้ โดยพื้นที่ในอำเภอบางบาล ถูกกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ที่ดินประเภทชุมชนและที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม และภายในพื้นที่ทุ่งรับน้ำประกอบด้วยการใช้ประโยชน์ที่ดิน 2 ประเภทนี้ แต่เป็นที่ดินประเภทชุมชนมากกว่า นอกจากผังเมืองรวมแล้ว หน่วยงานท้องถิ่นยังสามารถกำหนดรูปแบบการก่อสร้างอาคารให้มีความสอดคล้องกับการประกอบกิจกรรมตามการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ในจุดเสี่ยง มีความเสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วมเสียหาย อยู่ในพื้นที่ที่เป็นทางระบายน้ำผ่านการอนุญาตก่อสร้างอาคาร ตาม พรบ. ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2552

สำหรับทางกายภาพของอำเภอบางบาล เมื่อมีการปรับพื้นที่ให้เป็นทุ่งรับน้ำ ทำให้พื้นที่ถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่นอกคันกันน้ำ, ชุมชนระหว่างคันกันน้ำ และภายในทุ่งรับน้ำ แต่ละพื้นที่มีการทำกิจกรรมและใช้ประโยชน์ที่ดินที่แตกต่างกัน ต้องการการบริหารจัดการและแผนที่แตกต่างกัน จึงมีแนวทางการเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทุ่งรับน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

7.2.1.1 พื้นที่ภายนอกทุ่งรับน้ำ

พื้นที่นอกคันกันน้ำเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมน้อยกว่าพื้นที่ในส่วนอื่น ๆ เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีความสูงกว่าและอยู่นอกพื้นที่คันกันน้ำ โดยเฉพาะการเป็นที่ตั้งของสำนักงานอำเภอและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่อพยพชั่วคราวสำหรับประชาชนที่ไม่สามารถอาศัยอยู่ในครัวเรือนได้ในช่วงน้ำท่วม จึงได้รับการป้องกันจากการทำแนวป้องกัน สิบน้ำเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และกั้นกระสอบทรายเพื่อป้องกันน้ำ การที่พื้นที่นอกคันกั้นน้ำนี้ไม่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองเพิ่มขึ้นให้พื้นที่น้ำท่วมทำให้เกิดการถมที่ดินขวางทางน้ำ หรือลำคลองระบายน้ำขนาดเล็ก การสร้างร้านค้าและหมู่บ้านจัดสรรในรูปแบบอาคารปัจจุบันที่มีการถมที่ดิน ทำให้เส้นทางการระบายน้ำตามธรรมชาตินั้นเดิมหายไป เป็นอุปสรรคต่อการระบายน้ำออกจากพื้นที่น้ำท่วมอย่างชุมชนระหว่างคันกั้นน้ำ ดังนั้น ควรมีมาตรการการควบคุมอาคารเฉพาะพื้นที่ เพื่อก่อสร้างรูปแบบอาคารที่สอดคล้องกับวิถีจักรน้ำในพื้นที่ สามารถอาศัยอยู่กับสภาพน้ำท่วมได้ โดยมีความเสียหายน้อยที่สุด และการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ให้ขวางทางระบายน้ำ ในช่วงน้ำท่วม เพื่อระบายน้ำจากพื้นที่ให้ได้เร็วที่สุด และคงสภาพพื้นที่ให้เหมาะกับการเป็นทุ่งรับน้ำ สำหรับพื้นที่เกษตรที่สามารถปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่รับน้ำได้ในช่วงระยะเวลาที่กำหนดและสามารถฟื้นฟูกลับมาเพื่อทำนาได้ สร้างรายได้ในพื้นที่ได้ตลอดทั้งปี

7.2.1.2 พื้นที่ชุมชนระหว่างคันกั้นน้ำ

- ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการบริหารจัดการน้ำ ทำให้น้ำยังคงท่วมบ้านเรือนและพื้นที่เกษตรเสียหาย โดยเฉพาะการท่วมบ้านเรือนในระดับที่สูงเกินกว่าที่เตรียมการจนต้องอพยพออกจากบ้านเรือนและระยะเวลาที่ท่วมนานเกินไปจนเกิดการพังของโครงสร้างอาคาร ไม่เพียงเท่านั้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับพื้นที่เกษตรกรรมทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายส่งผลกระทบต่อรายได้ แม้พื้นที่ที่เสียหายจะอยู่ในทุ่งรับน้ำ แต่ก็ยังมีประชาชนที่อาศัยอยู่ชุมชนระหว่างทุ่งรับน้ำที่เป็นเจ้าของพื้นที่เกษตรในทุ่งรับน้ำที่ต้องสูญเสียรายได้จากการทำเกษตร จึงเป็นกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียรายได้และทรัพย์สิน ที่ต้องการการชดเชย ช่วยเหลือ พื้นที่ จากการบริหารจัดการจากภาครัฐ แต่งบประมาณสำหรับการชดเชยช่วยเหลือของหน่วยงานท้องถิ่นนั้นมีอยู่อย่างจำกัดไม่เพียงพอกับความเสียหายที่เกิดขึ้น และการชดเชยช่วยเหลือจากหน่วยงานส่วนกลางก็ไม่สม่ำเสมอมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย เพราะไม่มีหน่วยงานที่ดูแลโครงการทุ่งรับน้ำโดยเฉพาะ เป็นการฟื้นฟูในระดับลุ่มแม่น้ำเท่านั้น หากสถานการณ์น้ำในลุ่มน้ำปกติจะไม่ถึงงบประมาณสนับสนุน เหมือนในช่วงที่น้ำท่วมในลุ่มแม่น้ำ โครงการทุ่งรับน้ำเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการน้ำของลุ่มน้ำเพื่อไม่ให้น้ำท่วมพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม เมือง นิคมอุตสาหกรรม และแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการทุ่งรับน้ำที่รับน้ำท่วมแทนพื้นที่เหล่านั้นควรมีส่วนร่วมในการชดเชย ช่วยเหลือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นในทุ่งรับน้ำ เช่น มาตรการทางภาษีการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อนำรายได้ที่ได้จากการเก็บภาษีในพื้นที่ที่ได้ประโยชน์มาชดเชยให้กับงบประมาณในการฟื้นฟูช่วยเหลือค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเป็นพื้นที่รับน้ำของโครงการทุ่งรับน้ำ ได้อย่างสม่ำเสมอ

- ความไม่พอใจในการบริหารจัดการน้ำที่นำไปสู่ความขัดแย้ง เกิดจากการดำเนินการโครงการทุ่งรับน้ำไม่ได้ตามแผนหรือข้อตกลงไว้ และเกิดความเสียหายทั้งกับพื้นที่เกษตรที่เป็นแหล่งรายได้ และอาคารบ้านเรือนของชุมชนที่อยู่ระหว่างคันกั้นน้ำ ดังนั้น การลดความเสียหายจะช่วยบรรเทาความไม่พึงพอใจได้ เพราะประชาชนในพื้นที่มีความคุ้นเคยและเข้าใจในการอาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มต้ำน้ำท่วมถึงของอำเภอบางบาลอยู่แล้ว การเอ่อท่วมของน้ำตามแหล่งน้ำสามารถเกิดขึ้นได้ในระดับที่ควบคุมได้ คือ 2 เมตร และในระยะเวลาที่กำหนด ไม่เกิน 4 เดือนตามการเว้นว่างของฤดูกาลเพาะปลูก นอกจากนั้นยังต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ประเมินความเสี่ยงในพื้นที่ที่มีความเปราะบางที่จะได้รับความเสียหายมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ตามแนวคิดสถานการณ์ภัยพิบัติกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เป็นผู้ที่รู้จักพื้นที่มากที่สุด ดังนั้น

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การให้ ประชาชนเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือร่วมวางแผนเฝ้าระวัง ป้องกันความเสียหาย จะช่วยลดความเสียหายที่เกิดจากการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบของทุ่งรับน้ำได้

7.2.1.3 พื้นที่ภายในทุ่งรับน้ำ

- ความขัดแย้งระหว่างประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ทุ่งรับน้ำกับหน่วยงานภาครัฐ ระดับท้องถิ่นที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการน้ำเป็นความขัดแย้งในระดับพฤติกรรมที่แสดงออก เพราะเกษตรกรได้รับความเสียหายทั้งอาคารและยังสูญเสียรายได้จากการบริหารจัดการน้ำที่ไม่เป็นไปตามแผนหรือปฏิทินการเพาะปลูก ดังนั้น การบริหารจัดการน้ำซึ่งดำเนินการด้วยระบบชลประทานจำเป็นจะต้องควบคุมปริมาณน้ำให้เป็นไปตามแผนการที่วางไว้ ไม่เพียงเฉพาะการควบคุมระบบชลประทานของทุ่งรับน้ำเท่านั้น แต่รวมถึงการบริหารระบบชลประทานในระดับลุ่มน้ำ ได้แก่ เขื่อนเจ้าพระยา, สถานีควบคุมน้ำ และประตูน้ำ เป็นต้นซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงระบบจัดการน้ำ

- การทำนาในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำน้ำท่วมถึง จะใช้การปลูกข้าวฟางลอยที่มีลำต้นสูงพื้นระดับน้ำท่วมได้ แต่เมื่อมีระบบชลประทานควบคุมปริมาณน้ำ ทำให้รูปแบบการทำนาเปลี่ยนไปเป็นการปลูกข้าวที่ให้ผลผลิตเร็ว มีระยะเวลาในการปลูก 3-4 เดือนเพื่อเก็บเกี่ยวให้ทันก่อนช่วงปล่อยน้ำเข้าทุ่ง แต่ด้วยความแปรปรวนของสภาพอากาศในปัจจุบัน ทำให้การบริหารจัดการน้ำไม่เป็นไปตามปฏิทินการเพาะปลูก ทำให้ผลผลิตเสียหาย ประกอบกับการส่งเสริมการทำการประมงในช่วงของการรับน้ำเข้าทุ่งรับน้ำไม่สามารถสร้างรายได้ได้ ดังนั้น การส่งเสริมการเกษตรทั้งการคัดเลือกพันธุ์ข้าวในการเพาะปลูกหรือการเลี้ยงปลาให้เหมาะสมกับปฏิทินการเพาะปลูกและแผนการบริหารจัดการน้ำตามสถานการณ์น้ำในแต่ละปี เช่น ในปีที่มีปริมาณน้ำสูงควรปลูกข้าวฟางลอยตามวิถีชีวิตเดิมของชุมชนในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เป็นต้น

7.2.2 ข้อเสนอแนะทางด้านการบริหารจัดการเพื่อการมีส่วนร่วม

น้ำเป็นทรัพยากรที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายส่วน การดำเนินการบริหารจัดการน้ำให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการน้ำทุกส่วนด้วยเช่นกัน ไม่ใช่เพียงแค่การบูรณาการและจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อการตัดสินใจควบคุมดูแลการบริหารจัดการน้ำในส่วนกลางแล้ว ในส่วนของหน่วยงานท้องถิ่นที่เผชิญกับเหตุการณ์ จะต้องสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้ทัน่วงทีเพื่อลดความเสียหาย รวมถึงการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลหรือเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยง เพื่อลดความเสียหายที่เกิดจากการบริหารจัดการน้ำ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วม อย่างเช่นพื้นที่โครงการทุ่งรับน้ำ

7.2.2.1 การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น

จากโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำ จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการน้ำแบบบูรณาการ นั่นคือการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาบริหารจัดการน้ำ โดยการตั้งคณะกรรมการบริหารน้ำ ได้แก่ คณะกรรมการลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา, คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ซึ่งเป็นการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงตัวแทนประชาชนบางส่วนเข้ามามีบทบาทในการวางแผนการบริหารจัดการน้ำ ที่จะทำให้การบริหารจัดการน้ำ รวดเร็วและเหมาะสมกับพื้นที่มากขึ้น แต่ยังคงขาดการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำงานแบบบูรณาการในระดับท้องถิ่น โครงสร้างการดำเนินการในระดับท้องถิ่นยังคงเป็นการทำงานแบบแยกส่วนตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ทำให้การดำเนินโครงการยังมีช่องโหว่หรือการทับซ้อนกัน ทำให้ประชาชนในพื้นที่บางส่วนไม่ได้รับการดูแล ช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ควรมีการเพิ่มการบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมในการทำงานของหน่วยงานในระดับท้องถิ่นด้วย โดยการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการในระดับทุ้งรับน้ำบางบาล ที่มีประชาชนอยู่ในโครงสร้างคณะกรรมการ และทำหน้าที่ในการดูแล เฝ้าระวังจุดเสี่ยง ของทุ้งรับน้ำบางบาลตลอดวัฏจักรของน้ำทั้งช่วงการทำการเกษตร การรับน้ำเข้าทุ้ง และภายหลังปล่อยน้ำออกจากทุ้งรับน้ำ

7.2.2.2 การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมในระดับประชาชน

ตามแนวคิดของ สถานการณ์ภัยพิบัติกับการมีส่วนร่วมของชุมชน (นุศจี ทวีวงศ์ 2011) ที่ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันภัยพิบัติ เพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นหากต้องเผชิญภัยพิบัติ ทั้งการประเมินความเสี่ยง การรับรู้สถานการณ์ และประเมินความสามารถในการรับมือภัยพิบัติ แม้ประชาชนในพื้นที่รับน้ำ อำเภอบางบาล จะคุ้นเคยกับวิถีชีวิตการอยู่ในพื้นที่ราบต่ำน้ำท่วมถึงก็ตาม แต่ความเปลี่ยนแปลงตามบริบทต่าง ๆ ที่ทำให้วิถีชีวิตการอยู่กับน้ำเปลี่ยนไป ทำให้ประชาชนเผชิญความเสี่ยงที่จะได้รับความเสียหายจากการเอ่อท่วมของน้ำ ดังนั้น การสร้างเครือข่ายการสำรวจและแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์น้ำ เพื่อประเมินพื้นที่ที่มีความเปราะบาง จะเป็นการช่วยลดความเสียหาย โดยประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการเสนอการวางแผนการบริหารจัดการน้ำ ผ่านคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำทุ้งรับน้ำในระดับท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อวางแผนการรับมือกับสถานการณ์น้ำที่จะสร้างความเสียหายในแต่ละช่วงเวลา

7.2.3 ข้อเสนอแนะทางด้านการบริหารจัดการเพื่อขจัดความขัดแย้ง

นอกจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความไม่พึงพอใจในการบริหารจัดการน้ำของหน่วยงานภาครัฐที่ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามแผน ปฏิทินการเพาะปลูก และข้อตกลงจากการประชุมรับฟังความคิดเห็นในช่วงศึกษาโครงการ ความเสียหายที่ยังเกิดขึ้นอยู่ทำให้เกิดความขัดแย้ง ดังนั้น เพื่อบรรเทาความขัดแย้งที่มีอยู่ไม่ให้รุนแรงขึ้น จะต้องดำเนินการควบคุมปริมาณน้ำไม่เพียงเฉพาะระบบชลประทานของทุ้งรับน้ำ แต่รวมถึงระบบชลประทานของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น เชื่อนเจ้าพระยา สถานีสูบน้ำ ที่จะต้องควบคุมระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับประชาชนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่อำเภอบางบาลหรือผู้ประกอบการรายใหม่ จะต้องทำความเข้าใจกับสภาวะน้ำท่วมซึ่งเป็นวัฏจักรน้ำของอำเภอบางบาล ด้วยการสื่อสารโครงการทุ้งรับน้ำ ให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนรับทราบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างการมีส่วนร่วม

สภาพอากาศในปัจจุบันมีความแปรปรวนสูงเนื่องจากสภาพแวดล้อมถูกทำลาย ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยแล้งและอุทกภัยอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการน้ำด้วยระบบชลประทานไม่เพียงพอที่จะควบคุมและจัดสรรทรัพยากรน้ำเพื่อสนองความต้องการ ทั้งความต้องการในการใช้น้ำ และความไม่ต้องการความเสียหายที่จะเกิดจากน้ำอีกด้วย การรักษาทรัพยากรน้ำจำเป็นต้องอาศัยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับน้ำ ตลอดลุ่มแม่น้ำตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เป็น

ผู้ดูแลรักษา น้ำ โดยทำความเข้าใจว่าน้ำเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด มีวัฏจักรที่สามารถส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมด

7.2.4 ข้อเสนอแนะของงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วม ความขัดแย้งซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโครงการทุ่งรับน้ำบางบาล ซึ่งเป็นพื้นที่นำร่องของโครงการทุ่งรับน้ำในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ทั้ง 12 ทุ่ง สามารถศึกษาเพิ่มเติม ในโครงการทุ่งรับน้ำอื่น ๆ ในทุ่งรับน้ำ 11 ทุ่ง ได้แก่ ทุ่งเชียงราก, ทุ่งฝั่งซ้ายคลองชัยนาท-ป่าสัก, ทุ่งท่าม่วง, ทุ่งบางกุ่ม, ทุ่งบางกุ่ม, ทุ่งป่าโมก, ทุ่งผักไห่, ทุ่งเจ้าเจ็ด, ทุ่งพระยาบรรลือ, ทุ่งโพธิ์พระยา และทุ่งรังสิตใต้ หรือ ทุ่งรับน้ำในลุ่มแม่น้ำอื่น เช่น ทุ่งรับน้ำบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อศึกษากรณีศึกษาเปรียบเทียบหรือศึกษาการบริหารจัดการน้ำในประเด็นอื่น ๆ เพราะนอกจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่วมของน้ำ แต่ในวัฏจักรของน้ำของทุ่งรับน้ำยังมีประเด็นด้านภัยแล้ง การเพาะปลูก วัฒนธรรม การใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงมาตรการในการและเปลี่ยนทรัพยากรเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการทุ่งรับน้ำกับชุมชนในทุ่งรับน้ำ ดังนั้น การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำยังมีประเด็นที่น่าสนใจ ทั้งในรูปแบบของการบริหารจัดการน้ำ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากน้ำในบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกัน แนวคิดหรือวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน เป็นหาปัจจัยสำคัญที่ช่วยการบริหารจัดการน้ำในรูปแบบของโครงการทุ่งรับน้ำให้สามารถบรรลุในการป้องกันน้ำท่วมและรักษาระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ทุ่งรับน้ำ โดยไม่มีความขัดแย้ง

บรรณานุกรม

- นายธนกรณ จุฑาพิว. 2556. “การบริหารจัดการภัยแล้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดกาฬสินธุ์”.
วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะ
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี.
- James L. Creighton, Ph.D. 2548. “การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน “The public
Participation Handbook : Making Better Decision through Citizen Involvement” (จุฬารัตน์
ชมพันธุ์, แปล.). วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม. 8 (1) : 123-141
- สำนักงานแผนนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,
2555, “คู่มือการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงความเปราะบางเชิงพื้นที่ระดับชุมชนและการปรับตัวต่อ
การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสำหรับประเทศไทย”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://www.onep.go.th/> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 17 พฤษภาคม 2561].
- โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล สำนักชลประทานที่ 10. “โครงการการเพาะปลูกข้าวนาปรังให้ได้รับ
ผลผลิตสูงในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาล”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://irrigation.rid.go.th/rid10/manorom/html/html/parwat-new.htm> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16
กรกฎาคม 2561].
- รศ.ชูเกียรติ ทรัพย์ศาล และคณะ. 2551. “รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องการบริหารจัดการและพัฒนา
พื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่รับน้ำนองเพื่อการบรรเทาอุทกภัยขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ของพื้นที่ลุ่มน้ำ
เจ้าพระยาตามแนวพระราชดำริ แก้มลิงพื้นที่บางบาล (1)”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา :
http://203.131.219.242/cdm/ref/collection/trf_or_th/id/17649 [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 กรกฎาคม
2561].
- นายสุนทร เบญจพงษ์วิมล. “พื้นที่แก้มลิงในเขตโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาบางบาลประเภทที่เป็นพื้นที่รับน้ำ
ตามธรรมชาติ (รับน้ำนอง) พื้นที่เกษตรกรรม ตามแนวพระราชดำริ”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา :
irrigation.rid.go.th/rid10/bangban/data/Monkey%20cheek.pptx [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 กรกฎาคม
2561].
- นำพล คารมปราษฎ์ และ มานะ สุ่มทอง. 2555. “ทำไม น้ำท่วมใหญ่ถล่มเมือง”. กรุงเทพฯ : บริษัท พรินท์ซิติ
จำกัด
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. 2560. “เมือง-กิน-คน แลกเปลี่ยนว่าด้วยเรื่องนคราภิวัฒน์ การพัฒนาเมือง และสุขภาวะ
ของไทย”. นนทบุรี : หจก. โรงพิมพ์วีชรินทร์ พี.พี.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2543. “ทัศนกรรตี : ภูมิศาสตร์-ภูมิทัศน์ ดั้งบ้านแปงเมือง”. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธากา
รพิมพ์
- จุฬารัตน์ โชติเวทย์ศิลป์. 2560. “มาตรการจูงใจทางผังเมือง : กรณีศึกษาการเพิ่มอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อ
พื้นที่กิน (FAR Bonus) ในโตเกียวเปรียบเทียบกับกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์การผังเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นันทิศา นุชสวาท. 2557. “ความเต็มใจยอมรับการขูดเซของเกษตรกร ภายใต้โครงการจัดการด้านเกษตรและ
การใช้พื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่รับน้ำนอง ในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สาวิณี ลินดี. 2554. “การจัดการปัญหาอุทกภัยในพื้นที่อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก”. วิทยานิพนธ์ รม.
สาขาวิชานโยบายสาธารณะ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม (ต่อ)

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย. 2560 . “คู่มือการปฏิบัติงานตามระเบียบ
กระทรวงการคลังว่าด้วยเงินทองรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน พ.ศ. 2566 และ
แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559”. ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้มเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ประไพพิมพ์ สุธีวสินนทร์ และประสพชัย พสุนนท์ . 2559 . “กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิง
คุณภาพ”. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ. 29 (2). 31-48.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. 2560. “รายงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พ.ศ. 2560”. พระนครศรีอยุธยา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ศรีอยุธยา
ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2534. “ความขัดแย้ง การบริหารเพื่อความสร้างสรรค์”. กรุงเทพฯ :
บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเพรส จำกัด
- Jose Tala, Eva Infiesta and Cristina Viletla. 2552. “วาริชศาสตร์”. (อรพิน ยงวัฒนา, แปล).
งามพิศ สัตย์สงวน. 2558. “การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา”. พิมพ์ครั้งที่ 6 (ฉบับปรับปรุง), สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- องอาจ นัยพัฒน์. 2554. “การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และผสมผสานวิธีการ” ,
พิมพ์ครั้งที่ 2 , มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- จิตคุปต์ ละอองปลิว. 2558. “การปรับตัวและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้ใช้น้ำในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท
กรณีศึกษาอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี”. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ปีที่
10 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2558 – มีนาคม 2559)
- ศศิพัชร์ เมฆรา และนพชัย ฟองอิสระ. 2564. “การปรับตัวของชุมชนภายใต้สังคมกิ่งเมืองกิ่งชนบท : การศึกษา
เทศบาลตำบลงิ้ว อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย”. นครสวรรค์ครั้งที่ 13 : วิจัยและนวัตกรรม
ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม
- เดือนเด่น ริคมบริรักษ์ และธารทิพย์ ศรีสุวรรณเกศ. 2558. “รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ”. [ระบบ
ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://tdri.or.th> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 23 สิงหาคม 2561].
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. 2550. “โครงการวางพัฒนาชุมชนย่านบางนา-ศรีนครินทร์”. [ระบบออนไลน์].
แหล่งที่มา : <http://library.ap.tu.ac.th/dublin.php?ID=13399128329> [สืบค้นเมื่อ วันที่ 16 เมษายน
2562].

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล	นายณภัทรพันธ์ เฟื่องฟู
วัน-เดือน-ปี เกิด	29 ธันวาคม พ.ศ. 2533
ที่อยู่	250/101 ถนนพุทธมณฑลสาย 2 ซอย 32 แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพฯ 10170
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2546-2551 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จากโรงเรียนทวีธาภิเศก กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2553-2557 ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสถาปัตยกรรมและการวางแผน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ประวัติการทำงาน (ITOK)	พ.ศ. 2557-2561 สถาปนิก ศูนย์บูรณาการเทคโนโลยีเพื่อการแก้ไขปัญหาประเทศ พ.ศ. 2562-2565 สถาปนิก บริษัท เอามือสามัคคี วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด พ.ศ. 2566-ปัจจุบัน ผู้ช่วยส่วนบุคคล สถาบันทิวา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้